

AGRÁRNÍ TRH PRÁCE

Agricultural Labour Market

Daniela Spěšná
a kolektiv

Ústav zemědělské ekonomiky a informací

**Daniela Spěšná
a kolektiv**

**Agrární trh práce
Agricultural Labour Market
(výzkumná studie)**

Praha 2009

Publikace je součástí řešení Výzkumného záměru MZe 0002725101 „Analýza a vyhodnocování možností trvalé udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství“.

Oponenti: RNDr. Antonín Vaishar, CSc., AF MZLU v Brně

Ing. Pavlína Maříková, PEF ČZU v Praze

Za obsah publikace odpovídají autoři:

PhDr. Daniela Spěšná

Ing. Jan Drlík

Ing. František Nohel

Mgr. Pavel Pospěch

Bc. Miloslav Delín

© PhDr. Daniela Spěšná a kolektiv
Ústav zemědělské ekonomiky a informací

ISBN 978-80-86671-70-3

7	Agrární nezaměstnanost.....	37
7.1	Metodický postup	37
7.2	Míra agrární nezaměstnanosti.....	37
7.3	Míra nezaměstnanosti absolventů zemědělského školství	39
8	Mzdy v zemědělství.....	41
8.1	Nominální a reálné mzdy	41
8.2	Mzdy v regionech ČR	43
8.3	Mzdy dle hlavních forem podnikání v zemědělství.....	44
9	Socioekonomická situace na venkově.....	45
9.1	Obyvatelstvo a sídelní struktura venkova	45
9.2	Ekonomická aktivita na venkově.....	46
9.3	Nezaměstnanost a volná pracovní místa na venkově.....	46
	9.3.1 Metodický postup.....	46
	9.3.2 Venkovská míra nezaměstnanosti a volná pracovní místa na venkově	47
9.4	Situace venkovských domácností.....	51
9.5	Regionální zemědělská zaměstnanost ve vazbě na využití zemědělského výrobního potenciálu venkovských oblastí a lokální trhy práce	52
10	Agrární zaměstnanost v národohospodářské struktuře zemí EU	54
	Závěr	56
	Executive summary	62
	Seznam použité literatury	67

OBSAH

Abstrakt	1
Abstract	1
Klíčová slova	1
Key words	1
Seznam zkratk, vysvětlivky	2
Úvod	4
1 Metodický přístup	5
2 Zaměstnanost v zemědělství	7
2.1 Zaměstnanost v zemědělství ČR.....	7
2.2 Regionální zaměstnanost v zemědělství	9
3 Demografické struktury agrární zaměstnanosti	12
3.1 Struktura podle pohlaví.....	12
3.2 Struktura podle věku	12
4 Kvalifikační struktura pracovních sil v zemědělství	14
4.1 Vzdělanostní struktura	14
4.2 Profesní struktura.....	16
5 Aktuální nabídka a poptávka po zemědělských pracovních silách podle údajů úřadů práce	17
5.1 Metodický postup	17
5.2 Poptávka po pracovní síle a nabídka pracovní síly u vybraných zemědělských zaměstnání	17
5.3 Věková struktura evidovaných uchazečů u vybraných zemědělských zaměstnání	19
5.4 Volná pracovní místa podle doby neobsazenosti u vybraných zemědělských zaměstnání	21
5.5 Nabídka a poptávka po kvalifikované a nekvalifikované pracovní síle	24
5.6 Míra volných pracovních míst.....	25
6 Situace v zemědělském školství	27
6.1 Struktura čerstvých absolventů středních zemědělských škol a obecná situace v zemědělském školství	27
6.2 Výsledky empirického výzkumu postojů, motivací a zájmů absolventů brněnské zemědělské fakulty o uplatnění v zemědělství	29
6.2.1 <i>Struktura respondentů</i>	29
6.2.2 <i>Výběr školy</i>	31
6.2.3 <i>„Po státnicích“</i>	32

ABSTRAKT

Studie se zabývá problematikou zemědělských pracovních sil v souvislosti se situací na agrárním trhu práce. Při analýze situace na agrárním trhu práce se soustředí na jeho klíčové komponenty, tj. nabídku pracovních sil a poptávku po nich, mzdy a nezaměstnanost. Zároveň jsou do analýzy zahrnuty vývoj a socioekonomické a sociodemografické charakteristiky zemědělské pracovní síly, její postavení na venkovském trhu práce a srovnání s aktuální situací v zemích EU. Na základě sekundární analýzy statistických dat i vlastního empirického výzkumu jsou vyvozeny závěry o současných trendech v zemědělské zaměstnanosti a na agrárním trhu práce. Důraz je kladen na oborově specifické faktory a bariéry, které na agrárním trhu práce působí.

Abstract

The study is focused on issues regarding agricultural workforce in relation to the agricultural labour market. Our analysis focuses mostly on the key components of the agricultural labour market. These include the supply of and demand for workforce as well as wages and unemployment. Apart from these, other subject areas considered include the development of agricultural workforce and its socioeconomic and sociodemographic characteristics, its position on the rural labour markets and a comparison with other EU countries. Based on secondary data analysis, as well as an empirical research conducted by the authors, the most important conclusions regarding the issues are drawn. Among these, specific factors and barriers affecting the agricultural labour market are given prominence.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zemědělství, zaměstnanost, zemědělská pracovní síla, agrární trh práce, nezaměstnanost, mzdy

Key words

Agriculture, employment, agricultural workforce, agricultural labour market, unemployment, wages

SEZNAM ZKRATEK, VYSVĚTLIVKY

AF MZLU	Agromická fakulta Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně
AWU	Pracovníci přepočtení na plně zaměstnané (annual work unit)
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DU	dosažitelní uchazeči
EHP	Evropský hospodářský prostor
EAO	ekonomicky aktivní obyvatelstvo
EU	Evropská unie
EU	evidovaní uchazeči
FAPPZ	Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské
ČZU	univerzity v Praze
FO	fyzická osoba
FSÚ	Federální statistický úřad
ILO	Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization)
KKOV	Klasifikace kmenových oborů vzdělání
KZAM	Klasifikace zaměstnání
MN	míra nezaměstnanosti
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MVPM	míra volných pracovních míst
MZe	Ministerstvo zemědělství
NH	národní hospodářství
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek (Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
p. b.	procentní bod
PO	právnícká osoba
SLDB	Sčítání lidí, domů a bytů
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
ÚP	úřad práce
ÚZEI	Ústav zemědělské ekonomiky a informací (dříve ÚZPI a VÚZE)
VOŠ	vyšší odborná škola
VPM	volná pracovní místa
VŠ	vysoká škola
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil
ZF JČU	Zemědělská fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

- Symboly v tabulkách
- údaj se nevyskytuje
 - údaj není publikován při počtu respondentů ve skupině nižším než 3
 - x údaj není smysluplný

ÚVOD

Ekonomická reforma po roce 1989 proměnila české zemědělství zásadním způsobem. Restituce půdy a zemědělského majetku, transformace kolektivních forem hospodaření, privatizace půdy a majetku ve vlastnictví státu, s nimi spojený pokles ekonomické váhy odvětví zemědělství v hospodářské struktuře ČR a v neposlední řadě vstup ČR do EU v roce 2004 vyvolaly výrazné změny v podnikatelské struktuře zemědělství a navodily podmínky pro výrazné snižování zaměstnanosti v zemědělství. Za necelých 20 let klesl počet pracovníků v zemědělství o více než tři čtvrtiny a adekvátně nové podnikatelské struktuře zemědělství se změnila i struktura zemědělské pracovní síly.

Problematikou zemědělských pracovních sil v souvislosti s celkovou situací na agrárním trhu práce se zabývá předložená studie. Podává analýzu a hodnocení dlouhodobých trendů vývoje zaměstnanosti v zemědělství celkem a strukturovaně podle regionů, právních forem podnikání a vybraných socioekonomických a sociodemografických kritérií. Při analýze situace na agrárním trhu práce se zaměřuje na problematiku kvalifikační struktury pracovních sil ve vazbě na nabídku a poptávku po zemědělských profesích na úřadech práce. Věnuje se i pozici zemědělců na venkovském trhu práce a problematice agrární a venkovské nezaměstnanosti, mzdové úrovni zemědělců a jejímu srovnání se situací v národním hospodářství, obsahuje rovněž komparaci zastoupení zemědělců v národohospodářské struktuře zemí EU.

Součástí studie jsou i výsledky empirického šetření postojů, motivací a profesních zájmů absolventů Agronomické fakulty MZLU v Brně z roku 2008.

Závěrem jsou shrnuty hlavní vývojové trendy v oblasti agrární zaměstnanosti a identifikovány faktory či bariéry, které na agrárním trhu práce imanentně působí. Analýza se zaměřuje pouze na ty vlivy, které jsou bezprostředně svázány s agrárním trhem práce jako primárním činitelem. Nezabývá se faktory, které agrární trh práce ovlivňují „zvenku“, ale soustředí se na ty faktory, které jsou agrárním trhem práce utvářeny a zpětně se pak v něm promítají.

1 METODICKÝ PŘÍSTUP

Multifunkční pojetí zemědělství s sebou nese hodnocení zemědělství i v jeho sociálních aspektech, zde se konkrétně zaměříme na oblast agrárního trhu práce. Předkládaná studie – ve shodě s klasickými analýzami obecného trhu práce zpracovávanými např. ČSÚ – zahrnuje do agrárního trhu práce jako jeho významnou a neoddelitelnou složku i samotnou zemědělskou zaměstnanost.

Podle Whitener (1989) existují tři základní analytické přístupy k agrárnímu trhu práce. První z nich nerozeznává specifčnost tohoto trhu (ani žádného dalšího trhu, který by byl definován oborem) a analyzuje jej v rámci globálního trhu práce v daném hospodářském prostoru. Pro tento přístup je charakteristické zaměření na lidský kapitál jako hlavní vysvětlení nerovností v systému pozic na pracovním trhu. Horší pozice zemědělské pracovní síly (viz např. kap. 7) je tedy chápána jako důsledek její nižší kvalifikace, vzdělání nebo pracovní zkušenosti.

Druhý přístup vymezuje agrární trh práce jako specifický celek, pro nějž jsou charakteristické určité jevy, jejichž obdoby na ostatních pracovních trzích chybí. Podle Stolzenberga (dle Whitener 1989) patří mezi oborově proměnlivé faktory především nabídka a poptávka po pracovní síle, procesy ovlivňující výši příjmů, vzorce vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a také subjektivní soudy o hodnotě práce.

Třetí proud posunuje toto chápání ještě o úroveň níže a dokazuje, že i agrární trh práce samotný je segmentován na neslučitelné části a že v zemědělství tedy existuje několik více či méně oddělených pracovních trhů. Mezi klasické přístupy patří teorie segmentovaného pracovního trhu (Doeringer & Piore 1971, Mareš 2002, Fields 2005), existují však i další způsoby dělení specifické právě pro agrární trh práce (srv. Whitener 1989).

Tato studie se hlásí převážně k druhému uvedenému přístupu. Důvody postupně vyjdou najevo v analytické části textu, ale obecně lze říci, že agrární trh práce v ČR vykazuje trendy, které jej vydělují z obecného pracovního trhu jako specifický celek: jde o dlouhodobé snižování počtu pracovníků (viz kap. 2), cyklické trendy v míře nezaměstnanosti dané sezónním charakterem zemědělských prací (viz kap. 7), specifickou profesní strukturu uchazečů o práci (viz kap. 5), celkové stárnutí zemědělské populace (viz kap. 3.2, podrobněji Spěšná et al. 2009), závislost na obyvatelstvu venkova jako hlavním zdroji pracovní síly (viz kap. 9.2) a další procesy.

Zároveň je nezbytné se zastavit u teorie segmentovaného trhu práce. Lancelle (dle Whitener 1989) konstatuje, že agrární trh práce má tendenci k segmentaci na:

1. trh primární – tvořený stabilními, celoročními a převážně kvalifikovanými pracovními místy, často jde o zaměstnání v živočišné výrobě,
2. trh sekundární – představovaný převážně nekvalifikovanými a často sezónními pracemi, které se výrazně vážou k výrobě rostlinné.

Segmentace zemědělského pracovního trhu byla popsána již v 50. letech 20. století, přičemž pro zaměstnání v sekundárním segmentu byly jako další charakteristické znaky uváděny úkolová mzda (místo hodinové), neosobní vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci atd. Některá data týkající se nekvalifikované pracovní síly (viz kap. 4.2 a 5) naznačují, že na sekundárním trhu práce se pohybuje i část zemědělské pracovní síly v České republice.

Je nesporné, že agrární trh práce a zemědělská zaměstnanost jsou ovlivňovány velkým množstvím vnějších faktorů, mezi něž patří různá specifika ekonomické situace, rozložení a kvalita lidského kapitálu, charakter institucionální praxe a fungování odborů, organizační kultura a další vlivy (Macours & Swinnen 2005, Nešpor 2005). Základní determinantou je přitom – stejně jako v případě obecného trhu práce – systém produkce. Jemu musí být nabídnuta pracovní síla v požadované struktuře a ta je pak na oplátku zaopatřena peněžitými

aj. prostředky existence (Offe in Mareš 2002). Tato studie nemá ambice postihnout vazby všech těchto faktorů na agrární trh práce či jeho jednotlivé dimenze. Uvedené faktory zmiňuje pouze okrajově, stejně tak se nezabývá intervencemi státních politik a zemědělské dotační politiky EU do fungování pracovních trhů. Jejím cílem je podat obraz aktuální situace na agrárním trhu práce a postihnout případné vazby mezi jeho jednotlivými rovinami bez ambicí na úplné vysvětlení příčin, které současný stav způsobily.

Předmětem analýzy tak zůstávají hlavní komponenty agrárního trhu práce, mezi něž patří především nabídka pracovních sil, poptávka po nich, příjmy a nezaměstnanost (Buchtová et al. 2002). Samostatnou část tvoří problematika absolventů zemědělských škol, včetně zpracování výsledků empirického šetření postojů, motivací a profesního směřování absolventů brněnské Agronomické fakulty MZLU. Mimo to studie zahrnuje několik souvisejících témat, která ÚZEI dlouhodobě sleduje: hlavní charakteristiky zemědělské pracovní síly (včetně její regionální, demografické a socioekonomické struktury) (srv. též Horalíková & Majerová 2000), srovnání zemědělské zaměstnanosti v ČR se situací v národním hospodářství, s ostatními evropskými státy a vybrané aspekty sociální situace na venkově, jež s agrárním trhem práce přímo souvisí (Spěšná, Drlík, Pospěch 2008).

V závěru je uveden souhrn faktorů či bariér, které ze situace v jednotlivých dimenzích agrárního trhu práce plynou, vzájemně se propojují a které pak zpětně na agrárním trhu práce působí. Jsou vyvozeny na základě analýzy dostupných empirických dat a aktuálních výzkumných poznatků z oblasti.

Při řešení je využita teoreticko-metodologická základna ÚZEI, sociologická metodologie empirických výzkumů, statistické metody bivariační a multivariační analýzy aj.

K analýzám a hodnocení jsou využity především údaje z Agrocenzů ČSÚ (1995 a 2000), Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2003, 2005 a 2007, pravidelně zveřejňované údaje z výkaznictví zaměstnanosti a mezd ČSÚ (Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy), údaje z výběrových šetření pracovních sil realizovaných ČSÚ (Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil), údaje MPSV ČR (registrovaná míra nezaměstnanosti, počty evidovaných uchazečů o práci a volných pracovních míst na úřadech práce) a Lexikony obcí ČR. Údaje o agrární zaměstnanosti v zemích EU jsou čerpány ze statistických zdrojů Evropské komise (Eurostat) a OECD.

Dalším zdrojem je vlastní empirické šetření postojů, motivací a profesního směřování čerstvých absolventů Agronomické fakulty MZLU v Brně, provedené v červenci 2008.

2 ZAMĚSTNANOST V ZEMĚDĚLSTVÍ

2.1 Zaměstnanost v zemědělství ČR

Významným dopadem restrukturalizačního procesu v českém zemědělství po roce 1989 i dlouhodobým trendem projevujícím se ve většině zemí EU je snižování zaměstnanosti v zemědělství.

Zaměstnanost v zemědělství (zde bez myslivosti a souvisejících služeb) se v období 1989 až 2008 snížila na necelou čtvrtinu. Dynamičtěji probíhalo snižování zaměstnanosti v prvních letech transformace (nejvyšší relativní úbytek zemědělských pracovníků nastal v období 1992/1991 a činil 24 %), poté se začalo tempo poklesu zaměstnanosti v zemědělství zvolňovat. V období 2001-2004 se meziroční úbytky pohybovaly v rozpětí 2-5 %, po vstupu do EU se v období 2005-2008 úbytky relativně stabilizovaly a meziročně se pohybovaly v rozpětí 2 až 4 %. V roce 2008 pracovalo v zemědělství přibližně 126,4 tis. osob, což znamenalo meziroční úbytek 3,1 % (tab. T2.1/01 a podrobněji příl. tab. 2.2/01).

T2.1/01 - Zaměstnanost v zemědělství¹⁾ podle forem podnikání v letech 1989-2008 (tis.)

Podnikatelská forma	Průměrný evidenční počet pracovníků (fyzické osoby)					
	1989	1995	2000	2005	2007	2008
Podniky právnických osob	531,1	186,6	134,2	106,9	101,7	98,2
v tom - státní podniky	127,9	1,1	0,3	0,3	0,2	0,3
- družstva	403,2	118,0	54,1	34,5	31,3	29,6
- obchodní společnosti ²⁾	-	67,5	79,9	72,1	70,2	68,3
Podniky fyzických osob ³⁾	2,0	35,0	30,7	29,7	28,7	28,2
Celkem	533,1	221,6	164,9	136,6	130,4	126,4

1) Bez souvisejících služeb a myslivosti.

2) A. s., s. r. o. a ostatní společnosti se zemědělskou činností.

3) Odhad vč. námezdních pracovníků a pomáhajících rodinných příslušníků.

Pramen: Zprávy o stavu zemědělství v ČR (1994-2008), MZe ČR

Proměna českého zemědělství po roce 1989 se odráží i ve vývoji zaměstnanosti podle právních forem zemědělského podnikání. Po celé období klesají absolutní počty zaměstnaných v podnicích právnických osob, přičemž bez výjimky to platí pro zaměstnanost v družstvech. V obchodních společnostech zaměstnanost rostla (od jejich vzniku začátkem 90. let) do roku 1998 a poté rovněž klesá. Ve státních podnicích zaměstnanost klesala do roku 1999 a od té doby v nich pracuje přibližně 300 osob. V podnicích fyzických osob vyvrcholila zaměstnanost v polovině 90. let a od té doby též klesá.

Rovněž srovnání let 2008 a 2007 potvrzuje úbytek pracovníků ve všech hlavních formách zemědělského podnikání, přičemž počet pracovníků v podnicích právnických osob poprvé klesl pod 100 tis. Nejvyšší relativní úbytek pracovníků zaznamenala již tradičně družstva (o 5,4 %), dále pak obchodní společnosti (o 2,7 %) a podniky fyzických osob (o 1,7 %), absolutní úbytek pracovníků však byl v meziročním srovnání vyšší v obchodních společnostech než v družstvech.

Adekvátně změnám v podnikatelské struktuře a celkovému snižování zaměstnanosti v zemědělství se po roce 1989 měnila i celková struktura zemědělské pracovní síly podle právních forem podnikání. Pro celé transformační období byl charakteristický narůstající podíl pracovníků obchodních společností a klesající podíl pracovníků družstev. Pracovníci obchodních společností tak tvoří od roku 2002 více než polovinu veškerých zemědělských pracovních sil. V posledních letech již nedoznává struktura zaměstnanosti v zemědělství podle jednotlivých právních forem výrazných změn.

Ani ve srovnání let 2008 a 2007 nedošlo k výrazným strukturálním změnám, nejpatrnější je setrvalý mírný trend poklesu podílu zaměstnanosti v družstvech. V roce 2008 pracovalo v obchodních společnostech 54,0 % zemědělců, v družstvech necelá čtvrtina (23,4 %) a v podnicích fyzických osob více než pětina (22,3 %).

Podle postavení v hlavním zaměstnání lze pracovníky¹ rozdělovat do pěti socioekonomických skupin, a sice na zaměstnance, pracující členy družstev, podnikatele bez zaměstnanců (pracovníky na vlastní účet), podnikatele se zaměstnanci (zaměstnavatele) a pomáhající rodinné příslušníky. Změny v podnikatelské struktuře zemědělství po roce 1989, specifická vlastnická a velikostní struktura podniků agrárního sektoru ČR aj. se ve struktuře pracovníků odvětví² podle postavení v hlavním zaměstnání (resp. majetkoprávního vztahu k výrobním zdrojům) projevovaly po celé období narůstajícím podílem kategorie zaměstnanců – námezdních pracovních sil (z 59,1 % v roce 1997 na 71,5 % v roce 2008), klesajícím podílem kategorie pracujících členů družstev (z 27,9 % v roce 1997 na 6,1 % v roce 2008) a vznikem a postupným nárůstem podílu kategorie podnikatelů (na 20,2 % v roce 2008, v tom 17,4 % podnikatelé bez zaměstnanců a 2,8 % podnikatelé se zaměstnanci).

Tento vývoj ukazuje, že i při rozvoji soukromého podnikání v odvětví má většina zemědělských pracovních sil status námezdní pracovní síly. Zaměstnanci představují rozhodující část pracujících ve všech odvětvích národního hospodářství. V zemědělství je jejich podíl sice nižší než v národohospodářské struktuře zaměstnanosti celkem (v roce 2008 o 12,1 p. b.), není to však kompenzováno vyšším podílem podnikatelských kategorií obecně, ale vyšším podílem kategorie podnikatelů na vlastní účet (o 5,6 p. b.), čili podílem osob, které samy prakticky pracovní místa nevytvářejí, a dále pak vyšším podílem pracujících členů družstev (přibližně o 5-6 %) a pomáhajících rodinných příslušníků (v zemědělství představují přibližně 2 %). Podíl podnikatelů se zaměstnanci, čili významných stakeholderů v odvětví, je v zemědělství mírně nižší než v NH (o 1 p. b.) a činí pouze necelých 14 % podnikatelů odvětví.

Po celé období od začátku transformace se snižuje podíl zaměstnanosti zemědělců v národohospodářské struktuře ČR, přičemž výrazněji do roku 1995 a v posledních letech zůstává prakticky stabilizován. V roce 2008 podíl zemědělců (zde bez souvisejících služeb a myslivosti) na pracovnících národního hospodářství celkem dosahoval zhruba čtvrtinové úrovně roku 1989: v roce 1989 činil 10,3 % a v roce 2008 pouhých 2,6 %. Ve srovnání let 2008 a 2007 poklesl o 0,1 p. b.³.

¹ *Následující dílčí analýzy sociodemografických a socioekonomických struktur se většinou vážou k zemědělství v jeho agregaci s myslivostí a souvisejícími službami, resp. s lesnictvím. Tato metodická nejednotnost, stejně tak jako rozdílnost srovnávaných období, je dána existujícími datovými zdroji.*

² *Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS (4. čtvrtletí 1997-2008), ČSÚ 1998-2009. Do roku 2005 se zde jednalo o zemědělství včetně myslivosti a souvisejících služeb, od roku 2006 pramen slučuje data za zemědělství, myslivost a lesnictví.*

³ *Pramen: Zprávy o stavu zemědělství v ČR (1994-2008), MZe ČR., Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v ČR za 1.-4. čtvrtletí 2007, 2008, ČSÚ 2008, 2009.*

T2.1/02 - Zaměstnanost v agrárním sektoru a národním hospodářství v roce 2008

Název odvětví	Kód OKEČ	Národní hospodářství	
		Počet (tis.)	Podíl (%)
Zemědělství, myslivost, lesnictví a rybolov	A až B	170,1	3,4
z toho - zemědělství ¹⁾	A 01.1 - A 01.4	126,4	2,6
- zemědělství, myslivost, lesnictví	A	168,7	3,4
- rybolov	B	1,4	0,0
Průmysl (vč. stavebnictví)	C až F	1 865,2	37,8
Služby	G až Q	2 896,4	58,7
Celkem	A až Q	4 931,8	100,0

1 Převzato z tabulky T2.1/01.

Pramen: Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v ČR za 1.-4. čtvrtletí 2008, ČSÚ 2009

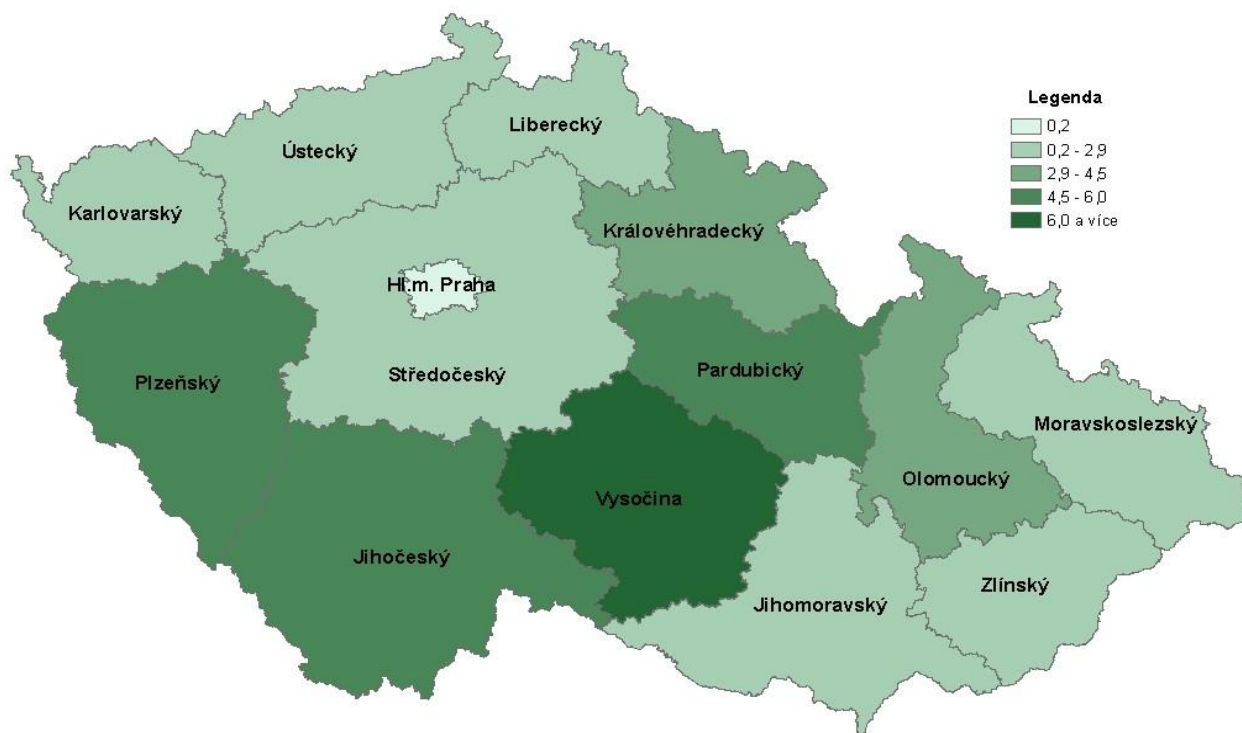
Podíl pracovníků zemědělství, myslivosti a lesnictví, stejně tak jako podíl celého primárního sektoru v národohospodářské struktuře zaměstnanosti činil v roce 2008 3,4 %. Meziročně oba podíly poklesly o 0,2 p. b. Ve struktuře zaměstnanosti národního hospodářství ČR podle sektorů v roce 2008 nadále převažují pracující ve sféře služeb.

2.2 Regionální zaměstnanost v zemědělství

Agrární zaměstnanost je výrazně regionálně diferencována. Podíl zaměstnanosti v zemědělství (zde včetně myslivosti a lesnictví) v národohospodářské struktuře jednotlivých krajů v roce 2008 ukazuje obrázek T2.2/01. Z něj je patrné specifické postavení kraje Vysočina, kde byl podíl pracovníků v zemědělství, myslivosti a lesnictví ve vztahu k NH nejvyšší a dosahoval 9,7 %. Pořadí dalších krajů bylo následující: Jihočeský (5,0 %), Plzeňský (4,9 %), Pardubický (4,7 %), Královéhradecký (4,2 %), Olomoucký (4,1 %), Jihomoravský, Středočeský a Ústecký (shodně po 2,9 %), Zlínský (2,7 %), Karlovarský (2,3 %), Liberecký (2,2 %), Moravskoslezský (2,1 %) a Hl. m. Praha (0,2 %).

Kraj Vysočina přitom zaznamenal v období 1991-2007 nejvýraznější snížení podílu zemědělců (zde bez myslivosti a lesnictví) na NH kraje (o 11,7 p. b.) (příl. tab. 2.2/01).

Obrázek T2.2/01 - Podíly zemědělců¹⁾ v národohospodářské struktuře krajů v roce 2008 (%)

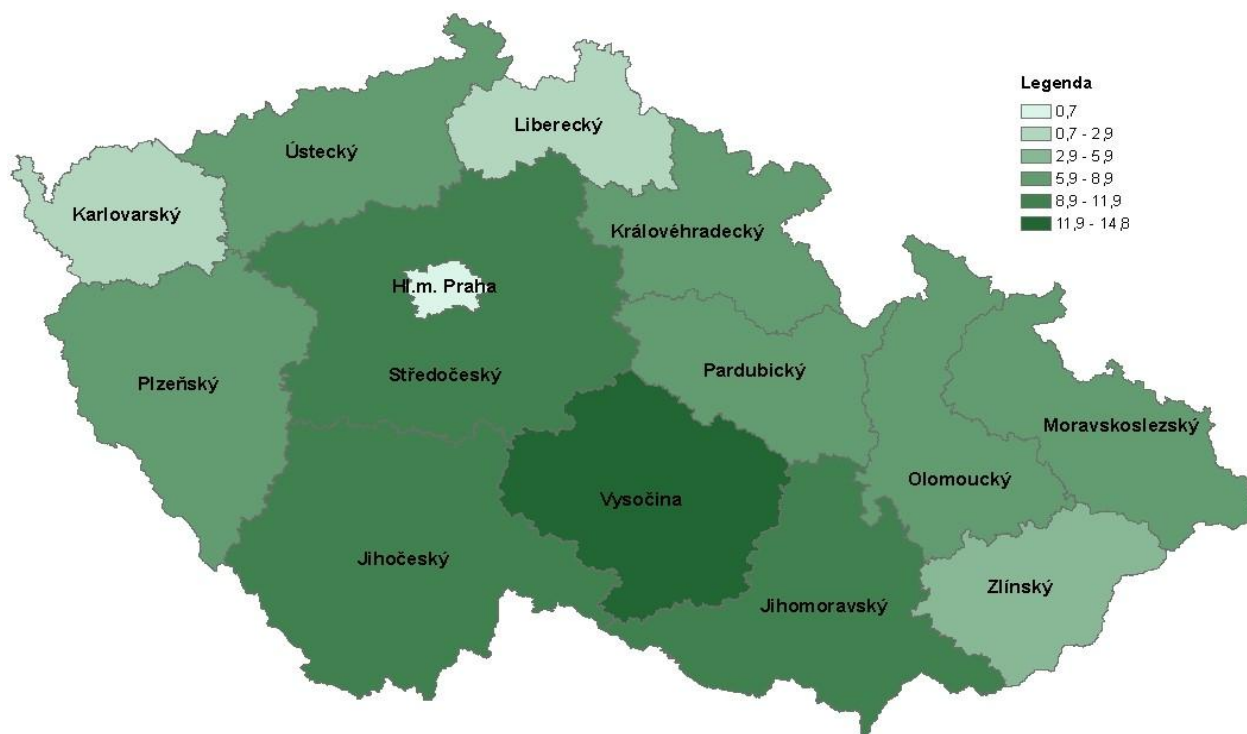

1) Zahrnuje pracovníky v zemědělství, myslivosti a lesnictví.

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, 4. čtvrtletí 2008, ČSÚ 2009

Dominantní postavení kraje Vysočina v zemědělství ČR potvrzuje i podíl jeho zemědělců (zde včetně myslivosti a lesnictví) na všech pracovnících resortu (obrázek T2.2/02). V roce 2008 činil 14,8 % a byl ze všech krajových podílů nejvyšší. Pořadí dalších krajů bylo následující: Středočeský (11,0 %), Jihočeský (9,9 %), Jihomoravský (9,6 %), Plzeňský (8,4 %), Moravskoslezský (7,7 %), Olomoucký (7,5 %), Pardubický (7,3 %), Královéhradecký (6,8 %), Ústecký (6,7 %), Zlínský (4,7 %), Liberecký (2,7 %), Karlovarský (2,1 %) a Hl. m. Praha (0,7 %). Krajské rozložení zemědělské pracovní síly v rámci resortu se dlouhodobě nemění.

Obrázek T2.2/02 – Regionální podíly zemědělců na celkové zaměstnanosti v zemědělství¹⁾ v roce 2008 (%)

1) Zahrnuje pracovníky v zemědělství, myslivosti a lesnictví.

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, 4. čtvrtletí 2008, ČSÚ 2009

V období 1991-2007 kraj Vysočina rovněž zaznamenal nejvýraznější posílení podílu svých zemědělců (zde bez myslivosti a lesnictví) na celkové zaměstnanosti v resortu (nárůst o 2,5 p. b.), následovaly ho kraje Jihomoravský (o 1,9 p. b.), Pardubický (o 1,3 p. b.), Královéhradecký (o 0,6 p. b.) a Jihočeský (o 0,5 p. b.) (příl. tab. 2.2/02).

3 DEMOGRAFICKÉ STRUKTURY AGRÁRNÍ ZAMĚSTNANOSTI

3.1 Struktura podle pohlaví

Se snižujícím se počtem pracovníků v zemědělství klesá zaměstnanost i u obou pohlaví⁴. Dlouhodobý pokles zasahuje více ženy: jejich podíl ve struktuře představoval před deseti lety 35,1 %, poté kolísal mezi 32 % a 36 % a v posledních třech letech (2006-2008) již nepřekročil 31 %. Aktuální podíl žen na zemědělské zaměstnanosti je 30,2 %, což je nejnižší hodnota za celé transformační období. Proti roku 1998 se jejich počet snížil o cca 34 %, zatímco počet mužů klesl pouze o 17,5 %⁵. Proti zemědělství je poměr mužů a žen v celém NH výrazně vyrovnanější, podíl zaměstnaných žen zde v roce 2008 představoval 42,6 %.

3.2 Struktura podle věku

Věková struktura zemědělské populace představuje v současnosti její nejvýznamnější sociodemografický problém. Zatímco v roce 1989 tvořili pracovníci do 30 let více než jednu pětinu zemědělských pracovníků (21,4 %), v roce 1995 již 17,8 %, v roce 2000 13,5 % a poté se jejich podíl stabilizoval na hodnotách okolo 11 % a 12 %. Dlouhodobý trend stárnutí zemědělské populace je patrný také při sledování průměrného věku zemědělských pracovníků: ten se mezi lety 1989 a 2008 zvýšil téměř o čtyři roky a v současnosti se blíží 46 letům (Spěšná et al. 2009). Ačkoliv uvedený vývoj koresponduje se situací v národním hospodářství a s celkovým stárnutím populace, jsou dnes zemědělci v průměru přibližně o čtyři roky starší než pracovníci v NH. V polovině 90. let tento rozdíl činil pouze 3 roky (Horská & Spěšná 1997).

Zdaleka nejvyšší podíl zemědělských pracovníků v roce 2008 spadl do věkové kategorie 45-59 let, kam náleželo 48,1 % zemědělců. Do mladší kategorie 30-44 let patřilo 33 % pracovníků a v nejmladší kategorii 15-29 let pracovalo na konci roku 2008 12,2 % osob. Nejstarší kategorii (60 let a více) tvořilo 6,7 % osob. Při interpretaci těchto výsledků je třeba hledět především na srovnání s národním hospodářstvím. Nejviditelnější rozdíl můžeme pozorovat v zastoupení dvou „středních“ kategorií (30-44 a 45-59). Na rozdíl od zemědělství má v NH vyšší podíl ta mladší z nich: pracovníků mezi 30 a 44 lety v něm bylo 40,7 %, o 6,2 p. b. více než pracovníků mezi 45 a 59 lety. Výrazný rozdíl lze sledovat také v nejmladší kategorii 15-29, jejíž podíl v NH se blížil 20 % proti 12 % v zemědělství. Celkově je pro nepříznivou věkovou situaci v zemědělství signifikantní, že pracovníci nad 45 let představují téměř 55 % zemědělské pracovní síly, kdežto v NH celkem necelých 40 %.

Srovnání vývoje kategorizované věkové struktury v zemědělství a v NH za posledních pět let nabízí následující graf:

⁴ *Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS 1998-2008, ČSÚ 1999-2009.*

⁵ *Zde je však třeba zdůraznit, že do roku 2005 jsou do sledované kategorie započítáváni pracovníci zemědělství, myslivosti a souvisejících služeb, od roku 2006 pak i pracovníci v lesnictví (z nichž velká většina jsou muži).*

Graf T3.2/01 - Věková struktura pracovníků v zemědělství¹⁾ a NH (%)

1) Do roku 2005 se zde jednalo o zemědělství včetně myslivosti a souvisejících služeb, od roku 2006 pramen slučuje data za zemědělství, myslivost a lesnictví.

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků VŠPS 2004-2008, ČSÚ 2005-2009

Neuspokojivá věková struktura zemědělců podle některých studií (Majerová & Kocmánková 2002, Majerová 2003 etc.) znamená hrozbu pro generační obměnu v resortu a prohlubuje sociální a ekonomické problémy odvětví. Podrobnou analýzu faktorů trhu práce, které stárnutí zemědělců podmiňují, prezentovali autoři této studie jinde (Spěšná et al. 2009).

4 KVALIFIKAČNÍ STRUKTURA PRACOVNÍCH SIL V ZEMĚDĚLSTVÍ

4.1 Vzdelanostní struktura

V zemědělství dochází po roce 1989 k pozvolnému zlepšování vzdělanostní struktury pracovníků⁶. Nejvyšší podíl ve struktuře zemědělské zaměstnanosti trvale představují pracovníci vyučení a jejich podíl se prakticky neměnil (54,2 % v roce 2003 proti 54,1 % v roce 1995). Výrazně se snížil podíl pracovníků se základním vzděláním (z 25,3 % v roce 1995 na 18,6 % v roce 2003) a narostl podíl pracovníků s úplnou středoškolskou kvalifikací (z 16,8 % v roce 1995 na 21,0 % v roce 2003) a vysokoškolskou kvalifikací (z 3,8 % v roce 1995 na 6,2 % v roce 2003).

T4.1/01 - Vzdelanostní struktura pracovníků v zemědělství podle právních forem podnikání v letech 1995, 2000 a 2003 (%)

Právní forma	Nejvyšší ukončené vzdělání	1995	2000	2003
Fyzické osoby	základní	26,9	16,5	19,5
	střední bez maturity	48,4	50,1	46,0
	úplné střední s maturitou	19,5	25,9	26,1
	vyšší a vysokoškolské	5,2	7,5	8,4
	celkem	100,0	100,0	100,0
Právnícké osoby	základní	25,0	18,0	18,4
	střední bez maturity	55,2	58,1	57,3
	úplné střední s maturitou	16,2	19,1	19,0
	vyšší a vysokoškolské	3,6	4,8	5,3
	celkem	100,0	100,0	100,0
Celkem (FO, PO)	základní	25,3	17,7	18,6
	střední bez maturity	54,1	56,7	54,2
	úplné střední s maturitou	16,8	20,3	21,0
	vyšší a vysokoškolské	3,8	5,3	6,2
	celkem	100,0	100,0	100,0

Pramen: Agrocensus 1995 a 2000, ČSÚ 1996 a 2001. Strukturální šetření v zemědělství ČR 2003, ČSÚ 2004

Přestože v průběhu 90. let docházelo v souvislosti s procesem snižování zaměstnanosti v zemědělství k příznivým strukturálním změnám ve vzdělání (díky tlaku na ekonomickou efektivnost, produktivitu práce a technickému i technologickému rozvoji výroby, který výrazně snižuje potřebu málo kvalifikované práce), zůstává vzdělanostní úroveň pracovníků v zemědělství výrazně nižší než vzdělanostní úroveň pracovníků v národním hospodářství celkem. Mezi zemědělci jsou podstatně vyšší podíly pracovníků vyučených a pracovníků se základním vzděláním, naopak výrazně nižší podíly pracovníků s úplným středním a vysokoškolským vzděláním⁷.

Některé doplňující údaje k vzdělanosti zemědělců přinášejí Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, jež však zjišťovaly pouze údaje o úrovni vzdělání vedoucích pracovníků zemědělských podniků v zemědělském oboru (a to za jediného – hlavního vedoucího podniku, nikoliv tedy za všechny členy vedení např. v podnicích právnických

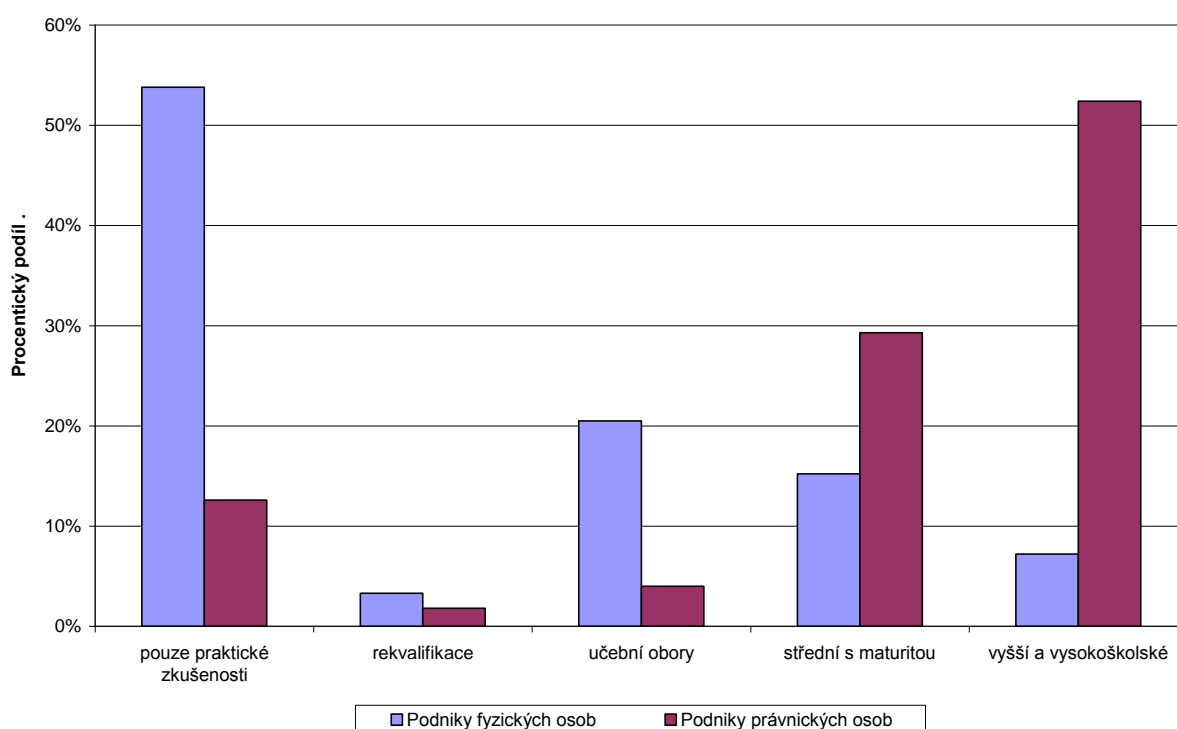
⁶ Poslední dostupné údaje o vzdělanostní struktuře zaměstnanců v zemědělství pocházejí ze Strukturálního šetření v zemědělství za rok 2003.

⁷ Interpretace těchto rozdílů je velmi složitá, specifické kvalifikační potřeby zemědělství vyžadují aktuální výzkum.

osob). Údaje jsou publikovány zvláště za podniky fyzických a právnických osob a též v regionálním členění (na úrovni krajů).

Porovnání dle hlavních forem podnikání dokumentuje výrazně vyšší úroveň vzdělání ve vedení podniků právnických osob. Je však nutno zdůraznit, že tyto podniky jsou mnohem větší (v průměru přes 840 ha oproti necelým 30 ha u podniků FO), čímž požadavek na vzdělání managerů podniků (v návaznosti na rozsah odpovědnosti jejich rozhodování) samozřejmě silně narůstá. Většina (52,4 %) vedoucích podniků PO má vyšší či vysokoškolské zemědělské vzdělání a 29,3 % střední s maturitou. V podnicích FO u vedoucích pracovníků převažují pouze praktické zemědělské zkušenosti (53,8 %), zemědělské střední vzdělání s maturitou má 15,2 % vedoucích, vyšší a vysokoškolské pouze 7,2 %.

Graf T4.1/01 - Zemědělské vzdělání vedoucího pracovníka v ČR dle právních forem

Pramen: Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, ČSÚ 2008

Regionální porovnání je značně komplikováno nehomogeností krajů z hlediska zemědělské zaměstnanosti (výrazné rozdíly v počtech podniků a pracovníků, v rozsahu zemědělské výroby, jejím zaměření, struktuře atd.). Značně vybočuje zejména Hlavní město Praha a Karlovarský kraj, jež vykazují v rámci ČR nejmenší počty podniků i pracovníků celkem. V obou krajích (zejména v Praze) se projevuje nadprůměrná úroveň vzdělání u vedoucích podniků FO a naopak značně podprůměrná v podnicích PO.

Nejvyšší absolutní počty pracovníků s úplným středním a vyšším či vysokoškolským zemědělským vzděláním našly uplatnění ve vedení podniků v Jihomoravském kraji, následují kraje Středočeský, Jihočeský a Vysočina. Středočeský kraj si udržuje velmi dobrou pozici i při hodnocení vzdělanostní úrovně vedoucích pracovníků. Celkově příznivá situace je dále v kraji Olomouckém, Pardubickém a Plzeňském, naopak nejhorší celkové hodnocení si vysloužil kraj Liberecký. V mnoha krajích není jednoznačné hodnocení možné – mají nadprůměrnou vzdělanostní úroveň vedoucích podniků PO a zároveň podprůměrnou

u vedoucích podniků FO (jako je tomu např. v kraji Zlínském i Jihomoravském), či naopak (zejména kraj Jihočeský a Ústecký) (příl. tab. 4.1/01).

4.2 Profesní struktura

Podle klasifikace zaměstnání – KZAM (popis tříd viz příl. tab. 4.2/01) tvořili v roce 2008 v profesní struktuře zemědělství (zde včetně myslivosti a lesnictví) 38,0 % kvalifikovaní dělníci, 17,1 % obsluha strojů a zařízení, 15,0 % techničtí pracovníci a příbuzné obory, 10,3 % pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, 7,9 % řemeslníci a opraváři, 4,3 % vedoucí a řídicí pracovníci, 3,5 % odborní a vědecktí pracovníci, 2,6 % nižší administrativní pracovníci a 1,3 % provozní pracovníci ve službách a obchodu⁸.

Z uvedené struktury je patrné, že tři čtvrtiny zemědělců zastávají dělnické profese (sloučené třídy KZAM 5–9), přičemž zhruba sedmina z nich (tj. z pracovníků dělnických profesí) vykonává nekvalifikované a pomocné práce. (V průmyslu tvoří nekvalifikovaná a pomocná pracovní síla asi osminu dělnických pracovníků.)

Srovnání podle pohlaví ukazuje, že mezi muži je větší podíl pracovníků dělnických profesí než mezi ženami (76,8 % mužů proti 70,7 % žen). Nekvalifikovaní pracovníci však představují mezi muži v zemědělských dělnických profesích výrazně nižší podíl než v těžce kategorii zemědělských žen (necelých 8 % mužů proti 28 % žen). V celé struktuře ženské pracovní síly v zemědělství tvoří nekvalifikované pracovnice pětinu a jejich podíl dokonce v období 1996-2008 narostl o 5 p. b.

Podíl zemědělských pracovníků na technicko-hospodářských pozicích (KZAM 1-4) narostl v období 1996-2008 zhruba na čtvrtinu všech zemědělských pracovních sil (o 6,2 p. b.) a dle očekávání zůstává nižší než v průmyslu i v NH celkem (v průmyslu činí třetinu pracovníků a v NH necelou polovinu). Nárůst podílu těchto pracovníků byl přitom mezi zemědělskými muži výraznější než mezi ženami (o 7,6 p. b. u mužů, o 3,8 p. b. u žen).

Ve srovnání jednotlivých tříd KZAM se výrazně proměnila a z hlediska pohlaví byla ambivalentní především třída kvalifikovaných dělníků v zemědělství (třída 6), která u žen mezi roky 1996-2008 snížila svůj podíl o 8,8 p. b., u mužů však její podíl narostl o 6,8 p. b. Nejvyšší úbytek v podílu zaznamenali řemeslníci, kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři (třída 7), jejichž podíl mezi muži klesl o 7,8 p. b. a mezi ženami o 0,6 p. b.

Vývoj profesní skladby v resortu napovídá, že mezi muži byl nastartován proces žádoucího posilování kvalifikované zemědělské dělnické práce i pozic technicko-hospodářských pracovníků (tj. včetně manažerských a odborných pozic), ženy však s nimi krok nedrží a v jejich struktuře jsou naopak dosud posilovány nekvalifikované pozice na úkor kvalifikovaných.

⁸ *Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 1996-2008, ČSÚ 1997-2009.*

5 AKTUÁLNÍ NABÍDKA A POPTÁVKA PO ZEMĚDĚLSKÝCH PRACOVNÍCH SILÁCH PODLE ÚDAJŮ ÚŘADŮ PRÁCE

5.1 Metodický postup

Kapitola se zaměřuje na podrobnější analýzu evidovaných uchazečů o práci (EU) a volných pracovních míst (VPM) vedených v evidenci úřadů práce ČR. Uchazeči a VPM jsou zde zařazeni podle KZAM, přičemž hlavní pozornost je soustředěna na vybrané podskupiny KZAM zemědělského zaměření a jejich srovnání s průměrem ČR. Seznam vybraných podskupin je uveden v přílohové tabulce 5.1/01. Statistiky jsou zkoumány na úrovni ČR a jsou průměrem roku 2008 (pokud není uvedeno jinak). Pramenem je Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat>).

5.2 Poptávka po pracovní síle a nabídka pracovní síly u vybraných zemědělských zaměstnání

Počet evidovaných uchazečů ve skupině zemědělských zaměstnání činil v roce 2008 v průměru 5 030, což je zhruba 1,6 % z celkového počtu uchazečů ČR (téměř 325 tis.). Úřady práce nabízely v témže roce 2 973 zemědělských VPM, což je přibližně 2,1 % všech VPM (bezmála 140 tis.). Meziročně zemědělských uchazečů ubylo o 23 % (zatímco v ČR o 17 %) a zemědělských VPM přibylo o 3 % (v ČR o 13 %). Zhruba 52 % zemědělských VPM mohlo být obsazeno cizincem⁹, což bylo podstatně více než v ČR (27 %).

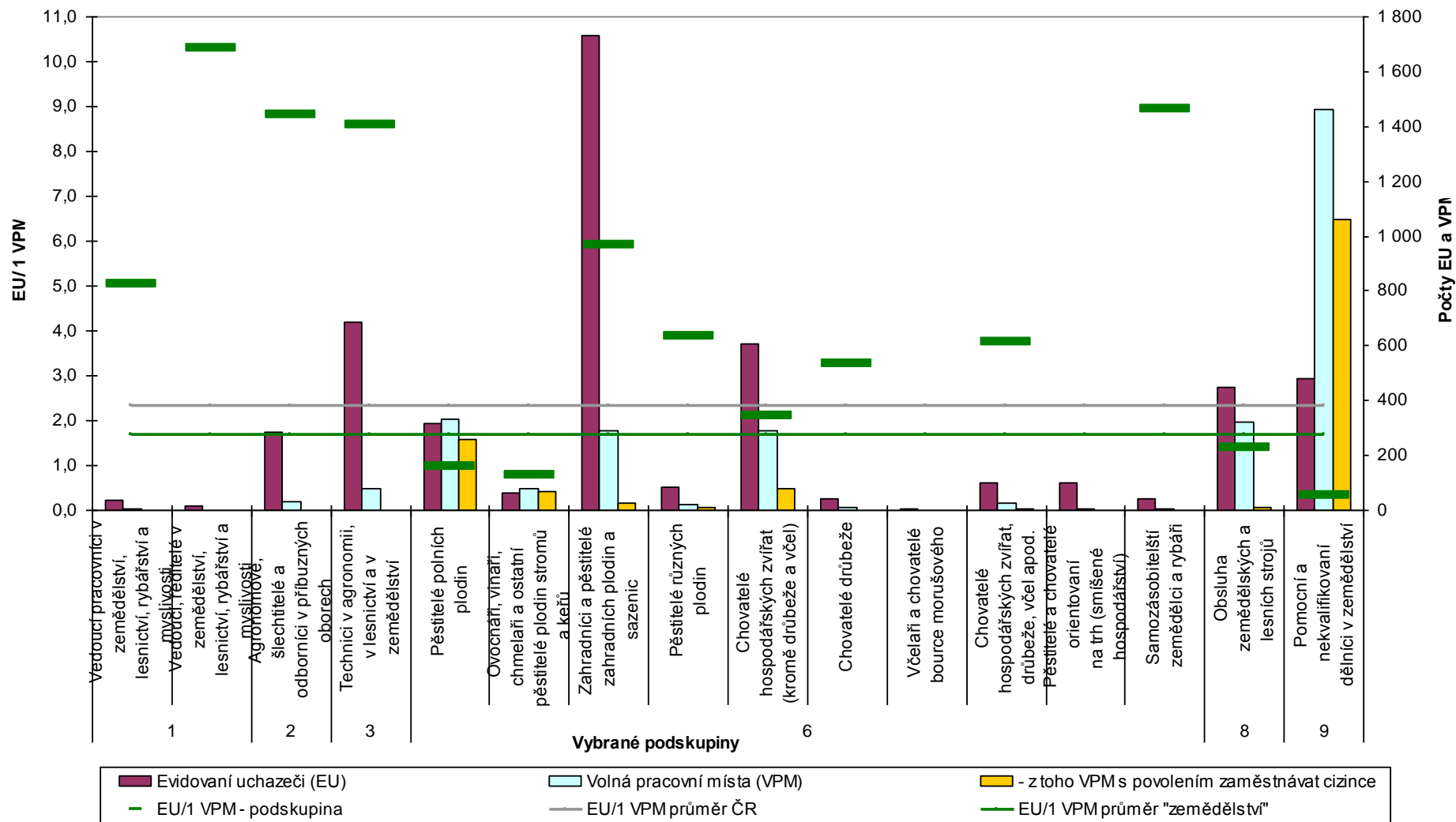
Mezi uchazeči o vybraná zemědělská zaměstnání byla výrazně nejpočetnější podskupina Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic (přes 34 % všech uchazečů), zatímco největší podíl mezi uchazeči v ČR tvořila nekvalifikovaná pracovní síla (31 %). V rámci zemědělských VPM byla největší poptávka po nekvalifikované pracovní síle (49 %), zatímco v ČR celkem po kvalifikovaných dělnických profesích (Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři, vyjma obsluhy strojů a zařízení – 33 %) (Graf T5.2/01 a příl. graf 5.2/01).

Vybraná skupina zemědělských zaměstnání dosáhla v roce 2008 počtu 1,7 uchazeče na 1 VPM, což proti roku 2007 znamenalo pokles o 0,6. Zemědělská zaměstnání tak měla v průměru nižší počet uchazečů na 1 VPM než průměr ČR (2,3), ale velké rozdíly existují mezi kvalifikovanou a nekvalifikovanou pracovní silou a také mezi jednotlivými podskupinami.

Podskupina Pomocníci a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství měla méně uchazečů o práci než VPM, takže na 1 VPM připadlo jen asi 0,3 uchazeče (nekvalifikovaná pracovní síla v ČR měla poměr 3,3). Tato podskupina tlačila počet uchazečů na 1 VPM pod republikový průměr. U kvalifikovaných zemědělských zaměstnání (tj. všechny podskupiny bez pomocných a nekvalifikovaných pracovníků) připadali 3 uchazeči na 1 VPM (pro všechny kvalifikované pracovníky v ČR tento podíl činil 2,0). Zde naopak tlačila tento poměr nahoru početně největší podskupina Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic. Mezi kvalifikovanými zaměstnáními měli nejnižší počet uchazečů na 1 VPM Ovocnáři, vinaři a chmelaři (0,8) a Pěstitelé polních plodin (1,0). Spolu s nekvalifikovanými pracovníky měla tato 3 zaměstnání nejvyšší podíl VPM s povolením zaměstnávat cizince.

⁹ Podle zákona 435/2004 Sb. o zaměstnanosti je cizinec fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, občanem EU/EHP a Švýcarska, ani jeho rodinným příslušníkem.

Graf T5.2/01 - Počet evidovaných uchazečů (EU), volných pracovních míst (VPM) a počet EU na 1 VPM u vybraných zemědělských zaměstnání

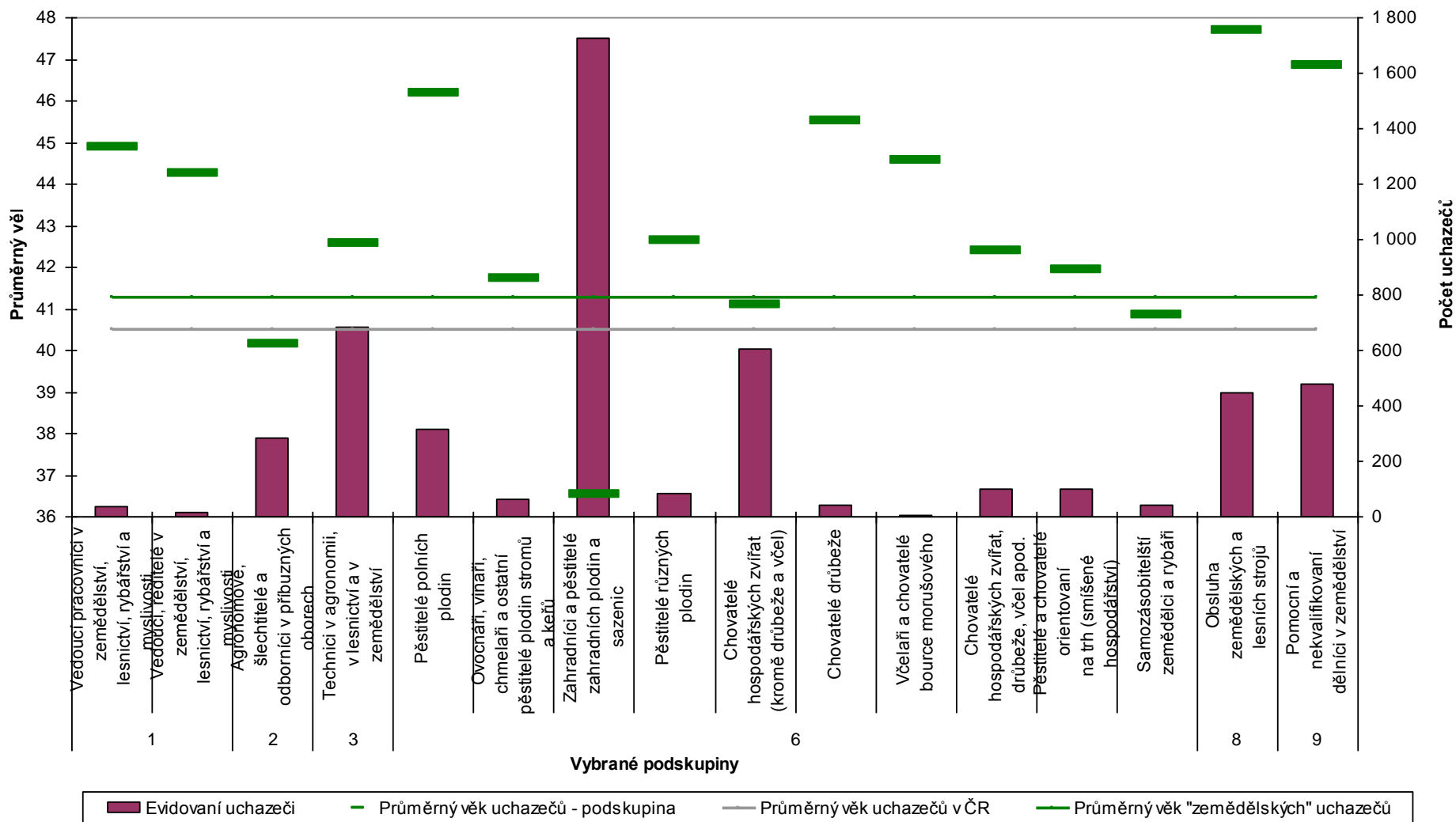

Pramen: Integrovaný portál MPSV

5.3 Věková struktura evidovaných uchazečů u vybraných zemědělských zaměstnání

Graf T5.3/01 ukazuje průměrný věk uchazečů pro jednotlivá zemědělská zaměstnání. Ačkoliv byl průměrný věk uchazečů u vybraných zemědělských zaměstnání jen mírně nad průměrem ČR (41,3 proti 40,5), ve 12 z 16 zemědělských zaměstnání byl průměrný věk vyšší než průměrný věk celé „zemědělské“ skupiny. Projevil se zde vliv nejpočetnější, avšak jen okrajově zemědělské podskupiny Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic, jejíž uchazeči byli výrazně mladší než uchazeči o ostatní zemědělská zaměstnání. Průměrný věk uchazečů bez zmíněné podskupiny Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic činil 43,8 roků. V tomto případě už dosahoval rozdíl mezi průměrným věkem zemědělských uchazečů a uchazečů v ČR více než 3 let. Z grafů T5.2/01 a T5.3/01 také vyplývá, že čím nižší je počet evidovaných uchazečů na 1 VPM, tím vyšší je jejich průměrný věk.

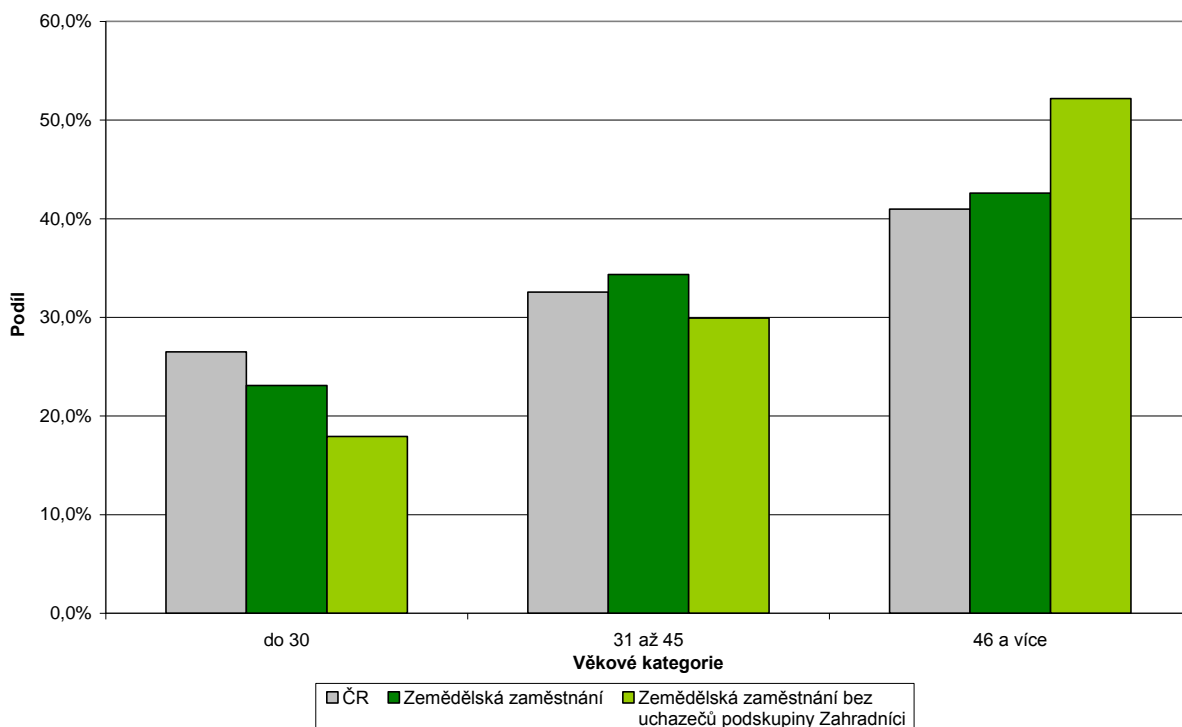
Graf T5.3/01 - Počty evidovaných uchazečů a průměrný věk uchazečů u vybraných zemědělských zaměstnání

Pramen: Integrovaný portál MPSV

Následující graf srovnává relativní zastoupení uchazečů v jednotlivých věkových kategoriích, a to u vybraných zemědělských zaměstnání a za ČR celkem. Ukazuje se, že stejně jako mezi pracovníky v zemědělství také mezi evidovanými uchazeči se zemědělským zaměřením převažovaly věkově spíše starší ročníky.

Graf T5.3/02 - Relativní podíly evidovaných uchazečů v jednotlivých věkových kategoriích u všech zaměstnání v NH, u vybraných zemědělských zaměstnání celkem a bez uchazečů Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic

Pramen: Integrovaný portál MPSV

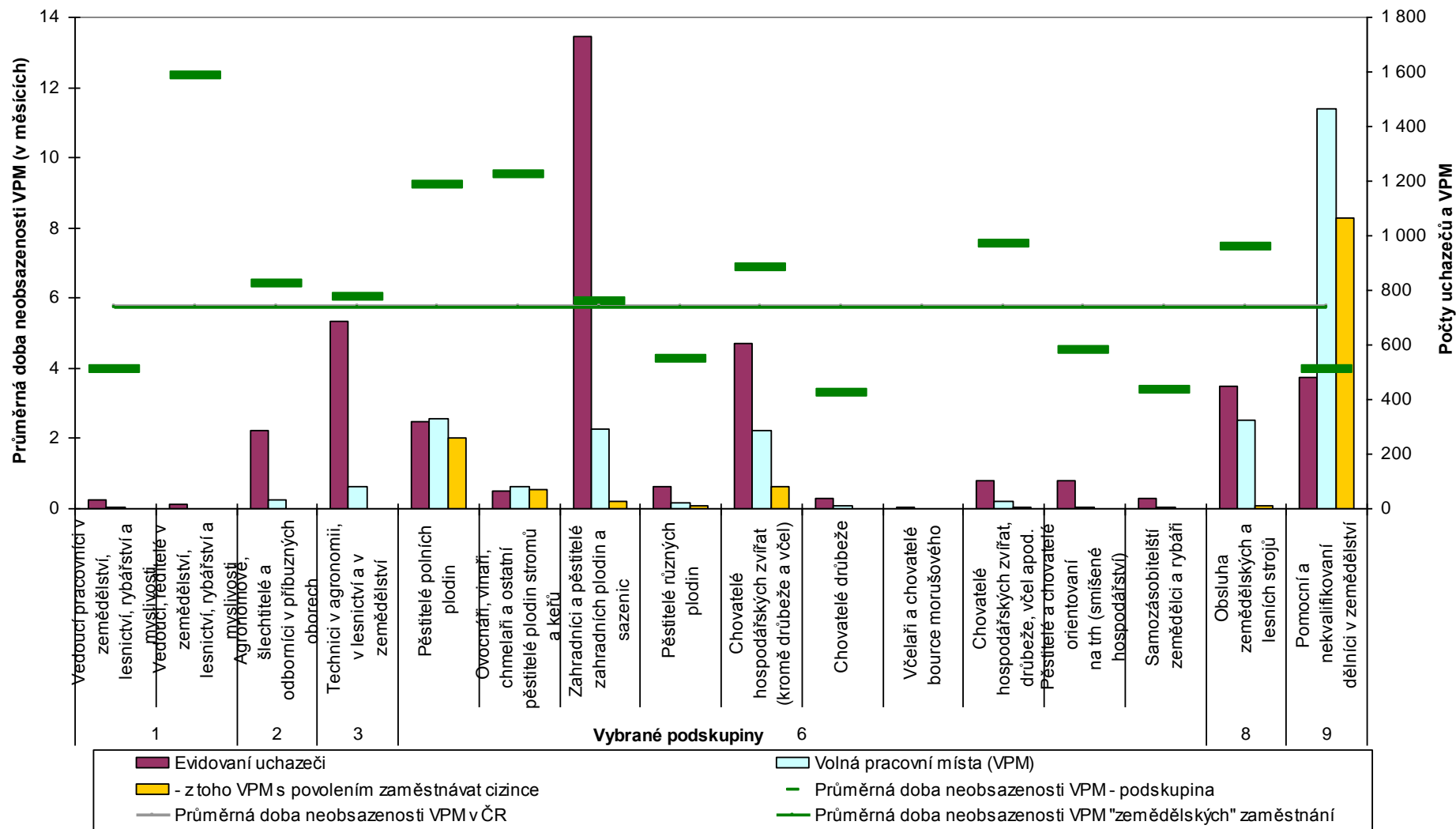
Relativní zastoupení uchazečů do 30 let bylo mezi zemědělskými uchazeči nižší, v dalších věkových kategoriích (31-45 let a 46 a více) byl podíl zemědělských uchazečů vyšší než podíl uchazečů těchto věkových skupin mezi uchazeči ČR. Podrobnější analýza ukázala, že tento podíl byl u zemědělských uchazečů vyšší už od 36 let věku (s výjimkou kategorie 51-55 let). Z evidence úřadů práce tedy vyplývá, že nabídka mladých lidí pro práci v zemědělství je nízká a naopak nabídka pracovníků starších věkových ročníků je vysoká. Vyřadíme-li ze skupiny zemědělských uchazečů uchazeče o práci v zahradnictví, jsou tentokrát v obou mladších věkových kategoriích (do 30 let a 31-45 let) podíly zemědělských uchazečů nižší než podíly uchazečů v ČR a v kategorii 46 let a více naopak výrazně vyšší, takže nabídka volné pracovní síly pro zemědělství je věkově ještě nepříznivější.

5.4 Volná pracovní místa podle doby neobsazenosti u vybraných zemědělských zaměstnání

Průměrná doba neobsazenosti VPM dosáhla v roce 2008 u vybraných zemědělských zaměstnání 5,7 měsíců (stejně jako průměr ČR) a proti předchozímu roku se prodloužila o 0,7 měsíce. Podstatné rozdíly existují, podíváme-li se zvláště na kvalifikovaná a nekvalifikovaná VPM.

Podskupina Pomocní a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství dosahovala třetí nejnižší doby neobsazenosti VPM (4 měsíce) a přitom měla jako jediná více VPM než uchazečů. Její průměrná doba neobsazenosti byla dokonce nižší než průměrná doba neobsazenosti nekvalifikovaných pracovních míst v ČR (4,2 měsíce). Svým téměř polovičním podílem na celkovém počtu zemědělských VPM však způsobuje, že průměrná doba neobsazenosti všech vybraných zemědělských zaměstnání se prakticky rovná průměru ČR. Naproti tomu průměrná doba neobsazenosti VPM pro zbylé, tj. kvalifikované zemědělské podskupiny činila 7,3 měsíců, což je o 1,6 měsíce více než průměr ČR (Graf T5.4/01).

Graf T5.4/01 - Počet evidovaných uchazečů, volných pracovních míst (VPM) a průměrná doba neobsazenosti VPM u vybraných zemědělských zaměstnání

Pramen: Integrovaný portál MPSV

5.5 Nabídka a poptávka po kvalifikované a nekvalifikované pracovní síle

Podstatné rozdíly (vyvozené z předchozích subkapitol) lze spatřovat v nabídce a poptávce po kvalifikované a nekvalifikované pracovní síle.

- Evidování uchazeči a VPM pro nekvalifikovanou pracovní sílu

Pomocní a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství tvořili mezi zemědělskými uchazeči 10 %, ale tatáž podskupina tvořila 49 % všech pracovních nabídek mezi zemědělskými VPM. Na 3 uchazeče této podskupiny tak připadalo zhruba 10 pracovních nabídek. Je to tím, že jen velmi malá část uchazečů o nekvalifikovaná místa v ČR celkem si hodlala najít práci v zemědělství (zhruba 0,5 %). Potvrzují tak, že práce v odvětví zemědělství pro ně není příliš lákavá. Zaměstnavatelé řešili uvedený nesoulad nabídky a poptávky najímáním cizinců – 73 % pracovních nabídek v této podskupině mělo povolení úřadu práce přijmout cizince. Uchazeči sledované podskupiny patří věkově k nejstarším a zatím nic nenaznačuje, že by se tento trend měl změnit. Přes zmíněná negativa se však dařilo nabízená VPM překvapivě rychle obsazovat. Může to být ovlivněno tím, že část kvalifikovaných uchazečů je ochotna přijmout nekvalifikovanou práci, dále tím, že výběrové řízení na nekvalifikované pozice je časově méně náročné a jednodušší, a v neposlední řadě tím, že jde většinou o sezónní práce trvající maximálně několik měsíců.

Pokud se situace na tomto segmentu agrárního trhu práce nezmění, nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou se bude dále prohlubovat.

- Evidování uchazeči a VPM pro kvalifikovanou pracovní sílu

Kvalifikovaní zemědělští uchazeči tvořili 90 % všech zemědělských uchazečů, ale připadalo na ně jen 51 % zemědělských VPM. Počet uchazečů na 1 VPM dosáhl 3, což bylo víc než republikový průměr. Zvýšená konkurence mezi uchazeči nenutila tolik zaměstnavatele najímat cizince – jen 30 % kvalifikovaných VPM mělo povolení přijmout cizince. V průměru byli sice kvalifikovaní pracovníci mladší než nekvalifikovaní, ale je to ovlivněno výrazně mladou podskupinou Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic, která měla mezi kvalifikovanými uchazeči velké zastoupení. Průměrná doba neobsazenosti kvalifikovaných VPM byla delší než průměr ČR, ale pro různá zaměstnání se lišila. Protože vybrané ukazatele se mohou lišit u jednotlivých kvalifikovaných zaměstnání, zaměřuje se další část analýzy na tyto vybrané podskupiny:

Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic – mezi uchazeči dominovali (34 % mezi všemi zemědělskými), ale připadalo na ně jen 10 % VPM, takže dosáhli poměru 6 uchazečů na 1 VPM. Byli výrazně mladší než uchazeči o ostatní zaměstnání. Doba neobsazenosti odpovídala průměru. Z analýzy středoškolských zahradnických a květinářských vzdělávacích oborů vyplynulo, že míra nezaměstnanosti absolventů těchto oborů není vyšší než u jiných zemědělských oborů a že podstatnou část absolventů tvoří dívky. Poznatky praxe naznačují, že ochota dívek dojíždět/stěhovat se za prací je menší než u chlapců, což je na trhu práce znevýhodňuje. V evidenci úřadů práce se tak pravděpodobně častěji objevují uchazečky těchto oborů, které mají nějakou praxi, ale hledají si vhodnější místo (v místě bydliště, fyzicky méně náročné, lépe ohodnocené).

Technici v agronomii, v lesnictví a v zemědělství – mezi uchazeči tvořili 14 %, mezi VPM jen 3 %, připadalo zde 8,6 uchazeče na 1 VPM. Věkově byli mírně nadprůměrní, doba neobsazenosti odpovídala průměru.

Pěstitelé polních plodin – mezi kvalifikovanými to byla (spolu s Ovocnáři, vinaři a chmelaři) jediná podskupina, kde počet VPM mírně převýšil počet uchazečů (poměr je po zaokrouhlení 1). Zaměstnavatelé museli řešit nedostatek pracovní síly získáváním cizinců – 4 z 5 pracovních nabídek měly povolení přijmout cizince. Uchazeči v této podskupině patřili

k nejstarším a průměrná doba neobsazenosti VPM byla třetí nejvyšší ze všech zemědělských zaměstnání (přes 9 měsíců).

Chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a včel) – třetí nejpočetnější podskupina mezi všemi zemědělskými uchazeči (12 %), v rámci VPM tvořili 10 %. Příkladně zde 2,1 uchazeče na 1 VPM, 28 % VPM mělo povolení přijmout cizince. Věkově patřili spíše k mladším, vzhledem k nižšímu poměru uchazeče na 1 VPM byla doba neobsazenosti VPM mírně nadprůměrná.

Obsluha zemědělských a lesních strojů – uchazeči mírně převažovali nad nabídkou VPM, takže poměr uchazeče na 1 VPM je nízký (1,4). I když je rivalita mezi uchazeči malá a doba neobsazenosti VPM nadprůměrná (7,5 měsíce), podíl VPM s povolením přijmout cizince byl minimální. Zaměstnavatelé nejspíš nechtějí, aby drahou techniku obsluhovali nekvalifikovaní cizinci. Uchazeči této podskupiny byli v průměru nejstarší mezi všemi zemědělskými uchazeči. To může být mimo jiné příčinou, proč zůstávají v evidenci úřadů práce, i když pro ně existují pracovní nabídky. Jde o fyzicky náročnou práci a navíc s rostoucím věkem zřejmě klesá znalost nejmodernější techniky a ochota stěhovat se za prací.

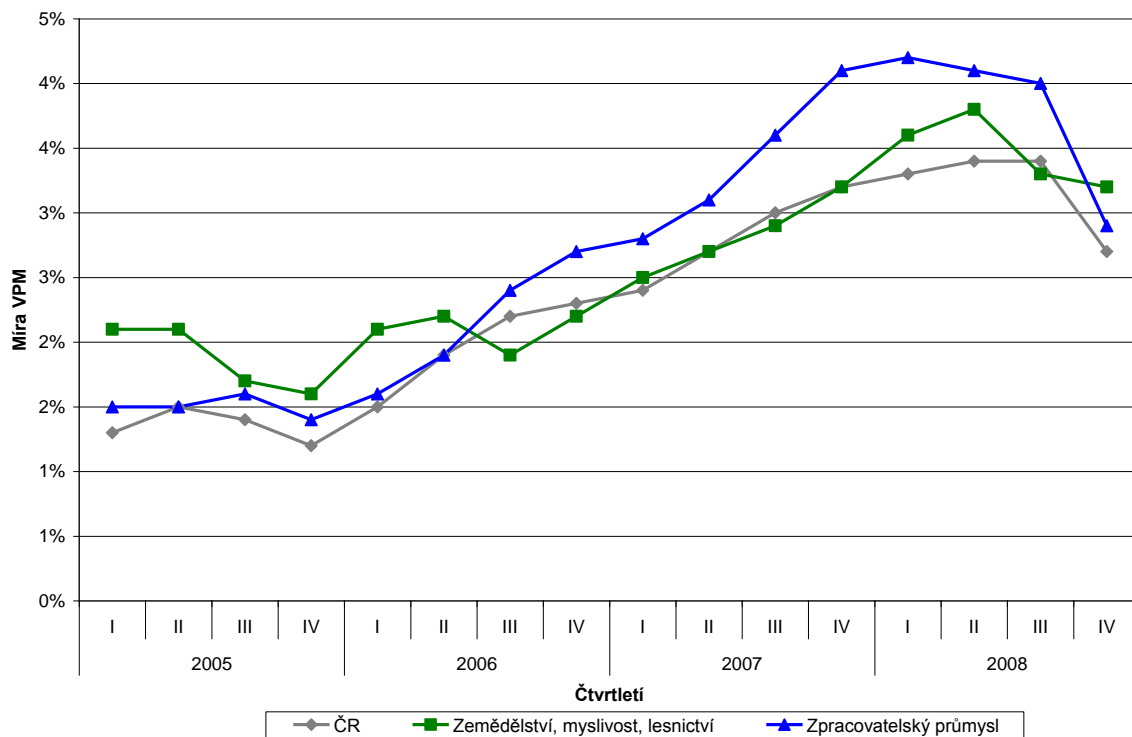
5.6 Míra volných pracovních míst

Situaci na trhu práce (celkem i v členění na hlavní odvětví ekonomické činnosti) lze objektivně hodnotit též mezinárodně užívaným ukazatelem „míra volných pracovních míst“ (MVPM)¹⁰. Pokud tento ukazatel roste, signalizuje narůstající „hlad“ po pracovní síle, naopak jeho klesající trend je spojen se snižující se možností zvyšování zaměstnanosti.

Vývoj míry volných pracovních míst v ČR celkem a ve sledovaných odvětvích v období 2005-2008 dokumentuje následující graf:

¹⁰ Míra volných pracovních míst je podílem volných míst ku všem pracovním místům – obsazeným i neobsazeným, a uvádí se v procentech.

Graf T5.6/01 - Míra volných pracovních míst v ČR celkem a ve sledovaných odvětvích

Pramen: Ukazatele sociálního a hospodářského vývoje České republiky od roku 1990 do konce 4. čtvrtletí 2008, ČSÚ 2009

6 SITUACE V ZEMĚDĚLSKÉM ŠKOLSTVÍ

6.1 Struktura čerstvých absolventů středních zemědělských škol a obecná situace v zemědělském školství

Ve vazbě na koncept nabídky pracovních sil pro zemědělství a demografické charakteristiky zemědělců je relevantní také situace v zemědělském školství¹¹.

Na základě dat Ústavu pro informace ve vzdělávání (ÚIV) je možné konstatovat, že ve školním roce 2008/2009 existovalo v ČR 189 školských zařízení středního stupně vzdělávací základny, kde bylo možno studovat některý ze zemědělských oborů. V těchto školských zařízeních bylo akreditováno celkem 68 zemědělských oborů, z toho 30 oborů s výučním listem, 24 s maturitní zkouškou a 14 s uzavřením studia formou absolutoria na vyšší odborné škole. Přehled o nejvíce zastoupených oborech podává tabulka T6.1/01.

T6.1/01 - Nejzastoupenější obory ve střední zemědělské školské soustavě

Kód oboru	Název oboru	Počet registrací oboru
41-55-H/003	Opravář zemědělských strojů	66
41-41-M/001	Agropodnikání	55
64-41-L/518	Podnikání v oborech zemědělství a lesního hospodářství	47
41-52-H/001	Zahradník	43
41-51-H/007	Zemědělec, hospodyňka	41

Pramen: Adresář škol a školských zařízení dostupný online <http://founder.uiv.cz/registr/vybskolr.asp> dne 2008-11-12

Počty studentů v letech 2005-2007 v jednotlivých stupních vzdělávání (celkem a samostatně pro ženy), stejně tak počet oborů, v nichž středoškolská výuka probíhala, představuje následující tabulka T6.1/02.

T6.1/02 - Počty absolventů v jednotlivých letech dle stupně vzdělávání¹⁾ (celkem a ženy) a počet realizovaných oborů

Stupeň vzdělávání	2004/2005 celkem	2005/2006 celkem	2006/2007 celkem	2004/2005 ženy	2005/2006 ženy	2006/2007 ženy
E - výuční list	781	702	592	267	276	262
H - výuční list	2 404	2 188	2 005	612	547	510
J - výuční list	9	5	0	1	0	0
L - maturitní zkouška	572	525	303	206	207	132
M - maturitní zkouška	2 553	2 521	2 485	1 486	1 424	1 421
N - absolutorium (VOŠ)	245	228	256	143	130	170
Celkem	6 564	6 169	5 641	2 715	2 584	2 495
Počet realizovaných oborů	57	48	44	-	-	-

1) Popis stupňů vzdělávání viz příl. tab. 6.1/01.

Pramen: ÚIV, 2008

Vývoj ve sledovaných letech ukazuje jak na snižování počtu otevíraných oborů, tak na snižování počtu absolventů zemědělských oborů. V roce 2007 absolvovalo střední zemědělské

¹¹ V případě středního vzdělávání byla data získána z veřejně přístupného adresáře škol a školských zařízení Ústavu pro informace ve vzdělávání dostupné na <http://founder.uiv.cz/registr/vybskolr.asp> a na základě dat, které tato příspěvková organizace Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR spravuje. U vysokých škol vycházíme z veřejných dat o absolventech, která jsou dostupná ve výročních zprávách jednotlivých zemědělských fakult. Údaje za rok 2008 nebyly v době zpracování k dispozici.

školy 5 641 absolventů (o 8,6 % méně než v roce 2006), v tom 56 % mužů (o 12,2 % méně) a 44 % žen (o 3,4 % méně). V rámci tohoto celkového úbytku se však od roku 2005 do roku 2007 zvýšil relativní podíl žen na celkovém počtu absolventů (o 2,9 p. b.).

Absolutně nejvyšší počet absolventů, kteří za sledované tři školní roky opustili lavice některé ze zemědělských škol, připadá na obor Agropodnikání. Tento obor absolvovalo za tři roky celkem 3383 studentů, z nichž 61,4 % tvořily ženy. Druhým nejčastěji absolvovaným oborem byl Opravář zemědělských strojů (3307 absolventů). Tento obor lze považovat za vyloženě „mužský“, podíl žen na celkovém počtu absolventů tvořil pouze 0,4 %. Dalšími nejvíce zastoupenými obory byly Zahradník a Zahradnictví (1327, resp. 1287 absolventů). I zde lze sledovat výrazné genderové rozdělení oborů, v obou případech tvořily ženy celkem 82,6 % absolventů. Celkový podrobný přehled o počtech absolventů v jednotlivých studijních oborech podává přílohová tabulka 6.1/02.

Trend snižování počtu absolventů středních škol kontrastuje s vývojem na zemědělských fakultách¹². Přestože na nich nedocházelo k přírůstku každoročně (a na všech školách), celkově lze v letech 2003-2007 zaznamenat nárůst počtu jak zapsaných studentů, tak absolventů. Současně se zvyšuje podíl absolventů zemědělských škol na celkovém počtu absolventů všech vysokých škol v ČR¹³.

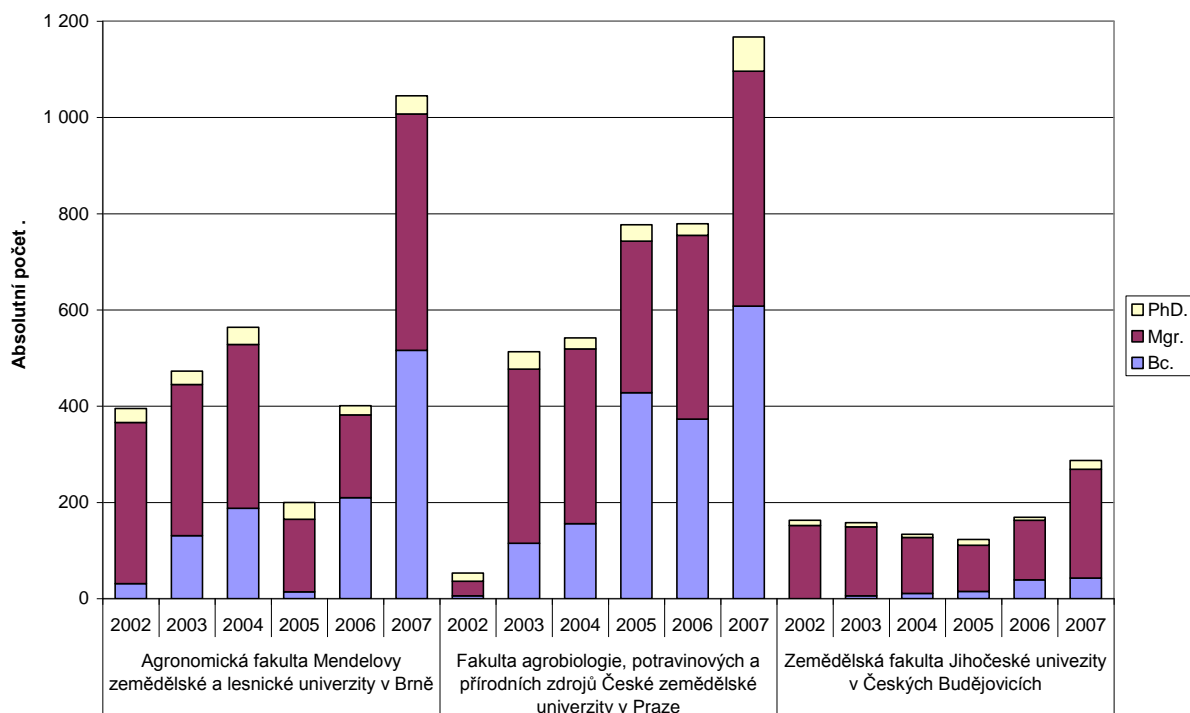
Počet zapsaných studentů na zemědělské fakulty se mezi roky 2002 a 2007 zvýšil o 108 % (na 4928 v roce 2007), přičemž na Zemědělské fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích o 61 % (na 654), na Agronomické fakultě Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně o 90 % (na 1 623) a na Fakultě agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity v Praze o 140 % (na 2 651).

Vývoj počtu absolventů fakult v jednotlivých stupních vzdělávání (za prezenční i kombinované studium) za sledované období ukazuje následující graf.

¹² Pro vybrané zemědělské fakulty pochází všechna data z výročních zpráv dostupných na http://www.jcu.cz/documents/annual_report/folder.2004-07-15.1863871332/, http://www.mendelu.cz/cz/o_univerzite/uredni_deska/vyrocní_zprava_o_cinnosti a <http://www.czu.cz/cs/?r=2933>. Vše dostupné 05-02-2009.

¹³ Obecně je v ČR patrný trend zvyšování počtu studentů a absolventů na vysokých školách v ČR. Podle údajů MŠMT se počet absolventů vysokých škol se od roku 2001 více než zdvojnásobil. V akademickém roce 2001/02 absolvovalo vysokoškolské studium 30,5 tisíce, v roce 2006/2007 pak 63,5 tisíce studentů (MŠMT, 2008).

Graf T6.1/01 - Absolventi v letech 2002-2007 v jednotlivých stupních vzdělávání

Pramen: Výroční zprávy jednotlivých škol

Ve sledovaném období 2002-2007 bylo v případě bakalářských oborů celkem 1090 absolventů Agronomické fakulty Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně (AF MZLU), 1686 absolventů Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity v Praze (FAPPZ ČZU) a 114 studentů absolvovalo na Zemědělské fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (ZF JČU). U magisterských oborů se jednalo o 1803 absolventů v Brně, 1940 v Praze a 857 v Českých Budějovicích. Absolventů doktorských programů bylo celkem 453, přičemž 185 jich vystudovalo na AF MZLU, 205 na FAPPZ ČZU a 63 na ZF JČU.

6.2 Výsledky empirického výzkumu postojů, motivací a zájmů absolventů brněnské zemědělské fakulty o uplatnění v zemědělství

Brněnské pracoviště ÚZEI provedlo v červenci 2008 na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě empirický výzkum motivací a profesního směřování absolventů denního magisterského studia Agronomické fakulty MZLU. Výzkum byl proveden formou dotazníkového šetření mezi čerstvými absolventy fakulty. Univariační a bivariační analýzy zjištěných dat byly provedeny v programu SPSS 10.0.

6.2.1 Struktura respondentů

Šetření se zúčastnilo 259 respondentů-absolventů, což představovalo 85,5 % všech absolventů této fakulty v daném roce. Dvě třetiny respondentů (66,4 %) představovaly ženy.

Přehled absolventů dle studovaných oborů a pohlaví podává tabulka T6.2/01.

T6.2/01 - Přehled počtu dotazovaných absolventů AF MZLU v roce 2008 podle oborů a pohlaví

Studovaný obor	Pohlaví		Celkem
	muž	žena	
Agroekologie	13	29	42
Management techniky	6	1	7
Automobilová doprava	21	0	21
Zootechnika	5	17	22
Živočišné biotechnologie	2	5	7
Krmivářství	1	4	5
Technologie potravin	13	61	75
Biotechnologie a	8	8	16
Biotechnologie rostlin	1	6	7
Fytotechnika	5	1	6
Rostlinolékařství	5	14	19
Rozvoj venkova	2	19	21
Zemědělské inženýrství	5	5	10
Neuvedl/a	0	1	1
Celkem	87	171	259

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Přibližně třetina respondentů pochází z venkova – z obcí do 2000 obyvatel (34 %; 41,4 % mužů, 30,4 % žen).

T6.2/02 - Absolventi AF MZLU v roce 2008 podle počtu obyvatel obce trvalého bydliště (%)

Velikost obce	Muži	Ženy	Celkem
do 2 000 obyvatel	41,4	30,4	34,0
2-5 000 obyvatel	19,6	22,2	21,2
5-10 000 obyvatel	5,7	7,0	6,6
10-100 000 obyvatel	19,5	22,3	21,2
nad 100 000 obyvatel	13,8	17,5	16,2
Neodpověděl/a	0,0	0,6	0,8
Celkem	100,0	100,0	100,0

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Analýza jednotlivých oborů vztážená k počtu obyvatel obce trvalého bydliště respondenta ukázala, že lze identifikovat obory, které studují-absolvuji především zájemci z větších aglomerací. Zatímco o obory jako Agroekologie či Zemědělské inženýrství měli především zájem respondenti z menších obcí, obory jako Živočišné biotechnologie, Biotechnologie rostlin či Biotechnologie a management odpadů lákaly zájemce z větších měst.

AF MZLU absolvovali v roce 2008 především studenti, kteří pocházejí z Moravy, resp. z krajů na Moravě či s Moravou sousedícími: 38,6 % absolventů bylo přímo z Jihomoravského kraje, 13,9 % bylo shodně z kraje Vysočina a Zlínského kraje, 12 % absolventů pocházelo z kraje Moravskoslezského a 6,9 % bylo z Olomouckého kraje. 5,4% podílem byl zastoupen také kraj Pardubický, ostatní kraje nedosáhly ani hodnoty 3 %.

Z hlediska věku se dá mluvit v případě respondentů AF MZLU o poměrně homogenní skupině, která je charakteristická nástupem do vysokoškolského studia hned po maturitě. Průměrný věk dosahoval 24,9 let.

Ve vazbě na vybrané „zemědělské“ charakteristiky bylo také zjišťováno rodinné zázemí absolventů.

Z hlediska zaměstnání rodičů v zemědělství můžeme konstatovat, že absolventi z větší části nepocházeli z rodin, kde by některý z rodičů pracoval v zemědělství. Celkem 68,3 % respondentů uvedlo, že ani jeden z rodičů v zemědělství nepracoval a nepracuje, alespoň jeden z rodičů v zemědělství pracoval/pracuje v 17,0 % případů. Oba rodiče pracující v zemědělství má/mělo pouze 13,9 % dotazovaných absolventů.

Více než polovina (59,5 %) absolventů uvedla, že jejich rodina vlastní zemědělskou půdu. Jednalo se o 69,0 % mužů a 55 % žen. Osobní vlastnictví zemědělské půdy deklarovalo 28,6 % respondentů, přičemž mezi muži byl jejich podíl výrazně vyšší (43,7 % respondentů-mužů proti 21,1 % žen).

6.2.2 Výběr školy

Před přijetím na MZLU absolvovala více než čtvrtina dotázaných (27,8 %) střední školu zemědělského zaměření. Absolventi-muži vystudovali zemědělskou střední školu poněkud častěji než ženy, mezi muži činil tento podíl 32,2 % a mezi ženami 25,7 %.

Vyhraněný zájem pokračovat po maturitě ve studiu pouze na fakultě se zemědělským zaměřením přitom uvedla rovněž více než čtvrtina respondentů. Ke studiu pouze na fakultě se zemědělským zaměřením podala přihlášku 28,2 % respondentů, většina (71,8 %) se hlásila ke studiu i na fakultách s jiným zaměřením. Mezi muži byl zájem o studium pouze na fakultě zemědělsky zaměřené vyšší než u žen (32,2 % mužů proti 25,7 % žen). Necelá čtvrtina respondentů-mužů (23,0 %) uvedla, že si po maturitě na zemědělské střední škole podala přihlášku pouze na vysokou školu se zemědělským zaměřením. 9,2 % respondentů sice na střední škole zemědělského charakteru maturitní zkoušku složilo, ale zájem o vysokoškolské vzdělání byl směřován i na fakulty s jiným než zemědělským zaměřením. Stejný počet absolventů (9,2 %) uvedl, že neabsolvoval střední školu zemědělského charakteru, ale po absolvování maturity si podával přihlášky pouze na fakultu se zemědělským zaměřením. Největší počet respondentů (58,6 %) neabsolvoval školu středního vzdělání se zemědělským zaměřením, ani se při rozhodování o dalším směřování neorientoval pouze na zemědělské fakulty. Mezi ženami došlo k polarizaci ještě silněji. 60,8 % respondentek na střední zemědělské škole nestudovalo a hlásilo se i na školy s jiným než zemědělským zaměřením. Pouze u 12,3 % absolventek lze vysledovat přímou trajektorii profesní orientace (zemědělská maturita a následně přihláška pouze na VŠ zemědělského zaměření). Tato disproporce je zapříčiněna mj. tím, že ženy v souboru tvořily převážně studentky oboru Technologie potravin, které si podávaly přihlášku i na další chemicko-technologické obory, obory na Veterinární a farmaceutické univerzitě v Brně či jiné přírodovědné obory.

Pouze na fakultu se zemědělským zaměřením bylo přijato 62,2 % respondentů, zbývající (37,8 %) byli přijati i na jinak zaměřené fakulty. Přestože se ženy-absolventky – jak bylo uvedeno výše – hlásily pouze na zemědělskou fakultu méně často než muži, byly pouze na ni přijaty výrazně častěji než muži (66,1 % žen proti 54 % mužů); mezi muži-absolventy pak logicky byl oproti ženám výrazně vyšší podíl přijatých současně i na nezemědělské fakulty (46 % mužů a 33,9 % žen). Těch respondentů, kteří se dostali i na jiné školy a zároveň pak dali přednost AF MZLU, je ve struktuře žen-absolventek méně než ve struktuře mužů-absolventů (45,7 % žen proti 67,8 % mužů).

Dva důvody ke studiu na zvolené fakultě drtivě převažovaly, a to zájem o studovaný obor a návaznost na studium na střední škole (pokračování v oboru). Velký počet respondentů

byl motivován zájmem o přírodu, zvířata, o zemědělství obecně či o ochranu životního prostředí. Některé uváděné důvody měly vztah k vybrané škole či fakultě – skladba předmětů, dobrá pověst školy, lokalita, případně pocit větší naděje na úspěšné absolvování studia. Svou roli sehrála v několika případech i doporučení od různých osob, s nimiž byli studenti v kontaktu (spolužáků, známých, příbuzných aj.). Předpokládaný přímý vliv rodinného prostředí se vyskytoval, avšak v nepříliš silné míře – rodinná tradice (ve 4 případech), rodinné hospodářství (v 5 případech). Obdobně nízký počet respondentů byl inspirován vědomím, že zemědělství bude potřebné i v budoucnosti. Z konkrétních vyjádření zaujal například „zájem o problematiku venkova“ a „snaha ochránit lidi před nekvalitními potravinami“.

6.2.3 „Po státnicích“

Baterie dalších otázek se zaměřovala na směřování absolventů po ukončení magisterského studia. Struktura odpovědí na otázku, kde respondenti chtějí pracovat po ukončení studia, je – seřazena dle četností – následující:

T6.2/03 - Představy absolventů o dalším profesním směřování

Velikost obce		Pohlaví		Celkem
		muž	žena	
Neví, není zatím rozhodnut/a	Počet	24	55	79
	Podíl (%)	27,6	32,2	30,5
V zemědělském výzkumu, školství, státní správě, poradenství	Počet	9	52	61
	Podíl (%)	10,3	30,4	23,6
V navazujících odvětvích	Počet	21	25	47
	Podíl (%)	24,1	14,6	18,1
V jiném odvětví	Počet	17	22	39
	Podíl (%)	19,6	12,9	15,1
V zemědělské výrobě	Počet	16	17	33
	Podíl (%)	18,4	9,9	12,7

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Téměř třetina všech respondentů (30,5 %) v době dotazování (tj. po absolvování školy, těsně před promocí) nevěděla (či nebyla zatím rozhodnuta), kde chce pracovat (mezi ženami byl tento podíl vyšší než mezi muži – 32,2 % žen proti 27,6 % mužů). Druhá největší skupina respondentů – téměř čtvrtina – zamýšlela pracovat v zemědělském výzkumu, školství, státní správě, poradenství aj. Zde se projevil výrazný rozdíl v závislosti na pohlaví – v uvedených oblastech chce pracovat 30,4 % žen a pouze 10,3 % mužů. V odvětvích navazujících na zemědělskou výrobu či ve zcela jiných odvětvích hodlal naopak pracovat relativně vyšší podíl mužů než žen (v navazujících odvětvích 24,1 % mužů a 14,6 % žen, v jiných 19,5 % mužů a 12,9 % žen). V zemědělské výrobě chtělo pracovat pouze 12,7 % respondentů, přitom z mužů 18,4 % a z žen 9,9 %.

Z hlediska jednotlivých studijních oborů je zájem respondentů o místo budoucího zaměstnání uveden v tabulce T6.2/04.

T6.2/04 - Zájem respondentů jednotlivých oborů o místo budoucího zaměstnání (%)

Absolvovaný obor	v zemědělské výrobě	v navazujících odvětvích	v zemědělském výzkumu, školství, státní správě, poradenství	v jiném odvětví	neví, není zatím rozhodnut/a
Fytotechnika	66,7	16,7	16,7	0,0	0,0
Krmivářství	60,0	20,0	0,0	0,0	20,0
Zootechnika	36,4	9,1	9,1	4,5	40,9
Zemědělské inženýrství	30,0	40,0	10,0	0,0	20,0
Automobilová doprava	19,0	23,8	0,0	38,1	19,0
Živočišné biotechnologie	14,3	0,0	42,9	42,9	0,0
Biotechnologie rostlin	14,3	0,0	42,9	0,0	42,9
Technologie potravin	8,0	33,3	17,3	16,0	25,3
Biotechnologie a man.	6,2	12,5	0,0	43,8	37,5
Rostlinolékařství	5,3	15,8	42,1	0,0	36,8
Agroekologie	2,4	4,8	35,7	14,3	42,9
Management techniky	0,0	14,3	0,0	14,3	71,4
Rozvoj venkova	0,0	4,8	71,4	4,8	19,0

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

V důvodech výběru odvětví budoucího pracovního uplatnění se v odpovědích respondentů do značné míry odrážely důvody vedoucí již k výběru zaměření studia. Drtivá většina absolventů odpověděla, že „má zájem o vybraný obor“, „baví je“ a „chtějí se touto problematikou zabývat“ ve svém zaměstnání. Významným důvodem byla též návaznost na absolvované studium a snaha uplatnit získané znalosti a zkušenosti, stranou nezůstalo ani zvažování perspektivnosti oboru a finančních aspektů. Pro několik respondentů byla rozhodující skutečnost, že již mají zajištěné pracovní místo. Vliv rodinné tradice či rodinné firmy se zde nijak rozsáhle neprojevil (7 případů).

Respondenti vyjadřovali poměrně vysokou ochotu se za dobrým pracovním místem ve vystudovaném oboru přestěhovat. 37,1 % respondentů bylo ochotno přestěhovat se dokonce kamkoliv a 40,9 % v kraji svého bydliště. Poněkud vyšší ochotu přestěhovat se kamkoliv deklarovali muži než ženy (44,8 % mužů proti 33,3 % žen), ženy naopak byly ochotny se častěji přestěhovat v kraji bydliště (43,9 % žen proti 34,5 % mužů). Neochotných přestěhovat se bylo celkově 21,2 % respondentů (19,5 % mužů a 22,2 % žen).

Tabulka T6.2/05 ukazuje představy o sféře budoucího uplatnění ve vztahu k ochotě stěhovat se za pracovním místem ve vystudovaném oboru. Respondenti, kteří uvedli, že by po ukončení studia chtěli pracovat v zemědělské výrobě, vyjadřovali nejmenší ochotu stěhovat se za pracovním místem (celkově 63,6 % z nich je ochotno se stěhovat). Nejvyšší ochotu stěhovat se vyjadřovali studenti, kteří by rádi pracovali v navazujících odvětvích (87,2 %).

T6.2/05 - Budoucí směřování absolventů a jejich ochota stěhovat se za prací (%)

Ochoten/a přestěhovat se za pracovním místem v oboru	Po ukončení studia chce pracovat v:				
	v zemědělské výrobě	v navazujících odvětvích	v zemědělském výzkumu, školství, státní správě, poradenství	v jiném odvětví	neví, není zatím rozhodnut/a
Ano, kamkoliv	24,2	38,3	39,3	46,2	35,4
Ano, ale pouze v regionu (kraj) bydliště	39,4	48,9	39,3	33,3	41,8
Ne, nejsem ochoten/a	36,4	12,8	21,4	15,3	22,8
Nemám zájem o práci v oboru	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0
Bez odpovědi	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

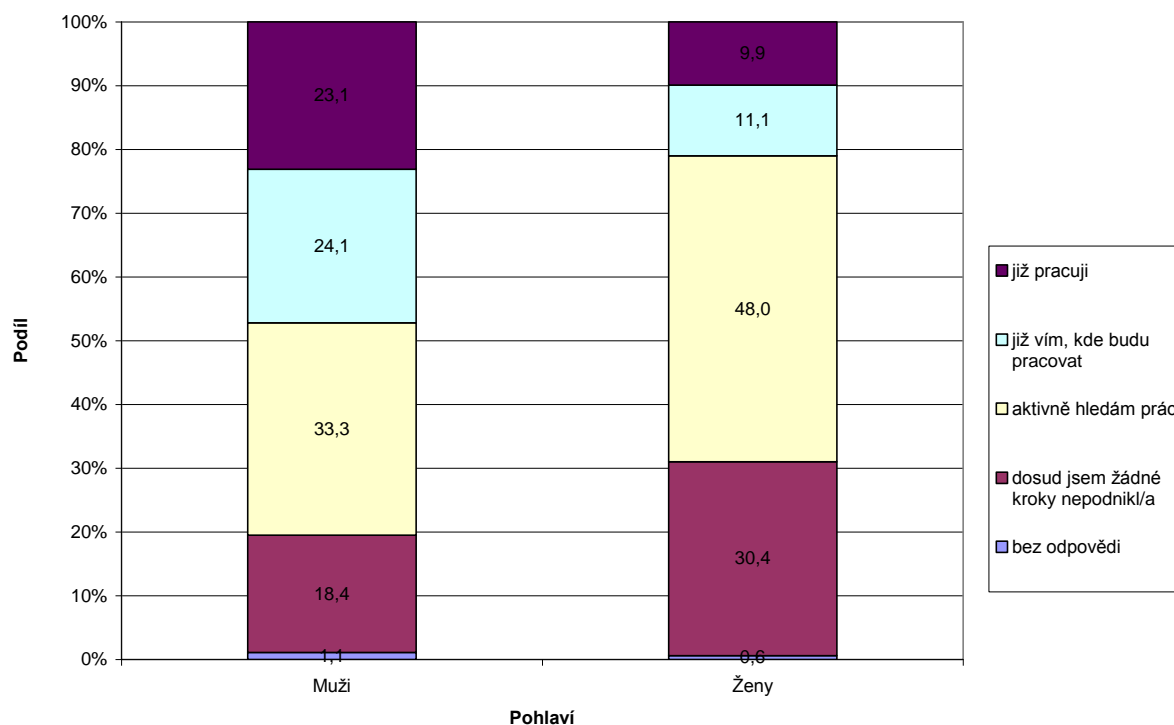
Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Celkově tedy 78 % respondentů odpovědělo, že by bylo ochotno se za dobrým pracovním místem ve vystudovaném oboru přestěhovat (v kraji bydliště, nebo kamkoliv). Obdobnou ochotu projeví respondenti i co se týče dojíždění za dobrou prací v oboru do jiné obce. Více než čtvrtina respondentů (27,4 %) by dojížděla za prací i do vzdálenosti nad 50 km od svého bydliště, opět (dle očekávání) častěji muži než ženy (40,2 % mužů a 21,1 % žen). Možnost dojíždět za prací v rozmezí 20 – 50 km připouštěla téměř polovina respondentů (46,7 %), tentokrát častěji ženy než muži (52,6 % žen a 34,5 % mužů). Pouze do 20 km by dojížděla téměř čtvrtina respondentů (23,6 %), muži i ženy obdobnou měrou (23 % mužů a 24 % žen). Pouhá 2,3 % respondentů, zcela shodně u obou pohlaví, nejsou ochotna za dobrou prací v oboru dojíždět.

Ihned po ukončení školy zamýšlelo 3,9 % absolventů některého z oborů AF MZLU začít soukromě podnikat. V budoucnu hodlá podnikat 22 % respondentů, přičemž muži i ženy tvoří v tomto případě vyrovnaný podíl. Zhruba dvě pětiny (40,2 %) respondentů se podnikání nehodlaly věnovat ani v budoucnu (ženy mezi nimi tvořily dominantní podíl – 70,2 %). Dosud nerozhodnutých respondentů bylo 34 %.

Představy, které respondenti o svém budoucím uplatnění na trhu práce mají, byly reflektovány také v otázce, zda již podnikli nějaké kroky pro své budoucí uplatnění. Z uvedených odpovědí vyplývá, že v době dotazování největší podíl respondentů (42,9 %) práci aktivně hledal (častěji ženy než muži), naopak žádné kroky ohledně budoucího uplatnění ještě nepodnikla více než čtvrtina všech absolventů (26,3 %), tentokrát významně s převahou dívek. 15,4 % absolventů sice ještě nepracovalo, ale už vědělo, kde bude pracovat (častěji muži než ženy). Necelých 15 % dotázaných již pracovalo, přičemž mezi nimi mírně převažovali muži. Podrobněji o situaci vypovídá následující graf T6.2/01, z něhož je patrné, že absolventi-muži měli jasnější představu o svém budoucím uplatnění, zatímco ženy spíše práci hledaly, případně ještě žádné kroky nepodnikly.

Graf T6.2/01 - Kroky, které podnikli absolventi (podle pohlaví) pro své budoucí pracovní uplatnění

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Součástí šetření byla také baterie otázek, která se týkala očekávání, jež respondenti vztahují k budoucímu zaměstnání (srv. Horalíková & Majerová 2000, Krninská, Kletečková a Řehoř 2003, Horská et al. 2004). Jejich výběr ukazuje tabulka T6.2/06, z níž je patrné, že muži i ženy nejčastěji očekávali od svého budoucího zaměstnání – alespoň v době dotazování – práci v dobrém kolektivu a možnost dalšího odborného růstu, dále pak uplatnění znalostí získaných studiem a možnost vidět za sebou výsledky své práce. Výrazné rozdíly se projevily v odpovědích mužů a žen. Jakkoli očekávání na prvních čtyřech místech byla u mužů a žen prakticky shodná (u mužů se s nimi navíc prakticky dorovnal vysoký příjem), ženy častěji než muži oceňovaly na budoucím zaměstnání jistotu v zaměstnání, práci v dobrém kolektivu, odborný růst a uplatnění znalostí získaných studiem (zejména dvě poslední očekávání nepochybně souvisejí s vyšším podílem žen hodlajících nalézt profesní uplatnění ve výzkumu apod.), muži častěji než ženy vztahovali svá očekávání ke konkrétnímu výkonu své profese (možnost řídit a ovlivňovat lidi, možnost pracovat samostatně, nadstandardní pracovní podmínky, vysoké finanční ocenění).

T6.2/06 - Očekávání absolventů od jejich budoucího povolání (%)¹⁾

Očekávání od budoucího zaměstnání	Muži	Dívky	Celkem
Práce v dobrém kolektivu	54,0	68,4	63,7
Možnost dalšího odborného růstu	47,1	62,6	57,5
Uplatnit v praxi znalosti získané studiem	41,4	52,0	48,3
Možnost vidět za sebou výsledky své práce	44,8	47,4	46,3
Jistoty zaměstnání	25,3	42,1	36,7
Vysoký příjem	41,4	31,0	34,7
Možnost pracovat samostatně	37,9	25,1	29,3
Zajímavou nebo provokující práci	20,7	27,5	25,1
Postup a dosažení prestižního postavení	19,5	24,6	22,8
Nadstandardní pracovní podmínky	25,3	14,0	17,8
Možnost řídit a ovlivňovat lidi	28,7	6,4	13,9

1) Respondenti měli za úkol vybrat 4 nejdůležitější položky, proto součty nedávají 100 %.

Pramen: Empirické šetření mezi absolventy AF MZLU

Zjišťovány byly také důvody, proč absolventi nejdu (respektive by nešli) pracovat do zemědělské výroby. Tyto důvody uvedlo pouze 23,6 % respondentů. Nejčastěji uváděnou bariérou pro vstup do sektoru byla dle očekávání nízká příjmová úroveň v zemědělství. Až s velkým odstupem následoval nezájem o zemědělství či skeptický náhled na jeho budoucnost, dále pak nedostatek pracovních příležitostí, namáhavost práce či vysoká zodpovědnost. Se specifickou prací v zemědělství souvisely mnohé argumenty jako časová náročnost, rizikovost – závislost na počasí, práce ve stájovém prostředí i zdravotní důvody. Vyskytla se i obava ze zahraniční konkurence či špatného kolektivu nebo kritika zemědělské politiky státu.

7 AGRÁRNÍ NEZAMĚSTNANOST

7.1 Metodický postup

Primárním zdrojem dat o agrární nezaměstnanosti je publikační řada Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) vydávaná ČSÚ. Jde o jediné dostupné údaje, jejich užití je však problematické hned z několika důvodů.

Především – publikace ČSÚ pracuje pouze s nezaměstnanými, kteří splňují kritéria ILO (International Labour Organization), tedy si aktivně hledají práci a jsou schopni nástupu do 14 dnů. Těchto nezaměstnaných bylo ve 4. čtvrtletí roku 2008 celkem 230 700. Z odhadovaného celkového počtu nezaměstnaných (podle stejného zdroje) to představuje cca 40 %. Skupina nezaměstnaných podle kritérií ILO se navíc nekryje s uchazeči registrovanými na úřadech práce – těch bylo ve 4. čtvrtletí roku 2008 celkem 321 800 (jedná se o registrované, nikoliv dosažitelné uchazeče).

Další redukce souboru je zapříčiněna skutečností, že ČSÚ uvádí údaje o pracovním oboru pouze pro ty nezaměstnané, kteří v posledních osmi letech pracovali. Celkový počet nezaměstnaných podle ILO se tak zúží o další přibližně čtvrtinu, kterou představují dlouhodobě nezaměstnaní pracovníci. Výsledkem je proto 169 000 nezaměstnaných, kteří splňují kritéria ILO a zároveň pracovali v posledních osmi letech. Teprve z tohoto souboru – který představuje necelou třetinu všech nezaměstnaných osob – známe údaje o zemědělské nezaměstnanosti.

Konečně došlo ke změnám v publikaci podle kategorií OKEČ: Od 1. 1. 2006 pramen slučuje údaje za kategorie A01 (Zemědělství, myslivost a související činnosti) a A02 (Lesnictví a související činnosti) a tato změna se odráží i v následujících výsledcích.

V důsledku uvedených metodologických obtíží je patrné, že při interpretaci signální míry agrární nezaměstnanosti, kterou Ústav zemědělské ekonomiky a informací publikuje ve Zprávě o stavu zemědělství ČR, je na místě obezřetnost. Především není možné srovnávat uvedenou míru s oficiální mírou nezaměstnanosti publikovanou MPSV a vyvozovat závěry z její absolutní numerické hodnoty. Důvodem je uvedená skutečnost, že zdrojová data pokrývají jenom necelou třetinu počtu nezaměstnaných, a navíc není možné odhadnout, zda je tento vzorek zatížen systematickou chybou či ne. Naopak užitečnost této míry spočívá v možnosti dlouhodobého sledování trendů ve vývoji agrární nezaměstnanosti a v možnosti aktuálního i dlouhodobého srovnání se situací v národním hospodářství (na základě obdobně vypočtené míry v NH).

Signální míra agrární nezaměstnanosti je relativním vyjádřením, kdy v čitateli je celkový počet nezaměstnaných podle kritérií ILO, uvolněných z třídy OKEČ A, kteří navíc v posledních osmi letech pracovali, a ve jmenovateli je součet hodnoty čitatele a celkového počtu zaměstnaných pracovníků ve třídě OKEČ A.

7.2 Míra agrární nezaměstnanosti

Vývoj agrární nezaměstnanosti v 90. letech minulého století korespondoval se snižováním zaměstnanosti v zemědělství a s celkovou situací na trhu práce v souvislosti s ekonomickými aj. proměnami v ČR. Přestože v souvislosti s restrukturalizací odvětví byl proces snižování zaměstnanosti v zemědělství započat dříve a masivněji než v ostatních odvětvích, tehdejší trh práce uvolněné zemědělce prakticky bez větších problémů absorboval. Z vlastní iniciativy odcházeli tehdy mladší, podnikatelsky schopní nebo vzdělaní pracovníci, jejichž kvalifikace umožňovala okamžité uplatnění na trhu práce mimo zemědělství. Mezi prvními přebytečnými byli uvolňováni pracovníci v důchodovém nebo předčasně

důchodovém věku. Po roce 1996 se začala míra agrární nezaměstnanosti zvyšovat, nejvyšší (spojená opět s vysokým úbytkem pracovníků v zemědělství) byla v roce 1999, poté opět klesala. Prakticky po celé období je však míra agrární nezaměstnanosti vyšší než obecná míra nezaměstnanosti v ČR (Spěšná, Drlík, Pospěch 2008).

Kvartální vývoj signální míry agrární nezaměstnanosti od roku 2001 demonstruje následující graf:

Graf T7.2/01 - Signální míra nezaměstnanosti mezi lety 2001-2008

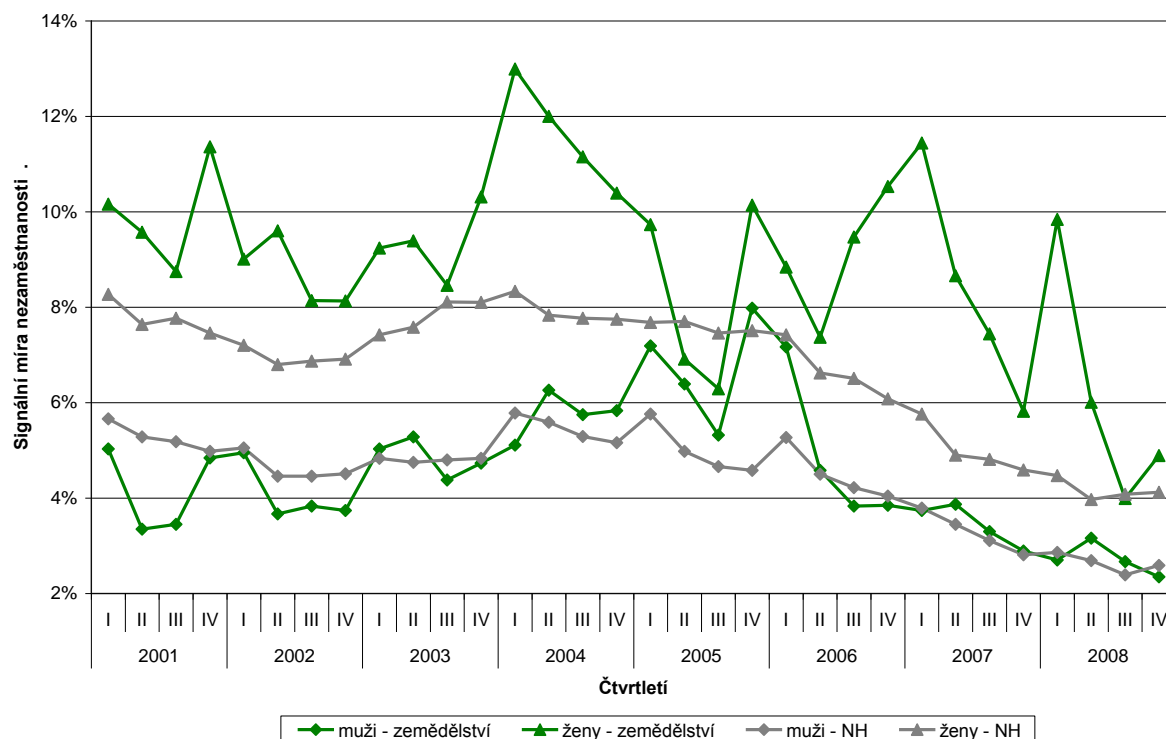

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, 1., 2., 3., 4. čtvrtletí 2001-2008, ČSÚ 2001-2009

Pro uvedenou míru je charakteristická určitá neustálenost, zapříčiněná malou velikostí vzorku. Zároveň je pro zemědělskou nezaměstnanost typický sezónní charakter: v jednotlivých letech zaznamenáváme pokles míry nezaměstnanosti během období sezónních prací (typicky ve 3. čtvrtletí) a její opětovný nárůst před koncem roku. Dosud také platilo, že míra agrární nezaměstnanosti klesá pod úroveň míry nezaměstnanosti v NH téměř výhradně v letních měsících, jinak byla situace v zemědělství dlouhodobě horší. Konec roku 2008 signalizuje změnu trendu směrem k vyrovnání obou měř, ale příčiny této změny nelze interpretovat jednostranně. Je pravdou, že počet nezaměstnaných zemědělců (podle výše uvedených kritérií) dosáhl historického minima (5 200 pracovníků) při stále se snižující celkové zemědělské zaměstnanosti. Na druhé straně je pravděpodobné, že obdobně vypočtená míra nezaměstnanosti v NH se na konci roku 2008 nesnižovala v důsledku ekonomické krize, která jako první zasáhla zejména obory průmyslu.

Při podrobnějším pohledu zjistíme, že dlouhodobě vyšší hodnoty míry agrární nezaměstnanosti jsou do značné míry způsobeny nezaměstnaností zemědělských žen. Více napoví následující graf:

Graf T7.2/02 - Signální míra nezaměstnanosti mezi lety 2001-2008 podle pohlaví

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, 1., 2., 3., 4. čtvrtletí 2001-2008, ČSÚ 2001-2009.

Zatímco míra nezaměstnanosti mužů – zemědělců se dlouhodobě výrazně neliší od téhož ukazatele pro muže v NH, míra nezaměstnanosti zemědělských žen je dlouhodobě vysoká a několikrát se přiblížila dvojnásobku míry nezaměstnanosti žen v NH.

7.3 Míra nezaměstnanosti absolventů zemědělského školství

V kontextu stárnutí zemědělců (Spěšná et al. 2009) je relevantní míra nezaměstnanosti absolventů zemědělského školství¹⁴. Její úroveň je vyšší než u všech absolventů v ČR, zejména u absolventů s maturitou.

T7.3/01 - Míra nezaměstnanosti absolventů (%)

Stupeň vzdělání	Dle jednotlivých oblastí						Celkem ČR		
	Technické vědy	Zemědělství, lesnictví a veterinární vědy	Společenské vědy a nauky	Vědy a nauky o kultuře	Přírodní vědy	Zdravotnické vědy	2007	2006	2005
Střední vzdělávání s	7,1	8,1	9,9	-	-	-	8,2	12,9	15,7
SOU s maturitou	5,9	12,4	8,8	-	-	-	7,5	10,3	13,5
SOŠ s maturitou	4,9	7,8	6,3	6,8	8,1	2,6	5,6	8,1	10,1
Gymnázia	-	-	-	-	-	-	2,2	3,4	3,9
VOŠ absolutorium	4,0	9,8	4,8	-	7,5	2,2	4,2	6,5	8,2
VŠ	1,7	2,5	2,3	2,7	1,8	1,3	2,1	3,1	3,8

Pramen: Krajská ročenka školství 2007, ÚIV, 2008.

Na rozdíl od nabídky zemědělské pracovní síly evidované na ÚP, kde se jedná o nezaměstnané uchazeče hledající si práci v zemědělství, však tentokrát jde o nezaměstnané

¹⁴ Pramen: Krajská ročenka školství 2007, ÚIV, 2008.

absolventy zemědělských škol bez ohledu na plánovaný resort uplatnění. Ze srovnání nižší nabídky mladých uchazečů pro zemědělství a vyšší míry nezaměstnanosti absolventů zemědělských škol plyne, že mnoho mladých absolventů zemědělských škol si hledá práci mimo odvětví.

8 MZDY V ZEMĚDĚLSTVÍ

8.1 Nominální a reálné mzdy

Zemědělství v ČR po roce 1989 prodělávalo rozsáhlé změny jak výrobního a ekonomického, tak i sociálního charakteru. Ekonomická a finanční situace nebyla ve většině podniků a ve většině sledovaných let příznivá, což se do značné míry odráželo ve mzdovém vývoji. Významným milníkem byl pro sektor vstup ČR do EU. I když (zejména vzhledem k tomu, že přímé platby v nových členských státech byly v prvních letech výrazně kráceny, s jejich postupným navyšováním) nedošlo ihned k radikální změně ekonomické situace v sektoru, již samotná vyšší záruka poskytovaných podpor byla příznivým signálem pro příští období. V roce 2008 se na celkovou ekonomickou situaci ve státě začal nasouvat stín světové finanční a hospodářské krize, jež samozřejmě postihuje i české zemědělství. Na vývoji mezd v posledních letech je patrné, že zemědělské podniky jsou si vědomy nutnosti jejich navyšování, na druhé straně však některé faktory i nepříznivé ekonomické prognózy limitují tempo tohoto procesu.

Mzdová úroveň je důležitým ukazatelem pro hodnocení sociální situace a životní úrovně zemědělců v ČR – i v současnosti je pro více než tři čtvrtiny všech pracovníků v zemědělství hlavním zdrojem příjmů mzda.

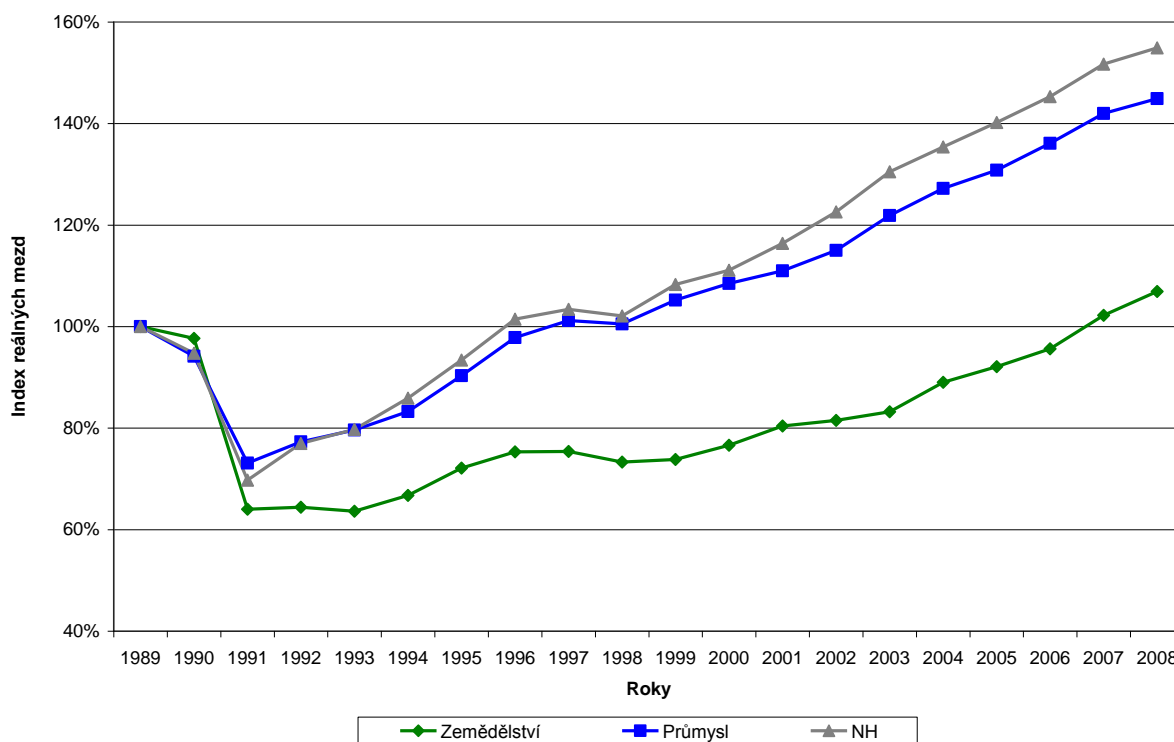
Nominální mzdy se v ČR po celé sledované období (1989-2008) zvyšovaly, toto tempo se však mezi jednotlivými odvětvími značně lišilo (příl. tab. 8.1/01). Průměrné mzdy v zemědělství převyšovaly v roce 1989 i 1990 mzdy v průmyslu i v národním hospodářství. Ovšem již v roce 1991 a 1992 došlo k zásadnímu obratu, nárůsty mezd v zemědělství výrazně zaostávaly a v tomto období, pro něž byla charakteristická rychle se prosazující diference mezd, vznikla a začala se prohlubovat disparita mezd v zemědělství. Tato se po zhruba posledních 10 let v relativním vyjádření pohybovala kolem 75 % jak ve srovnání s národním hospodářstvím, tak průmyslem. Nejnepříznivější hodnoty dosáhla v roce 2003 (těsně pod hranicí 70 % vůči NH). Po vstupu ČR do EU se velmi pozvolna zmírňovala (v roce 2008 dosáhla 75,3 % vůči NH). Absolutní rozdíl v úrovni mezd však nadále narůstal a v roce 2008 dosáhl 5 804 Kč vůči NH a 4 997 Kč vůči průmyslu (meziročně se ani v tomto pro zemědělství příznivém roce nezmírnil). Průměrná měsíční mzda v zemědělství v roce 2008 činila 17 738 Kč, v národním hospodářství 23 542 Kč, v průmyslu 22 735 Kč¹⁵.

Specifika zemědělské výroby (zejména závislost na klimatických podmínkách) se projevují i ve vývoji mezd v tomto resortu. V hospodářsky příznivých letech, v nichž bylo dosaženo zvýšeného (nadprůměrného) objemu hrubé produkce rostlinné výroby, byl zpravidla zaznamenán i příznivý vývoj mezd (to platí zejména o letech 2004, 2007 a 2008). Mzdový vývoj naopak brzdily roky s významnějším výpadkem rostlinné produkce (nejnepříznivější byl ve sledované časové řadě rok 2003, podobně i rok předchozí, tj. 2002 aj.).

Vývoj reálných mezd se od vývoje nominálních mezd zásadně lišil, a to zejména hned na počátku devadesátých let. Reálné mzdy v národním hospodářství celkem se v roce 1991 propadly na 70 % úroveň roku 1989, přičemž v zemědělství byl propad ještě výraznější (na 64 %). Počínaje rokem 1992 začalo období, kdy reálné mzdy v národním hospodářství rostly (s výjimkou v roce 1998). Podstatně nepříznivější vývoj reálných mezd, s nízkými nárůsty či stagnací, zaznamenal zemědělský resort. Významným rokem z hlediska vývoje reálných mezd byl rok 2007, kdy zemědělství konečně dosáhlo a překonalo úroveň roku 1989, a to o 2,2 %. Národní hospodářství však úroveň roku 1989 přesáhlo již v roce 1996, v roce 2007 ji pak překračovalo o více než 50 % (51,7 %) a k této hranici směřoval i průmysl (42,0 %).

¹⁵ Pramen: Statistika zaměstnanosti a mezd, ČSÚ (týká se údajů o mzdách v celé kapitole 8).

Graf T8.1/01 - Vývoj indexu reálných mezd ve vybraných sektorech¹⁾ (%)

1) Je odvozen z indexu životních nákladů, přepočteno na rok 1989 = 100 %.

Pramen: Statistika zaměstnanosti a mezd a indexů spotřebitelských cen FSÚ, ČSÚ 1993-2009.

Příznivý vývoj v oblasti nominálních mezd v roce 2008 se odrazil pozitivně i v nárůstu reálných mezd (byť nárůsty byly ve srovnání s předchozím rokem výrazně nižší). Zemědělství již druhým rokem skončilo nad úrovní roku 1989, tentokrát o 6,9 %. Ve srovnání průmyslem a národním hospodářstvím se projevuje i nadále markantní rozdíl (národní hospodářství úroveň roku 1989 přesahuje již o 54,9 %, průmysl o 44,9 %).

Nadále se tak potvrzuje pověst zemědělství jako špatně odměňujícího sektoru, přičemž zvýšení atraktivnosti sektoru ve mzdové oblasti pro mladé a kvalifikované pracovníky zůstává důležitým předpokladem pro zajištění průběžné obměny pracovních sil v odvětví, a tím i předpokladem pro udržení funkčnosti a konkurenceschopnosti českého zemědělství.

V zemědělství přitom nadále přetrvává nejdelší pracovní doba (183,2 hod. v průměru za měsíc) ve srovnání s ostatními resorty (celkový průměr v NH 174,7 hod., v průmyslu 173,4 hod.), porovnání hodinových mezd by tak dosahovalo ještě větších rozdílů než v případě mezd měsíčních. Navíc dlouhá pracovní doba může odrazovat mnohé potenciální zájemce o práci v resortu (zejména mladé).

V rámci jednotlivých odvětví panují značné rozdíly v úrovni odměňování mezi zastoupenými profesemi¹⁶ (v návaznosti zejména na potřebnou kvalifikaci s nimi spojenou). Nejhlubší disparita (62,0 %, absolutní schodek přes 25 tis. Kč) se projevuje u skupiny vedoucích a řídicích pracovníků v zemědělství při komparaci s průmyslem (již mírnější pak vůči národnímu hospodářství – 77,1 %). Zhruba 75% úroveň ve srovnání s průmyslem i národním hospodářstvím vykazují kvalifikovaní dělníci v zemědělství, ještě příznivější

¹⁶ Hodnoceno na úrovni hlavních tříd KZAM (popis tříd viz příl. tab. 4.2/01). Zdroj: Strukturální mzdová statistika ČSÚ, údaje za rok 2007.

porovnání vychází u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (u nichž je všeobecně mzdová úroveň nízká a poměrně vyrovnaná mezi odvětvími i regiony).

Pro kvalifikované potenciální řídicí pracovníky zemědělských podniků rozhodující se o svém uplatnění je tak rozhodnutí pro nástup do průmyslu či jiného nezemědělského odvětví větším lákadlem (i za cenu mnohdy nutného přestěhování za zaměstnáním) než pro pracovníky s nižší kvalifikací, neboť vstup do zemědělského sektoru pro ně znamená významnější finanční ztrátu způsobenou větším rozdílem v objemu dosažitelných mzdových příjmů. Perspektiva kariérního růstu a dosahování velmi dobře placených postů je v zemědělských i v jiných menších podnicích ve venkovském prostoru podstatně omezenější než ve větších výrobních i nevýrobních organizacích sídlících převážně ve velkých městech (např. vedoucí a řídicí pracovníci ve výrazně venkovském kraji Vysočina pobírali v roce 2007 55,8 % mzdy vedoucích a řídicích pracovníků v Praze – absolutní rozdíl činil 30 684 Kč). V rámci manuálních, typicky zemědělských profesí dosáhli v resortu nízkých mezd v roce 2007 zejména manuální pracovníci v rostlinné výrobě (14 512 Kč pěstitelé polních plodin, 14 819 Kč ovocnáři a vinaři). Vyšší mzdy (17 251 Kč v průměru) pobírali chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a včel). Obsluha zemědělských a lesních strojů dosáhla ještě podstatně vyšší mzdy (20 180 Kč). Na této profesi bezprostředně závisí zabezpečení a úspěšnost zemědělské výroby a jedná se o náročnou a odpovědnou práci s nákladnou moderní technikou, delší pracovní dobou (průměr 189,1 hod.), přičemž plně srovnatelná profese mimo zemědělský resort – obsluha zemních a příbuzných strojů – pobírala o 4 190 Kč měsíčně více (24 370 Kč), a to při kratší pracovní době (180,5 hod.).

Ženy zaměstnané v zemědělství v roce 2007 pobíraly 80,8 % průměrné mzdy mužů v tomto resortu. Zemědělství si tak nadále uchovává nejlepší pozici při srovnání tohoto ukazatele s průmyslem (69,8 %) i národním hospodářstvím celkem (75,2 %). Meziročně se relace v zemědělství nezměnila, zatímco v národním hospodářství se mírně zhoršila (o 0,2 p. b.) a v průmyslu bylo zhoršení ještě výraznější (o 0,7 p. b.). Hodnocení vývoje za delší časové období (tj. porovnání s rokem 1996) již tak příznivé není, ke zhoršení došlo jak v zemědělství, tak i v národním hospodářství celkem. V průmyslu sice došlo k určitému zlepšení, ovšem i nadále je zde ukazatel výrazně méně příznivý než v zemědělství či v národním hospodářství celkem.

8.2 Mzdy v regionech ČR

V sektoru zemědělství (zde data včetně lesnictví) zůstávají mzdy regionálně velmi vyrovnané. Porovnávají jsou údaje o mzdách získané pracovištní metodou (ČSÚ), jež poskytuje objektivnější, resp. relevantnější regionální informace (pracovníci a jejich mzdy jsou přiřazeni do těch regionů, kde skutečně pracují) než běžněji používaná data získaná podnikovou metodou (kde je regionální členění určeno sídlem podniků), navíc jsou do šetření zahrnuty i podnikatelské subjekty do 20 zaměstnanců (poslední dostupná data jsou za rok 2006). Zatímco průměrná mzda v regionu nejhůře odměňujícím práci v zemědělství (Jihomoravský kraj – 13 642 Kč) činila 89,8 % mzdy regionu s nejvyšší odměnou v sektoru (Plzeňský kraj – 15 200 Kč) při absolutním rozdílu 1 558 Kč, obdobné porovnání celkového regionálního průměru za všechna odvětví svědčí o mnohem výraznější diferenciaci – v kraji s nejnižší mzdou (Karlovarský – 16 367 Kč) pobírali zaměstnanci jen 63,2 % mzdy v Praze (25 914 Kč) při rozdílu blížícím se 10 tis. Kč (9 547 Kč), přičemž všechny kraje ztrácely na Prahu minimálně přes 7 tis. Kč (rozdíl se pohyboval nejčastěji kolem 8 až 9 tis. Kč, v rámci samotného zemědělství rozdíl nepřesahoval ve většině případů 1 tis. Kč). Disparita zemědělských mezd (včetně lesnických) vůči celkovému průměru všech odvětví v regionu se pohybuje nejčastěji kolem 80 až 90 % (pomineme-li Prahu s 56,6 %, jež je „tahounem“ mezd v národním hospodářství ČR, avšak s nevýznamným zemědělstvím, pak nejhlubší disparitu,

a to 78,0 %, zaznamenal zemědělsky relativně „silný“ Jihomoravský kraj). Meziročně nedošlo k výrazným změnám (opět kromě Prahy), k určitému zmírnění disparity došlo v Libereckém, Moravskoslezském a Jihočeském kraji, naopak k prohloubení ve Zlínském, Olomouckém a Ústeckém kraji.

8.3 Mzdy dle hlavních forem podnikání v zemědělství

Úroveň odměňování v jednotlivých hlavních formách podnikání právnických osob zůstává nadále velmi vyrovnaná. Nejvyšší průměrné mzdy za první pololetí 2008 dosáhly v rámci podniků zemědělské prvovýroby akciové společnosti (16 329 Kč), na druhé pozici skončila zemědělská družstva (16 151 Kč), na třetí pak ostatní podniky, v drtivé většině společnosti s ručením omezeným (15 780 Kč). Posledně jmenované podniky zaznamenaly přitom nejnižší meziroční nárůst (o 9,5 %, zatímco zemědělská družstva o 12,9 % a akciové společnosti o 13,0 %) a zároveň nejradikálněji snížily meziročně počet svých zaměstnanců. Podniky služeb pro zemědělství vykázaly ve stejném období průměrné mzdy zhruba o 1 300 až 1 900 Kč vyšší než podniky právnických osob provozujících zemědělskou prvovýrobu, relativní meziroční nárůst (o 7,9 %) však byl nižší než v zemědělství.

9 SOCIOEKONOMICKÁ SITUACE NA VENKOVĚ

9.1 Obyvatelstvo a sídelní struktura venkova

K 1. 1. 2008 tvořilo venkovský prostor ČR 5 594 obcí s méně než 2 000 obyvateli¹⁷, což představovalo téměř 90 % všech obcí ČR a 73,2 % rozlohy ČR. V takto vymezeném venkově žilo 26,4 % obyvatel státu¹⁸.

V posledních letech mírně roste jak absolutní počet obyvatel ve venkovském prostoru, tak podíl obyvatel venkova, a to navzdory skutečnosti, že počet venkovských obcí se mírně snižuje.

T9.1/01 - Počet venkovských obcí a obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR ve vybraných letech

Populační velikost obce	2001		2003		2005		2007		2008	
	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé
do 99	548	38 881	552	39 229	552	39 133	529	37 230	518	36 512
100-199	1 113	166 214	1 095	163 377	1 081	161 401	1 062	157 333	1 048	155 578
200-499	2 041	663 416	2 029	658 890	2 012	653 740	2 019	656 020	2 024	660 126
500-999	1 280	893 592	1 279	891 012	1 293	901 546	1 307	913 985	1 312	922 543
1000-1999	652	903 757	664	917 327	674	933 856	685	950 291	692	962 615
Celkem venkov	5 634	2 665 860	5 619	2 669 835	5 612	2 689 676	5 602	2 714 859	5 594	2 737 374
Celkem ČR	6 258	10 230 060	6 249	10 203 269	6 248	10 220 577	6 249	10 287 189	6 249	10 381 130
Podíl venkov/ČR (%)		26,1		26,2		26,3		26,4		26,4

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ. Lexikon obcí ČR 2003, 2005, 2007, 2008, ČSÚ 2001-2008

T9.1/02 - Tempo přírůstku počtu venkovských obcí a obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR mezi roky 2001 a 2008 (%)

Populační velikost obce	Index 2008/2001	
	obce	obyvatelé
do 99	-5,5	-6,1
100-199	-5,8	-6,4
200-499	-0,8	-0,5
500-999	2,5	3,2
1000-1999	6,1	6,5
Celkem venkov	-0,7	2,7
Celkem ČR	-0,1	1,5

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ. Lexikon obcí ČR 2003, 2005, 2007, 2008, ČSÚ 2001-2008

V období 2001-2008 vzrostl celkový počet obyvatel venkova o 2,7 % (zatímco počet obyvatel v ČR se zvýšil pouze o 1,5 %)¹⁹. Rozdílný vývoj se odehrává uvnitř jednotlivých velikostních kategorií obcí. Zatímco v obcích nad 500 obyvatel se počet obyvatel zvýšil (a narostl i počet těchto obcí), v obcích do 500 obyvatel naopak klesal (a klesal i jejich počet). Souhrnně ve sledovaném období ubyla 3 % obcí do 500 obyvatel a počet jejich obyvatel klesl o 1,9 %. Nejohroženější zánikem či vylidňováním jsou v této souvislosti obce s méně než 200 obyvateli. Některé z nich se však naopak rozvíjejí a dostávají se tak do „vyšších“ kategorií. Je tedy zřejmé, že životaschopnost venkovských obcí závisí nejen na jejich velikosti, ale i na mnoha dalších faktorech, zejména na jejich vzdálenosti od center zaměstnanosti.

¹⁷ Tradiční vymezení venkova v ČR.

¹⁸ Pramen: Lexikon obcí ČR 2008, ČSÚ 2008.

¹⁹ Vývoj počtu obyvatelstva na venkově v období od roku 1961-1995 podrobně popisuje Andrlé (1996).

9.2 Ekonomická aktivita na venkově

Co se týče zaměstnanosti na venkově, obecně charakterizuje venkovské obce ČR (obce do 2 000 obyvatel)²⁰ proti městům nižší míra ekonomické aktivity – podíl ekonomicky aktivních na všech obyvatelích činil v roce 2001 na venkově 49,3 %, kdežto ve městech 52,1 %. Při hlubším členění se prokazuje přímá závislost mezi velikostí obce a mírou ekonomické aktivity – podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva v průměru narůstá s velikostní kategorií obce. Zatímco v obcích do 99 obyvatel činil podíl ekonomicky aktivních 46,1 % na obyvatelstvu celkem, souhrnně v obcích do 500 obyvatel 48,5 % a ve městech nad 100 000 obyvatel to bylo již 53,1 %.

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo venkova představuje čtvrtinu ekonomicky aktivního obyvatelstva ČR. Rozlišení ekonomicky aktivních obyvatel ČR podle odvětví (příl. tab. 9.2/01) ukazuje, že venkovu dominuje především zaměstnanost v průmyslu (32,7 % v roce 2001), následovaná zaměstnaností v zemědělství, lesnictví a rybolovu (11,1 %) a ve stavebnictví (10 %). Podíly pracovníků těchto odvětví (v zemědělství i absolutní počty) ve struktuře zaměstnanosti jsou přitom na venkově vyšší než ve městech, v ostatních odvětvích národního hospodářství jsou naopak vyšší ve městech. Zemědělství, stavebnictví a průmysl přitom patří mezi obory s velkým podílem pracovníků s nižší kvalifikací, kteří za svou práci pobírají nízké mzdy. Pro současnou situaci českého venkova je příznačné, že právě tyto obory jsou zde zastoupeny na úkor lukrativních a kvalifikovaných oborů jako je peněžnictví, pojišťovnictví nebo obchod s nemovitostmi. Celkově je zřejmé, že ačkoliv sektor služeb je na venkově nedostatečně rozvinut, nelze – zejména v malých obcích – počítat s jeho výrazným posílením.

Spjatost zemědělství s venkovem dokládá i skutečnost, že zaměstnanost v agrárním sektoru byla v roce 2001 tvořena z 63 % pracovníky žijícími na venkově. Je jediným sektorem národního hospodářství, který zaměstnává převážně venkovany.

Podíl zaměstnanosti v zemědělství je nepřímě úměrný velikosti obce. V obcích do 100 obyvatel tak podíl zemědělců v národohospodářské struktuře zaměstnanosti přesahuje 20 %, souhrnně v obcích do 500 obyvatel dosahuje téměř 15 %, naopak ve městech je jejich podíl velmi nízký (ve městech nad 100 000 obyvatel nedosahuje ani 1 %).

Nedostatek pracovních příležitostí ve venkovských oblastech a snižování agrární zaměstnanosti jsou nespornými faktory přispívajícími k nutnosti vyjíždět za prací. Jak vyplývá ze srovnání podílu pracovníků vyjíždějících za prací mimo obec podle velikostních kategorií obcí ČR v letech 1991 a 2001²¹, pouze v nejvyšších kategoriích (více než 50 000 obyvatel) došlo za deset let k úbytku vyjíždějících, v ostatních četnost vyjížděky za prací naopak narostla. Obecně platí, že čím menší obec, tím vyšší vyjížděka za prací (76,9 % vyjíždějících z obcí do 199 obyvatel proti 5 % vyjíždějících z měst nad 100 000 obyvatel).

9.3 Nezaměstnanost a volná pracovní místa na venkově

9.3.1 Metodický postup

Odhad registrované míry nezaměstnanosti pro venkov (${}_{REG}^{(v)}MN$) je podílem dosažitelných uchazečů (DU)²² se sídlem ve venkovském prostoru a venkovské pracovní síly (PS)²³. Výpočet se provádí na úrovni okresu, a to v následujících krocích:

²⁰ SLDB 2001, ČSÚ 2002 (poslední údaje k ekonomické aktivitě a jejím strukturám na úrovni obcí).

²¹ Pramen: SLDB 1991, 2001, ČSÚ 1992, 2002.

²² Podle staré metodiky platné do konce roku 2004 se pro výpočet používali evidovaní uchazeči (viz Portál MPSV).

1. Z Malého lexikonu obcí ČR se vyberou venkovské obce tj. obce do 2000 obyvatel. Venkovští DU ((v)DU) jsou pak ti, kteří mají sídlo ve venkovské obci. K venkovským DU je ještě přičtena ta část z „ostatních“²⁴ DU, která odpovídá relativnímu podílu venkovského EAO daného okresu ((v)EAO) vůči všem EAO v daném okrese.
2. Jelikož je pracovní síla (PS) publikována jen do úrovně okresů, stanovíme venkovskou pracovní sílu jako část pracovní síly v daném okrese, která odpovídá relativnímu podílu venkovského EAO daného okresu vůči všem EAO v daném okrese.
3. Odhad registrované míry nezaměstnanosti pro venkov se pak spočítá jako podíl součtu venkovských DU a součtu venkovské PS přes všechny okresy ČR.

$${}_{REG}^{(v)}MN = \frac{\sum_{i=1}^n \left({}^{(v)}DU_i + \text{ostatní} DU_i * \frac{{}^{(v)}EAO_i}{EAO_i} \right)}{\sum_{i=1}^n PS_i * \frac{{}^{(v)}EAO_i}{EAO_i}} * 100,$$

kde n = počet okresů v ČR.

Výpočet ${}_{REG}^{(v)}MN$ je navíc spojen s následujícími komplikacemi:

- a) Součet DU za ČR ze Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>) se často neshoduje s číslem uváděným v Měsíčních statistikách nezaměstnanosti (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>). Pokud takový rozdíl existuje, je s ním nakládáno stejným postupem jako v případě „ostatních“ DU.
- b) Poměr mezi venkovským a celkovým počtem EAO v daném okrese není neměnný, protože od roku 2001 dochází neustále jak k přesunu obcí mezi okresy, tak ke slučování a rozdělování obcí. Proto je potřeba tento poměr pro každý rok přepočítat na právě platnou územní strukturu.

Zdroje dat pro výpočet venkovské registrované míry nezaměstnanosti jsou následující:

Dosažitelní uchazeči a pracovní síla je převzata z dat publikovaných na Integrovaném portále MPSV (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>, <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>). Ekonomicky aktivní obyvatelstvo je vzato z posledního Sčítání lidu, domů a bytů 2001 a počty obyvatel v obcích ČR z Malého lexikonu obcí ČR (oboje ČSÚ).

9.3.2 Venkovská míra nezaměstnanosti a volná pracovní místa na venkově

Podle údajů MPSV činila v roce 2008 průměrná roční registrovaná míra nezaměstnanosti v ČR 5,4 %, přičemž v předchozím roce dosáhla 6,6 %. Proti roku 2004, kdy byla zaznamenána historicky nejvyšší míra nezaměstnanosti (10,2 %), je to pokles téměř o polovinu.

Na základě údajů o počtu dosažitelných uchazečů (DU)²⁵ v obcích ČR uvedených na portálu MPSV byly provedeny v ÚZEI odhady registrované míry nezaměstnanosti pro venkov (obce do 2 000 obyvatel) a města. Na venkově v roce 2008 činila 5,8 %, což představovalo

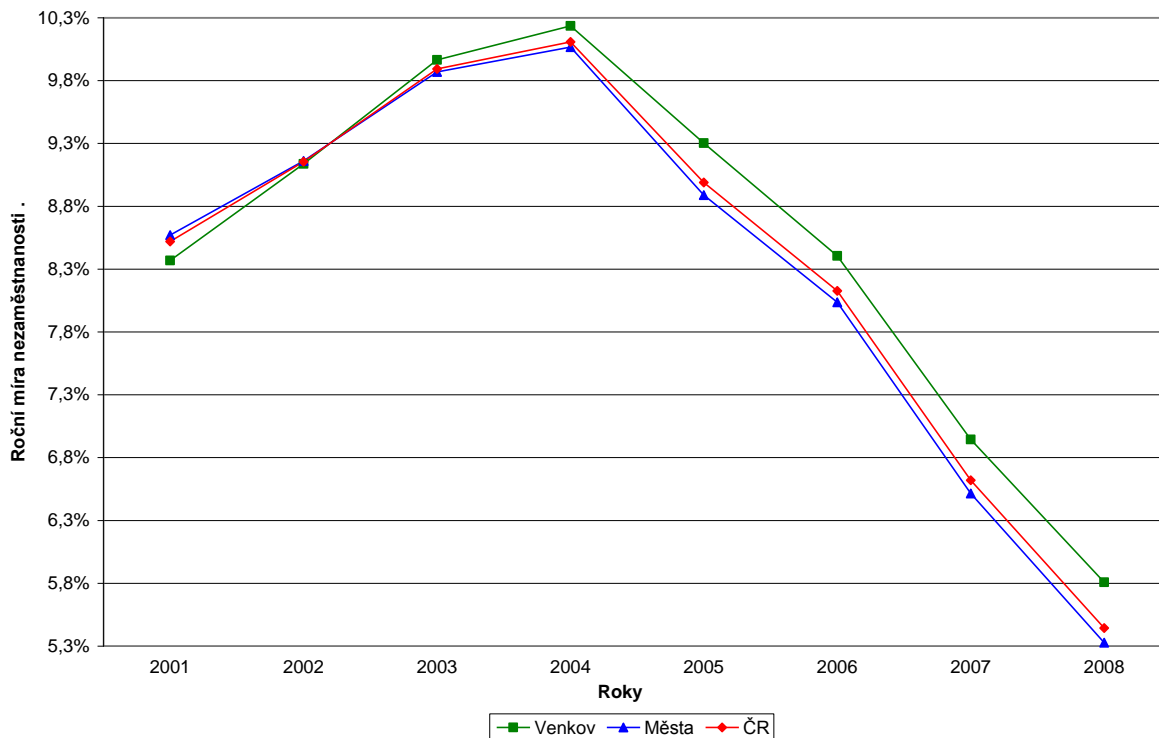
²³ Analogicky je konstruována míra nezaměstnanosti pro města, tj. obce nad 2000 obyvatel.

²⁴ „Ostatní“ DU jsou DU, kteří jsou evidováni na úřadu práce, v jehož správním obvodu se skutečně zdržují, a nikoliv na úřadu práce, v jehož správním obvodu mají bydliště. Nelze je tak zařadit do žádné obce daného okresu.

²⁵ Pro odhad registrované míry nezaměstnanosti venkova a měst se používají od ledna 2005 tzv. dosažitelní uchazeči (nová metodika). Do prosince 2004 (stará metodika) vstupovali do výpočtu registrovaní uchazeči.

pokles o 1,1 p. b. proti předchozímu roku, ve městech činila 5,3 % a zaznamenala pokles o 1,2 p. b.

Graf T9.3/01 - Průměrná roční registrovaná míra nezaměstnanosti¹⁾ pro venkov, města a ČR v letech 2001²⁾-2008

1) Do roku 2004 jde o výpočet míry nezaměstnanosti podle staré metodiky, od roku 2005 podle nové metodiky.

2) Kvůli nedostupnosti dat je průměr roku 2001 vypočítán jen z hodnot za srpen až prosinec 2001.

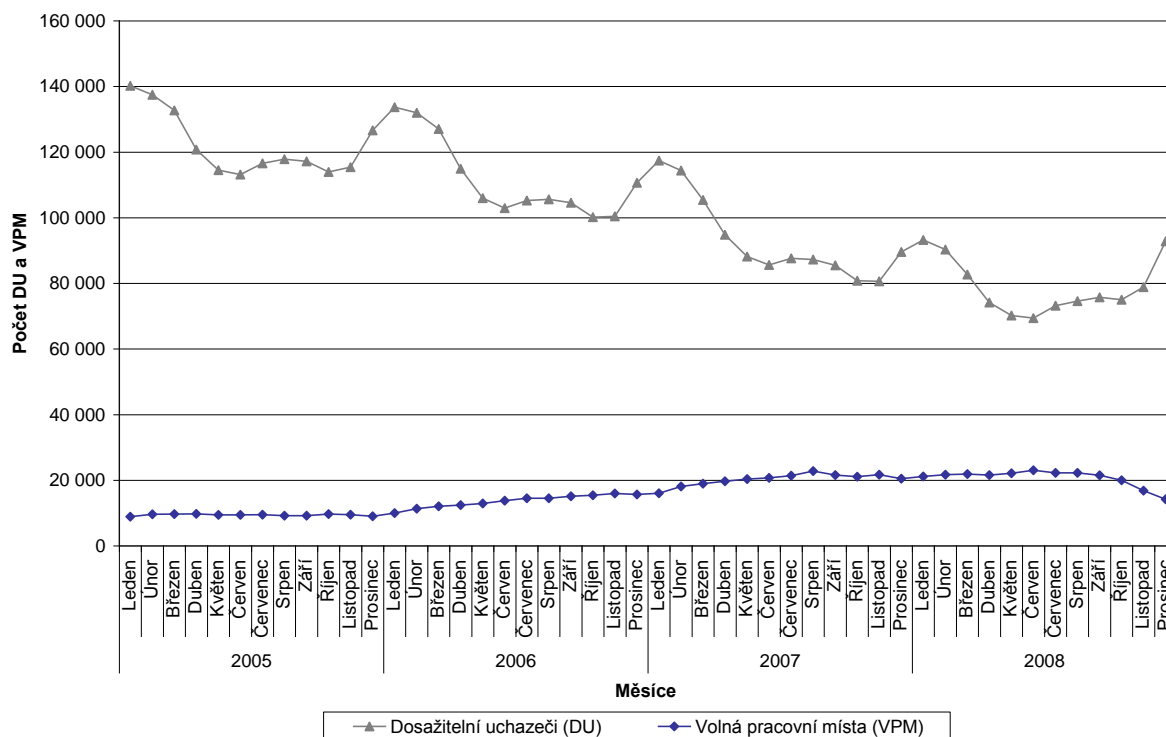
Pramen: Integrovaný portál MPSV

V roce 2001 byla průměrná roční registrovaná míra nezaměstnanosti pro venkov ještě pod republikovým průměrem (což se shoduje s výsledkem ze SLDB 2001). V roce 2002 byly průměrné míry registrované nezaměstnanosti pro venkov, města a ČR téměř shodné. V dalších letech se už průměrná roční míra registrované nezaměstnanosti pro venkov pohybuje nad průměrem ČR.

Podrobnější pohled na venkovskou nezaměstnanost nabízí přílohový graf 9.3/01 s měsíčním vývojem míry nezaměstnanosti. Venkovská míra nezaměstnanosti zaznamenává větší sezónní výkyvy, než je průměr ČR, od listopadu do března bývá venkovská míra nezaměstnanosti vyšší než celorepublikový průměr a naopak od dubna do října spíše nižší. Promítá se v tom mj. sezónnost zemědělských a stavebních prací, tj. prací v odvětvích, jež sehrávají ve venkovské zaměstnanosti větší roli než ve městech. Od roku 2005 však pozorujeme horší schopnost venkova dostat se v letním období pod republikový průměr. Příčiny lze spatřovat ve zmenšující se potřebě lidské práce v zemědělství, menší ochotě pracovat v zemědělství (zvláště u mladých), umístování nových výrobních investic do měst a jejich okolí, nákladech spojených s vyjížděním za prací aj.

Podle údajů MPSV nabízeli v roce 2008 zaměstnavatelé prostřednictvím úřadů práce v průměru téměř 139 tis. volných pracovních míst (VPM), což je zhruba o 15 tis. více než v předchozím roce (nárůst o 12 %). Ve venkovském prostoru bylo nabízeno mírně přes 20 tis. VPM, což je pouze o necelých 500 VPM více než v předchozím roce (nárůst o 2,3 %).

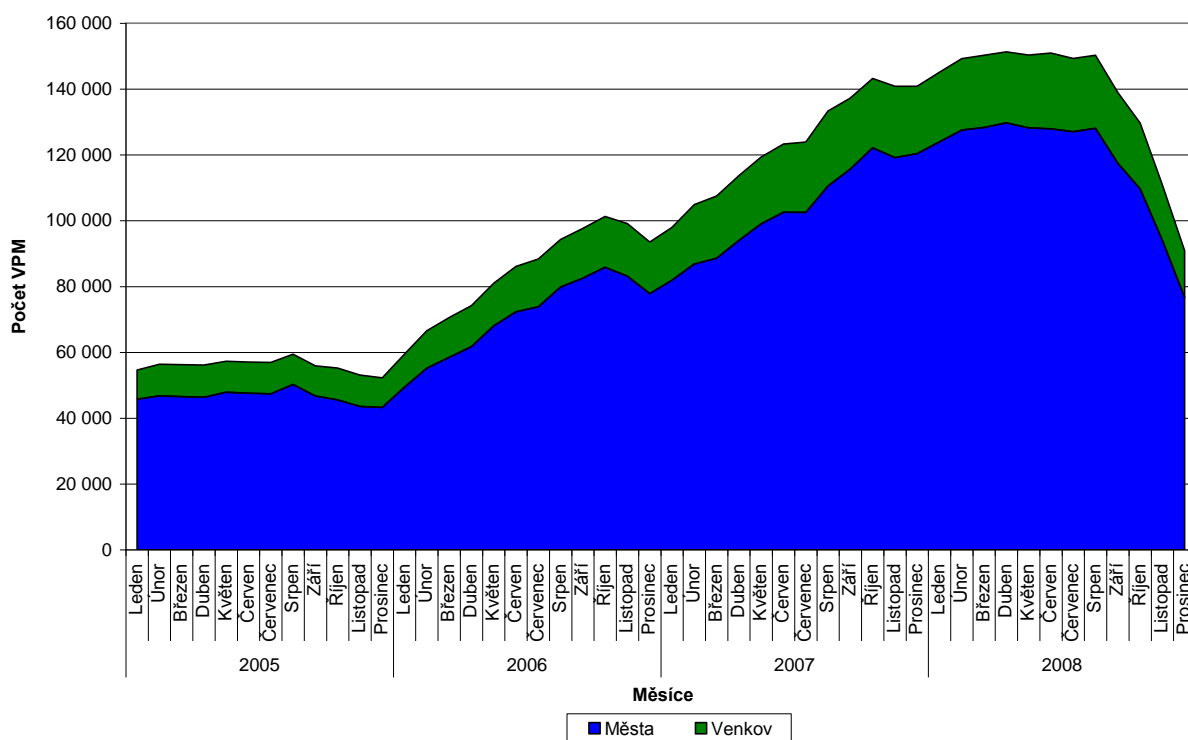
Graf T9.3/02 - Počet dosažitelných uchazečů (DU) a volných pracovních míst (VPM) na venkově

Pramen: Integrovaný portál MPSV

Od roku 2006 do poloviny roku 2008 rostl dynamicky počet VPM, na venkově však menším tempem. Začátek hospodářské krize se projevil rychle na úbytku VPM, a to více ve městech než na venkově. Nicméně ani tento úbytek nedokázal zmenšit rozdíly mezi venkovem a městy, protože města v předchozích obdobích zaznamenala podstatně rychlejší dynamiku růstu VPM než venkov. Stále tak platí, že na venkově je jen zhruba 1/6 všech pracovních nabídek, a tento poměr se v roce 2008 dokonce mírně zhoršil v neprospěch venkova.

Graf T9.3/03 - Počet volných pracovních míst (VPM) na venkově a ve městech

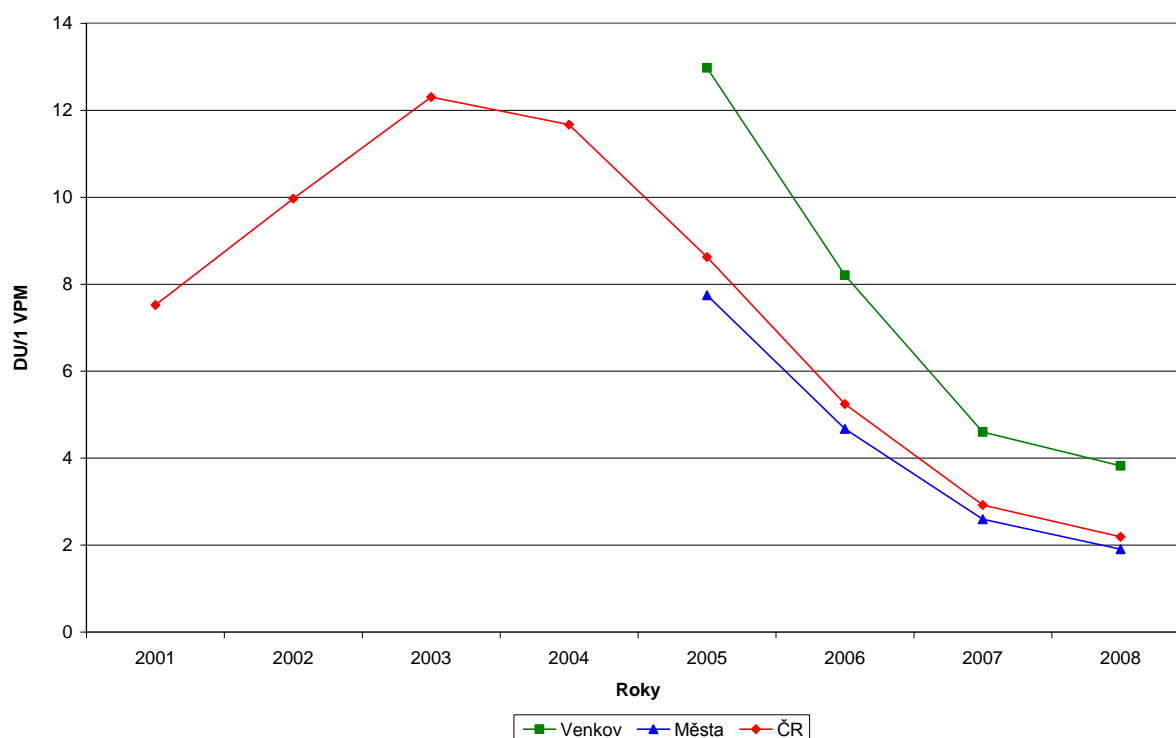

Pramen: Integrovaný portál MPSV

Počet dosažitelných uchazečů (DU) na 1 VPM dosáhl v ČR v roce 2008 hodnoty 2,2, o rok dříve tento poměr činil 2,9. Podobný vývoj má tento ukazatel i na venkově, ale protože venkovští DU tvoří zhruba čtvrtinu všech DU, zatímco venkovská VPM tvoří jen necelou šestinu všech VPM, dosahuje počet DU na 1 VPM na venkově vyšší hodnoty než republikový průměr (3,8 v roce 2008 a 4,6 v roce 2007).

Je tedy zřejmé, že nezaměstnaní uchazeči o práci mají na venkově menší šance na opětovné uplatnění v pracovním procesu.

Graf T9.3/04 - Počet DU na 1 VPM

Pramen: Integrovaný portál MPSV

9.4 Situace venkovských domácností

Vyhodnocení objemu a struktury příjmů a výdajů venkovských rodin (v obcích do 2 000 obyvatel) a komparaci se situací ve velkých městech (s 50 000 a více obyvateli) lze objektivně provést ze statistiky rodinných účtů za rok 2007²⁶. Pro venkovské domácnosti je typické, že mají více členů (2,49) než městské (2,18), zároveň je v nich nižší podíl osob ekonomicky aktivních. Venkované dosahují podstatně nižších příjmů než obyvatelé velkých měst (86,2 % hrubých a 87,2 % čistých příjmů)²⁷. Ve struktuře příjmů se u venkovanů projevuje zejména nižší podíl příjmů z podnikání (přičemž ve všech kategoriích obcí jsou nejvýznamnější položkou příjmy ze závislé činnosti) a naopak vyšší podíl sociálních příjmů, do nichž se promítají především vyšší dávky státní sociální podpory. Důchody však pobírají venkované nižší, což se pak projevuje i v celkově nižším objemu sociálních příjmů rodin na venkově v absolutním vyjádření.

Adekvátně příjmům jsou i vydání venkovanů nižší než ve městech (81,1 % při porovnání čistých peněžních vydání celkem). Při komparaci jednotlivých skupin výdajů se projevuje poměrně vyrovnaný objem vydání na potraviny, nápoje a veřejné stravování, relativně je však tato položka na venkově významnější (23,7 % oproti 20,9 % z čistých vydání celkem ve velkých městech). S velikostí sídla významně narůstají výdaje na služby (na venkově pouhých 64,1 % ve srovnání s velkými městy), což mj. souvisí i s horší nabídkou a dostupností služeb ve venkovském prostoru. Nezbytnost dojíždění z vesnic do větších center se projevuje ve vynucených vyšších nákladech na dopravu u venkovských obyvatel. Výrazným rysem ekonomického chování venkovanů je neochota zadlužovat se – saldo

²⁶ Pramen: Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů za rok 2007, ČSÚ 2008 (nejaktuálnější celoroční data).

²⁷ Průměry na osobu v Kč za rok.

přijatých půjček a splacených úvěrů strmě narůstá s velikostní skupinou obcí, na venkově je jen zhruba pětinové (21,5 %) ve srovnání s velkými městy.

Mezi venkovem a městy panují v sociální oblasti významné rozdíly. Porovnání postavení osob v čele domácností vyznívá pro venkov velmi nepříznivě²⁸ – zatímco téměř v polovině (48,7 %) venkovských domácností (v obcích s méně než 1 000 obyvatel) jsou jimi tzv. nižší zaměstnanci²⁹, ve velkých městech (se 100 000 obyvateli a více) je to jen necelá čtvrtina (23,3 %) a převažují zde naopak vyšší zaměstnanci (50,7 %), jichž je na venkově jen přibližně pětina (20,4 %). Podíl osob v čele domácností s vysokoškolským vzděláním (včetně bakalářského) je ve městech velmi vysoký (29,2 %), zatímco na venkově je proti městům téměř sedmkrát nižší a dosahuje pouhých 4,3 %. Je patrné, že velká města poskytují osobám s vyšším vzděláním daleko rozsáhlejší možnosti uplatnění jejich vzdělání a schopností.

Nastupující hospodářská krize postihne nepochybně i venkovské oblasti. Struktura zaměstnanosti na venkově (vyšší podíl pracovníků v průmyslu a stavebnictví) může znamenat dokonce silnější dopad než ve městech. Co se týče role zemědělství ve venkovské zaměstnanosti, může se negativně projevit zejména rušení provozů náročnějších na lidskou práci. Případné omezování zemědělské produkce pak ovlivní i zaměstnanost v resortech navazujících na zemědělství na vstupu a výstupu, jež jsou rovněž významnou oblastí pro uplatnění venkovské pracovní síly.

9.5 Regionální zemědělská zaměstnanost ve vazbě na využití zemědělského výrobního potenciálu venkovských oblastí a lokální trhy práce

Počty zemědělců klesají jak v ČR, tak ve většině zemí EU. I nadále však jednou z důležitých úloh moderního multifunkčního zemědělství zůstává zajišťování zaměstnanosti pro část venkovského obyvatelstva (význam této role je posílený zejména v odlehlých venkovských oblastech, kde je obecně nízká nabídka pracovních míst), a to za situace, kdy se projevuje zhoršená situace na trzích práce v souvislosti se světovou hospodářskou krizí. Důležitý je tak regionální aspekt – zda zemědělství v některých regionech, především venkovského charakteru, neoslabuje zbytečně tuto svoji funkci a nezhoršuje tak nepříznivou situaci na lokálním trhu práce, a to v důsledku nízkého využívání produkčního potenciálu dané oblasti (samozřejmě při zabezpečení plného respektování zásad ochrany životního prostředí). Vzhledem k tomu, že byly publikovány Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, lze prezentovat regionální pohled na aktuální zemědělskou zaměstnanost v ČR z výše uvedeného aspektu. Uvedený zdroj obsahuje data až do úrovně NUTS IV (okresy), analýza jednotlivých okresů by však byla příliš rozsáhlá, proto bude hodnocení založeno především na úrovni krajů (s případným uvedením extrémních hodnot v některých okresech).

Regionální zemědělská zaměstnanost závisí na výrobním zaměření a struktuře zemědělských podniků v regionu, jež jsou do značné míry určeny půdními a klimatickými poměry v oblasti. Zejména rostlinná výroba je na přírodních podmínkách bezprostředně závislá a v některých oblastech nelze pěstovat mnohé intenzivní plodiny se zvýšenými nároky na lidskou práci. Naproti tomu chov hospodářských zvířat je v tomto směru mnohem méně závislý. Vzhledem k výraznému snížení stavů hospodářských zvířat v ČR, zvláště pak skotu v období po roce 1989, bude zaměstnanost v regionech vztahována k hustotě skotu a zejména dojných krav, jejichž chov je na pracovní vstup náročnější ve srovnání s ostatními kategoriemi, zejména extenzivně chovaným masným skotem.

²⁸ Zdroj: *Příjmy a životní podmínky domácností v roce 2007, ČSÚ 2008.*

²⁹ *Osoby v pracovním či služebním poměru se základním vzděláním či vyučené (bez maturity), vyšší zaměstnanci mají dokončené úplné střední vzdělání a vyšší.*

Obrázek T9.5/01 - Přepočtení pracovníci (AWU) na 1000 ha zemědělské půdy v okresech ČR

Pramen: Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, ČSÚ 2008.

Hustota pracovníků (přepočtených – AWU) na zemědělské půdě se v regionech ČR pohybuje ve velmi širokém rozpětí – od 17 AWU/1000 ha v Karlovarském po 54 v Jihomoravském kraji, což je více než trojnásobek. Samozřejmě tyto dva kraje lze těžko srovnávat, zaměstnanost v tradičně zemědělsky významném Jihomoravském kraji je podmíněna například i pěstováním vinné révy, ovocnářstvím atd. Ovšem další kraje s vysokou zaměstnaností v zemědělství ve vztahu k zemědělské půdě již tak příznivé podmínky jako na jižní Moravě nemají (Zlínský, Pardubický a Vysočina) a zejména v případě kraje Pardubického a Vysočiny je zřejmé, že zemědělská zaměstnanost je stimulována nejvyššími stavy skotu celkem i dojných krav v ČR ve vztahu k zemědělské půdě.

Na druhé straně dva kraje nejméně zaměstnávající zemědělce (opět ve vztahu k výměře zemědělské půdy), tj. Karlovarský a Ústecký, mají nejnižší hustotu dojných krav v ČR (v případě Ústeckého kraje i skotu celkem). Zatímco zde chovají pouze 29, resp. 32 dojných krav na 1000 ha zemědělské půdy, na Vysočině téměř 200, což je více než šestnásobek.

Nízká intenzita pracovního vstupu (hustota pracovníků) se v rámci ČR projevuje v okresech dvou výše zmíněných krajů (v případě Ústeckého s výjimkou Litoměřic a Teplic), avšak i v několika dalších okresech jiných krajů lokalizovaných v severozápadní oblasti Čech, menší ohnisko je i na severní Moravě (odlehle okresy Bruntál a Jeseník). Pro všechny tyto okresy je příznačná obecně vysoká nezaměstnanost zde žijícího obyvatelstva (relativně nízkou zemědělskou zaměstnanost vykazovaly i několik okresů Středočeského kraje, situace zde je však od severozápadních Čech a zmíněné části severní Moravy značně odlišná).

10 AGRÁRNÍ ZAMĚSTNANOST V NÁRODOHOSPODÁŘSKÉ STRUKTUŘE ZEMÍ EU

Přehled vývoje agrární zaměstnanosti v zemích EU podává tabulka T10/01:

T10/01 - Pracovníci v zemědělství, myslivosti, lesnictví a rybolovu v zemích EU (v tis. osob) a jejich podíl na celkové civilní zaměstnanosti (v %) v letech 2005, 2006 a 2007, meziroční vývoj 2007/2006 a podíl na celkové zaměstnanosti v zemědělství v EU v roce 2007

Země EU	2005		2006		2007		2007/2006	Podíl
	Celkem	%	Celkem	%	Celkem	%	%	%
Španělsko	1 001	5,3	944	4,8	926	4,5	-1,9	7,6
Itálie	947	4,2	982	4,3	924	4,0	-5,9	7,6
Francie	930	3,8	977	3,9	880	3,4	-9,9	7,2
Německo	866	2,4	844	2,3	859	2,2	1,8	7,0
Portugalsko	606	11,8	604	11,7	601	11,6	-0,5	4,9
Řecko	542	12,4	533	12,0	520	11,5	-2,4	4,3
Velká Británie	388	1,4	382	1,3	398	1,4	4,2	3,3
Nizozemí	258	3,2	259	3,1	253	3,0	-2,3	2,1
Rakousko	210	5,5	217	5,5	231	5,7	6,5	1,9
Irsko	115	5,9	117	5,7	117	5,5	0,0	1,0
Finsko	116	4,8	114	4,7	113	4,5	-0,9	0,9
Švédsko	100	2,3	98	2,2	102	2,2	4,1	0,8
Dánsko	87	3,2	87	3,1	83	3,0	-4,6	0,7
Belgie	86	2,0	83	1,9	81	1,8	-2,4	0,7
Lucembursko	3	1,5	4	2,1	4	2,0	0,0	0,0
EU-15	6 257	3,7	6 244	3,6	6 091	3,5	-2,5	49,9
Rumunsko	2 943	32,3	2 843	30,6	2 762	29,5	-2,8	22,6
Polsko	2 452	17,4	2 304	15,8	2 247	14,7	-2,5	18,4
Bulharsko	266	8,9	252	8,1	245	7,5	-2,8	2,0
Maďarsko	190	4,9	188	4,8	180	4,6	-4,3	1,5
Česká republika	189	4,0	182	3,8	176	3,6	-3,3	1,4
Litva	207	14,0	187	12,5	160	9,9	-14,4	1,3
Lotyšsko	122	11,8	122	11,2	111	10,4	-9,0	0,9
Slovensko	105	4,7	101	4,4	99	4,2	-2,0	0,8
Slovinsko	86	9,1	92	9,6	96	9,7	4,3	0,8
Estonsko	32	5,3	32	5,0	31	4,7	-3,1	0,3
Kypr	16	4,6	15	4,2	17	4,5	13,3	0,1
Malta	3	2,0	3	2,0	3	1,9	0,0	0,0
EU-10	3 402	11,5	3 226	10,6				
EU-12					6 127	14,0	-3,1¹⁾	50,1
EU-25	9 660	4,9	9 468	4,7				
EU-27					12 218	5,6	-2,8¹⁾	100,0

1) Meziroční přírůstky EU-12 a EU-27 jsou počítány vůči počtům pracovníků roku 2006 včetně Bulharska a Rumunska.

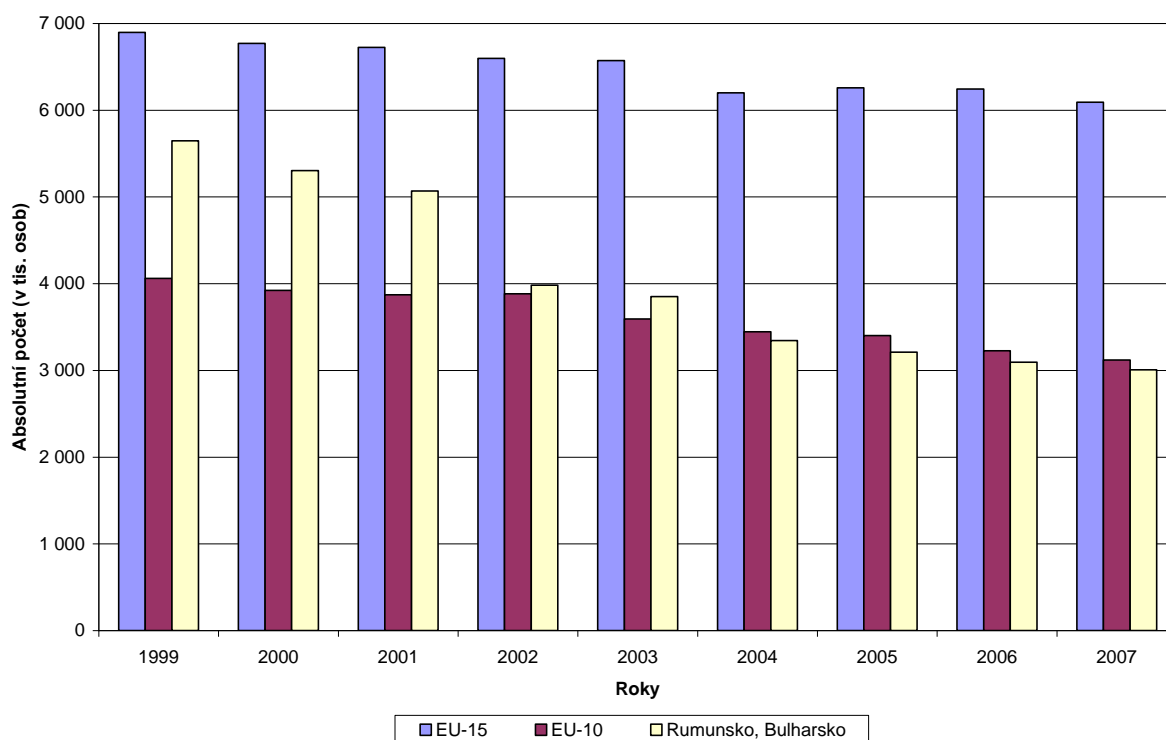
Pramen: Agriculture in the European Union – Statistical and economic information 2008, EU 2008

Podle statistické služby Evropské unie (Eurostat) činil v zemích EU-27 v roce 2007 podíl zemědělství (vč. myslivosti, lesnictví, rybolovu a souvisejících činností) na celkové civilní zaměstnanosti 5,6 %, přičemž v zemích EU-15 to bylo 3,5 % a v zemích EU-12 14,0 %. Rozdíl mezi EU-15 a EU-12 je způsobený především vysokými počty zemědělců v Polsku a v nově přistoupičích Rumunsku a Bulharsku. V současnosti se na celkové zemědělské zaměstnanosti EU podílí EU-15 a EU-12 rovným dílem (obě skupiny po 50 %). Mezi zeměmi EU-12 mají nyní dominantní postavení v počtu zemědělců Rumunsko a Polsko (dohromady 82 % v rámci EU-12), mezi zeměmi EU-15 Španělsko, Itálie, Francie a Německo (dohromady 59 % v rámci EU-15).

Česká republika má druhý nejnižší podíl na zaměstnanosti z nových členských zemí (3,6 %) a prakticky se v tomto ukazateli už téměř dorovnala na průměr EU-15. Mezi všemi zeměmi EU-27 jí patří 10. místo a pracuje v ní 1,4 % všech zemědělců z EU-27.

Pro vývoj zaměstnanosti v zemědělství, myslivosti, lesnictví a rybolovu je charakteristický pokles počtu pracovníků ve většině zemí EU. Rozdíly v poklesu lze spatřovat především mezi zeměmi EU-15, EU-10 a Rumunskem a Bulharskem³⁰. Zatímco mezi lety 1999 a 2007 poklesly počty pracovníků v zemědělství v EU-15 o 11,7 % (v některých zemích se dokonce počty nesnížily, např. Nizozemí a Rakousko), v EU-10 to bylo o 23,2 % a v Rumunsku a Bulharsku dokonce o 46,7 %³¹ (Graf T10/01).

Graf T10/01 - Počty pracovníků v zemědělství, myslivosti, lesnictví a rybolovu (v tis. osob) v zemích EU-15, EU-10 a v Rumunsku a Bulharsku¹⁾

1) Pro rok 1999 byla pro Bulharsko dostupná data jen za rok 1998.

Pramen: Agriculture in the European Union – Statistical and economic information 2008, EU 2008

Podíl pracovníků v zemědělství na civilní zaměstnanosti měl v letech 1999 až 2007 podobný průběh. Ve sledovaném období klesl tento podíl v EU-15 jen o 1 p. b., v EU-10 to bylo o 3,4 p. b. a v Rumunsku a Bulharsku dokonce o 16,4 p. b. Nicméně i přes tento mohutný pokles má Rumunsko, Bulharsko a EU-10 mnohem větší podíl na zemědělské zaměstnanosti v národohospodářských strukturách než EU-15.

³⁰ Pro rok 1999 byla pro Bulharsko dostupná data jen za rok 1998.

³¹ Vývoj v zaměstnanosti v zemědělství je poměřován u EU-10, Rumunska a Bulharska na témže období, i když nebyly tyto země ještě členy EU.

ZÁVĚR

Předložená studie postihuje dlouhodobé trendy vývoje zaměstnanosti v zemědělství v souvislostech celkového vývoje na agrárním trhu práce, podává základní informace o sídelní a socioekonomické struktuře venkova a základní přehled o zastoupení zemědělců v národohospodářských strukturách zemí EU.

Na základě analýz identifikuje následující jevy a hlavní vývojové trendy:

- Zaměstnanost v zemědělství se v období 1989-2008 snížila na necelou čtvrtinu. Po prvotním období prudkého snižování počtu zemědělských pracovních sil (24% úbytek zemědělců v letech 1992/1991) se tempo poklesu zaměstnanosti v zemědělství v posledních letech zmírnilo, meziroční úbytek 2008/2007 činil 3,1 % pracovníků a zaměstnanost klesla přibližně na 126 tisíc pracovníků (bez myslivosti a souvisejících služeb).
- Podíl zemědělců v národohospodářské struktuře zaměstnanosti ČR se snižuje po celé období, v současnosti dosahuje zhruba čtvrtinové úrovně roku 1989 (2,6 % v roce 2008, bez myslivosti a souvisejících služeb).
- Podíl pracovníků v zemědělství, myslivosti, lesnictví, rybolovu a chovu ryb v národohospodářské struktuře zaměstnanosti v roce 2008 poklesl na 3,4 %. ČR svým podílem agrárního sektoru na zaměstnanosti v národním hospodářství nedosahuje průměru EU-27.
- Po celé období klesá zaměstnanost v zemědělských podnicích právnických osob. V družstvech to platí bez výjimky, v obchodních společnostech rostla zaměstnanost do roku 1998 a poté rovněž klesá. Zaměstnanost v podnicích fyzických osob kulminovala v polovině 90. let, od té doby se snižuje.
- Co se týče strukturálních podílů zaměstnanosti podle právní formy podnikání, pro celé období je charakteristický narůstající podíl pracovníků obchodních společností a klesající podíl pracovníků družstev. Od roku 2002 tvoří pracovníci obchodních společností více než polovinu veškerých zemědělských pracovních sil a celkově se v posledních letech tato struktura již výrazně nemění.
- Agrární zaměstnanost zůstává nadále výrazně regionálně diferencována. V roce 2008 bylo nejvíce pracovníků zemědělství v krajích Vysočina, Středočeském, Jihočeském a Jihomoravském (nad 9 % ze všech pracovníků sektoru). Nejvyšší regionální podíly zemědělců na celkové zaměstnanosti kraje vykazoval rovněž kraj Vysočina, následovaný krajem Jihočeským, Plzeňským, Pardubickým, Královéhradeckým a Olomouckým (nad 4 %).
- Vývoj struktury zemědělců podle postavení v hlavním zaměstnání po roce 1989 lze charakterizovat nárůstem podílu kategorie zaměstnanců, poklesem podílu pracujících členů družstev a vznikem a nárůstem kategorie podnikatelů. Zaměstnanci představují nadále nejpočetnější skupinu (více než 70 %), byť jejich podíl je nižší než v národním hospodářství celkem. Podíl podnikatelských kategorií (podnikatelé se zaměstnanci a podnikatelé bez zaměstnanců) je v zemědělství mírně vyšší než v národním hospodářství, což je však způsobeno vyšším podílem zemědělských podnikatelů bez zaměstnanců. Podíl podnikatelů, kteří generují pracovní příležitosti, je v zemědělství naopak nižší než v národním hospodářství.
- Podíl žen mezi pracovníky v zemědělství v období transformace klesal, v současnosti tvoří ženy necelou třetinu zemědělských pracovních sil. Pětinu z nich představují ženy vykonávající nekvalifikované a pomocné práce. Celkově je podíl žen v zemědělství výrazně nižší než podíl žen pracujících v národním hospodářství.

- Vývoj věkové struktury pracovníků v zemědělství po roce 1989 vykazuje dlouhodobě zhoršující se tendenci. Stárnutí zemědělské populace je dáno zejména malým množstvím mladých zemědělců vstupujících do sektoru. Věková struktura pracovníků v zemědělství je krajně nepříznivá, téměř 55 % zemědělců je starších 45 let (v národním hospodářství podíl starších 45 let nedosahuje ani 40 %). Stimulování vstupu mladých pracovníků do sektoru lze tak nadále považovat za prioritní předpoklad trvalého rozvoje českého zemědělství.
- Mzdy v zemědělství se v období transformace (i přes příznivou výchozí situaci) propadly hluboko pod úroveň národního hospodářství a průmyslu. V posledních zhruba 10 letech se pohybují kolem 75 % průměrné mzdy v národním hospodářství a k významnějšímu zmírňování této disparity zatím nedochází. Reálné mzdy v zemědělství setrvaly velmi dlouho pod úrovní roku 1989 – překonaly ji teprve v roce 2007, zatímco národní hospodářství již v roce 1996.
- Zemědělství tradičně vykazuje delší pracovní dobu než ostatní resorty, v průměru prakticky 1 pracovní den měsíčně navíc. Navíc je pracovní doba nepříznivě rozdělena – jak v průběhu roku (sezónnost v rostlinné výrobě), tak dne (nutnost časného ranního nástupu na některá pracoviště v živočišné výrobě, nevyhnutelná nutnost pracovat i o sobotách a nedělích apod.).
- Ačkoliv nejsou k dispozici odpovídající data, která by nám umožnila určit přesnou míru agrární nezaměstnanosti, můžeme sledovat dlouhodobé trendy. Agrární nezaměstnanost od roku 2004 vykazuje celkovou klesající tendenci. Je výrazně diferencována podle pohlaví, dlouhodobou skutečností je vyšší míra nezaměstnanosti zemědělských žen než mužů. Ve srovnání s nezaměstnaností v národním hospodářství je situace v zemědělství dlouhodobě horší. Agrární nezaměstnanost má výrazně sezónní povahu, vliv sezónnosti však již nestačí ani v letních měsících „srážet“ agrární nezaměstnanost pod úroveň nezaměstnanosti v národním hospodářství.
- Ve struktuře venkovské zaměstnanosti dominuje zaměstnanost v průmyslu, kde našla uplatnění přibližně třetina ekonomicky aktivních. Následuje ji zaměstnanost v zemědělství, lesnictví a rybolovu (přibližně desetina, podíl je nepřímo úměrný velikosti obce) a ve stavebnictví (necelá desetina). Tyto sektory jsou na venkově rozšířeny zejména na úkor služeb.
- Průměrná roční míra registrované nezaměstnanosti pro venkov se od roku 2003 pohybuje nad průměrem ČR. Odhad průměrné roční registrované míry na venkově činil pro rok 2008 5,8 % a ve městech 5,3 %. Obě míry zaznamenaly meziročně přibližně stejný pokles. Volná pracovní místa na venkově tvořila v roce 2008 zhruba šestinu všech pracovních nabídek v ČR. Počet dosažitelných uchazečů na 1 volné pracovní místo dosáhl na venkově vyšší hodnoty než republikový průměr.
- Rozsah zaměstnanosti v zemědělství ve vztahu k výměře obdělávané zemědělské půdy je úzce spjat s rozsahem chovu dojných krav. Dalším významným faktorem zvyšujícím nároky na objem pracovního vstupu jsou specifická intenzivní odvětví rostlinné výroby, konkrétně zejména pěstování vinné révy, ovoce a zeleniny (tento efekt se projevuje především v několika okresech v Jihomoravském kraji). Zmíněné faktory významně působí na stabilizaci zemědělské zaměstnanosti.
- V letech 2007-2008 došlo ke snížení počtu nezaměstnaných uchazečů o práci v zemědělství a zároveň ke zvýšení množství volných míst v sektoru. Na druhé straně se v letech 2005-2007 snížil i přísun kvalifikovaných pracovních sil na trh: počet otevíraných oborů ve středním zemědělském školství i počet jejich absolventů poklesl a empirický výzkum mezi absolventy Agronomické fakulty MZLU v Brně z roku 2008

naznačuje, že pouze malá část z nich zamýšlí spojit svou další kariéru přímo se zemědělskou výrobou.

- Úroveň vzdělanosti v sektoru celkově stoupá, přičemž mezi nejvzdělanější skupiny patří vedoucí pracovníci podniků právnických osob, kde jsou požadavky na vzdělání spoluurčeny vyšší průměrnou velikostí podniku. Na druhé straně – ve srovnání s pracovníky v národním hospodářství jsou čeští zemědělci nadále méně vzdělaní, což se projevuje v několika navzájem souvisejících oblastech. Především, většina pracovníků sektoru se uplatňuje v dělnických profesích. Nezanedbatelnou část z nich představují zaměstnání nekvalifikovaná, o jejichž nízké atraktivitě svědčí i skutečnost, že úřady práce evidují v případě nekvalifikovaných zemědělských míst více než trojnásobek volných pracovních míst než uchazečů o ně. Skupina pomocných a nekvalifikovaných dělníků v zemědělství představuje téměř polovinu volných zemědělských pracovních míst (a u velké části z nich existuje možnost zaměstnat cizince). Zdá se tedy, že sektor generuje velké množství takových pracovních míst, která nelákají kvalifikovanou sílu a nepředstavují dostatečnou incentivu pro stimulaci mobility na pracovním trhu. Průměrná doba neobsazenosti těchto nekvalifikovaných míst je výrazně nižší než u kvalifikovaných pozic, což ukazuje na určitou frikci, která vzniká rychlým zaměstnáváním a uvolňováním pracovníků. Zároveň zde však intervenuje i sezónní charakter zemědělské práce. Lze proto říci, že tato pracovní místa některými svými vlastnostmi odpovídají charakteristikám sekundárního trhu práce.
- Při analýze agrárního trhu práce je třeba zohlednit velké množství osob kvalifikovaných v zahradnických oborech: tyto obory patřily v loňském roce ve struktuře absolventů středních škol k nejzastoupenějším, přičemž počet absolventů zde vykazuje mezi zemědělskými obory ojedinělou stoupající tendenci. Na druhé straně právě uchazeči o práci ve skupině Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic představují nejpočetnější skupinu mezi zemědělskými uchazeči registrovanými na úřadech práce (jde o téměř třetinu všech uchazečů, přičemž volných míst pro tyto pracovníky je evidováno jen necelých 10 % z celého počtu zemědělských VPM). Uchazeči z této skupiny také patří mezi mladší (zde lze předpokládat souvislost s velkým počtem absolventů středních škol) a mezi absolventy tohoto oboru jednoznačně převládají dívky, což vede k hypotéze o vlivu této silné skupiny pracovních sil na vyšší míru nezaměstnanosti zemědělských žen.
- Při dotazování absolventů AF MZLU se potvrdil předpoklad o slábnoucím vlivu rodinných tradic na kariéry kvalifikovaných zemědělských pracovníků. Ačkoliv téměř třetina absolventů fakulty pochází z venkova, a to v nadpoloviční většině případů z rodin, které vlastní zemědělskou půdu, nebyl zaznamenán významnější vliv rodinné tradice či firmy na výběr povolání. Mezi uváděnými důvody pro výběr oboru naopak dominovaly zájem o obor, chuť zabývat se problematikou a skutečnost, že obor absolventy „baví“ – tedy vesměs individualizovaná rozhodnutí, bez většího vlivu tradice nebo praktických ohledů na situaci na trhu práce.
- Pouze necelých 13 % absolventů vyjádřilo zájem pracovat přímo v zemědělské výrobě. Většina respondentů nemá dosud o svém uplatnění jasno a mezi těmi, kdo jasno mají, převládají zájemci o práci v zemědělském výzkumu, školství, státní správě a poradenství.

Analýza jednotlivých dimenzí agrárního trhu práce a jejich vzájemné propojení umožnily odvodit následující faktory a bariéry, jež imanentně působí na agrárním trhu práce:

- **Mzdová úroveň v zemědělství je bariérou pro vstup mladých a zejména kvalifikovaných do sektoru.** Výrazná mzdová disparita vůči průmyslu a národnímu hospodářství je dlouhodobě a obecně známa a coby příčina nezájmu o práci

v zemědělství byla deklarována i samotnými absolventy brněnské AF MZLU v provedeném empirickém výzkumu. Lze konstatovat, že právě na vysokoškolsky vzdělané (zejména mladé) zemědělce působí nízké mzdy v resortu (vč. hluboké mzdové disparity vedoucích pracovníků resortu vůči srovnatelnému pracovnímu zařazení v průmyslu) jako nejvýraznější bariéra při rozhodování o vstupu či setrvání v odvětví. Udržení pracovníků s vyšším vzděláním v zemědělství a ve venkovském prostoru vůbec je navíc spojeno s probíhajícím výrazným omezováním či likvidací živočišné výroby, se zatravňováním orné půdy apod., což znamená úbytek pracovních příležitostí pro vysokoškolsky vzdělané zootechniky, agronomy a mechanizátory atd.

- **Poptávka po práci ze strany zemědělských podniků nestimuluje příliv mladých kvalifikovaných do zemědělství.** Počet uchazečů připadajících na 1 VPM v zemědělství je nižší než na 1 VPM v národním hospodářství celkem a mnohem větší měrou se nabízejí místa pro nekvalifikovanou a pomocnou pracovní sílu, čili pracovní pozice neatraktivní, neperspektivní a nemotivující ani k prostorové mobilitě pracovní síly. Úspěšnost úsilí zemědělských podniků získat potřebné (mladé, kvalifikované) pracovníky je navíc výrazně limitována tím, že jsou odkázány na převážně lokální (mikroregionální) trhy práce, na nichž výrazně klesá pravděpodobnost nalezení shody poptávky s nabídkou. Neúspěšnost podniků ve snaze o zajištění potřebných pracovníků si pak může vynutit změnu výrobní struktury (opouštění některých výroby) a toto riziko nabývá stále větších rozměrů v souvislosti s nutnou generační obměnou v sektoru.
- **Nabídka volné zemědělské pracovní síly (evidovaní uchazeči o práci v zemědělství) neskýtá velké šance pro „ozdravení“ věkové struktury zemědělců.** Evidovaní uchazeči o práci v zemědělství jsou starší než evidovaní uchazeči celkem, podíl uchazečů do 30 let je mezi zemědělskými uchazeči nižší než mezi uchazeči celkem.
- **Nedostatek mladých vysoce kvalifikovaných pracovníků v resortu není způsoben nedostatečnou kapacitou vysokých zemědělských škol ani nezájmem mladých o studium na nich.** Zvyšuje se počet zapsaných studentů i absolventů a roste podíl absolventů zemědělských škol na všech absolventech VŠ. Narůstající zájem o studium na zemědělských vysokých školách se však neprojevuje přílivem mladých kvalifikovaných pracovníků do sektoru. Zájem o práci v zemědělské výrobě deklarovala v empirickém výzkumu pouze asi osmina absolventů.
- **Snižující se počet absolventů středního zemědělského školství (včetně vyučených s maturitou) sám o sobě doposud neznamená obecně problémy pro obnovu kvalifikované pracovní síly v zemědělství.** Celkově zůstával v podstatě ve shodě s vysokou mírou nezaměstnanosti absolventů této vzdělanostní skupiny. V současnosti se však začínají rozevírat pomyslné nůžky mezi klesajícími počty absolventů a narůstajícími počty pracovníků, jež dosáhli věku, kdy mohou odejít do starobního důchodu (přičemž je otázkou, nakolik se dnešní absolventi středních zemědělských škol vůbec o práci v zemědělství ucházejí). Navíc je zřejmé, že se nabídka vystudovaných oborů neshoduje s poptávkou po nich, což je patrné zejména u „nadpočetných“ absolventů zahradnických oborů.
- **Objektivní charakteristiky zemědělské profese (zejména nízké mzdy, nízké vzdělání a kvalifikace, nepříznivé pracovní podmínky a charakteristiky vykonávané práce, omezený podíl na rozhodování a řízení), jež lze současně chápat jako pozice na osách vertikální diferenciace společnosti, jsou jedněmi ze základních dimenzí sociálně-ekonomického statusu (Machonin 1969, Petrusek 1990). Promítají se do prestiže (Tuček & Machonin 1993, Machonin & Tuček 1994) zemědělské profese ve společnosti a jako takové nemohou přispívat ke zvýšení zájmu o práci v sektoru.**

Ve výše uvedených skutečnostech ovlivňujících situaci na agrárním trhu práce se promítají další faktory, ve studii hlouběji neanalyzované:

- Situace na agrárním trhu práce je zásadně ovlivňována uplatňovanou zemědělskou politikou (Buchta & Buchta 2009), dlouhodobými trendy na trhu s agrárními komoditami (včetně komodit na energetické využití) s dopadem na výrobní strukturu, podnikatelskou strukturu v resortu, technickou a technologickou modernizací aj.
- Na agrárním trhu práce se promítá významné specifikum zemědělství – závislost na zemědělské půdě. Její plochy nelze prakticky rozšířit (naopak jí neustále ubývá, v ČR poměrně rychlým tempem), je tak dán horní limit celkového plošného rámce zemědělství ve státě, potažmo zemědělské zaměstnanosti. Ta je však silně ovlivnitelná jak strukturou zemědělské půdy (ztráty pracovních míst v zemědělství ČR jsou do značné míry spojeny i s pokračujícím zatravňováním orné půdy), tak i strukturou plodin na orné půdě a rozsahem chovů hospodářských zvířat (v ČR klesají plochy intenzivních plodin a stavy hospodářských zvířat).
- Situace na agrárním trhu práce je závislá na situaci na lokálních (zejména venkovských) trzích práce, tj. je ovlivňována strukturou osídlení venkovských oblastí, jejich ekonomickou a sociální životaschopností i environmentálními podmínkami, infrastrukturou, dopravním propojením jednotlivých sídel s centry zaměstnanosti a vzdáleností od nich aj. Uvedené skutečnosti posilují riziko nesouladu poptávky a nabídky jak v rozsahu, tak zejména ve struktuře (Hodge et al. 2002).
- Zejména nezájem mladých o práci v zemědělství bývá často spojován s poklesem prestiže zemědělství. Jak ukazuje empirický výzkum z roku 1994 (Horská, Spěšná 1996), 73 % zemědělců tehdy deklarovalo propad prestiže zemědělství proti roku 1989 (a 61 % považovalo úlohu zemědělců za společensky nedocenenou). Samotná prestiž je pak výslednicí mnoha aspektů – jak objektivních, tak subjektivních. K objektivním patří zejména již konstatovaná nízká úroveň odměňování a pokles podílu zemědělců jak na celkové pracovní síle v národním hospodářství, tak na obyvatelstvu venkova. Mezi subjektivní lze řadit změnu životního stylu na venkově ČR, „odzeměděštění“ charakteru vesnice, kdy se zemědělci stávají minoritou často velmi kriticky posuzovanou. Zde je však třeba posuzovat každý případ individuálně, záleží bezesporu na tom, nakolik se zemědělcům podaří skloubit své aktivity se sociálním životem vesnice. O tom, že se to mnohdy podaří, svědčí mj. i skutečnost, že ve veřejných průzkumech (Škodová 2007) se samotné povolání soukromý zemědělec zařadilo mezi 10 nejprestižnějších profesí (v letech 2004 až 2006 stouplo v pomyslném žebříčku 26 vybraných profesí z 10. místa na 8.).
- Zájem o samotnou práci v zemědělství je ve společnosti oslaben působením většího množství činitelů. Především klesl, a to výrazně, počet zemědělských rodin, v nichž by děti mohly přirozenou cestou vztah k zemědělství již v útlém věku získat. Podobně se omezil i kontakt se zemědělstvím u dětí příjíždějících z měst na venkov, studentů vypomáhajících jednotlivě či v rámci akcí škol při sklizni zemědělských plodin apod. Případnou zálibu v některých zvířatech, např. koních, lze realizovat pohodlněji než začleněním do zemědělských činností (hojně nabídky na ustájení koní ze strany subjektů podnikajících v této oblasti aj.).
- V ČR výrazně převládá hospodaření na najaté půdě. Nepříznivým specifikem je roztržštěné vlastnictví zemědělské půdy (drtivá většina majitelů vlastní jen velmi malou výměru, na níž nelze efektivně hospodařit). Celkově tato situace vytváří bariéry v tvorbě některých dlouhodobých podnikatelských záměrů spojených s investicemi do zemědělství v ČR.

- K nízké atraktivitě zemědělství přispívají obecně známé nepříznivé pracovní podmínky na pracovištích (prašnost, vlhkost, pach ve stájích, namáhavost práce apod.).
- Dobrý kolektiv je pracovníky vnímán jako významný satisfaktor (což potvrdilo i empirické šetření mezi studenty MZLU). V zemědělství převládají starší pracovní kolektivy, méně vzdělané, často se zaběhnutými pracovními rituály apod., což zejména mladé nemusí příliš motivovat ke vstupu do resortu.

Agrární sektor a potažmo agrární trh práce má svá specifika, jež zejména v podmínkách globalizace představují určitý handicap ve srovnání s obecným trhem práce (především jeho nižší flexibilita). Na zaměstnanost v zemědělské výrobě jsou přitom vázány značné počty pracovních míst v odvětvích na vstupu a na výstupu do sektoru. Úlohou moderního multifunkčního zemědělství je (kromě jiného) plnit svou sociální funkci. Její význam je výrazně posílen v období hospodářské krize, kdy udržování zaměstnanosti je nespornou všeobecnou prioritou, k níž se vztahují přijímaná politická, ekonomická a sociální opatření.

EXECUTIVE SUMMARY

The present study focuses on long-term trends in agricultural employment in relation to the general development of the agricultural labour market. Basic findings regarding residential and socio-economic structuring of rural areas are included as well as information about the share of agricultural workers within the economies of the EU countries.

Based on the analyses, the following trends and phenomena have been identified:

- Agricultural employment has decreased by more than 75 % between 1989 and 2008. After an initial period of a fast decrease in number of workers (24 % decrease in 1992/1991) the pace has gotten slower. The annual decrease between 2008/2007 reached 3.1 %, leaving a total 126,000 workers in the agricultural sector (not including hunting and related services).
- The share of agricultural workers in the country's economy has been decreasing for the whole transformation period and currently it constitutes about a quarter of the 1989 figures. In 2008, the share amounted to 2.6 % (not including hunting and related services).
- The share of agricultural workers (including workers in forestry, hunting, fishery and fish farming) in the country's economy has decreased to 3.4 % in 2008, which is lower than comparable shares in other EU-27 countries.
- Throughout the whole period, the level of employment in agricultural corporations (legal persons) has been decreasing. This has been true for cooperatives and partly for trading companies (employment in trading companies has been rising until 1998 and falling since then). Employment in enterprises of natural persons has peaked in mid-1990s and has been falling since then.
- A rising share of employment in trading companies and a decreasing share of employment in cooperatives are the main structural characteristics of agricultural workforce with respect to the entrepreneurial form of employment. Since 2002, more than a half of total agricultural workforce was working in trading companies. This distribution has not been changing substantially in the past years.
- Agricultural employment is strongly regionally differentiated. In 2008, more than 9 % of all agricultural workforces have worked in four regions: Vysočina, Středočeský kraj, Jihočeský kraj and Jihomoravský kraj. The highest share of agricultural workers in the region's economy was reported in Vysočina, followed by Jihočeský kraj, Plzeňský kraj, Pardubický kraj, Královéhradecký kraj and Olomoucký kraj (over 4 %)
- From the point of view of employment status in agriculture, three processes have been significant after 1989: the rising share of employees, the declining share of cooperative members and an establishment and growth of a new entrepreneurial category. Most agricultural workers today have a status of employee (over 70 %, which is less when compared to the country's economy). The share of entrepreneurial categories is higher in agriculture than in the country's economy, which is caused by a relatively high share of agricultural entrepreneurs with no employees. In other words, the share of entrepreneurs who create job positions is smaller in agriculture than in the country's economy.
- The share of women among agricultural workers has been declining for the whole transformation period. Today, only about a third of all agricultural workers are women. One fifth of these are women working on unqualified positions. Overall, the share of women working in agriculture is substantially smaller than the share of women working in the country's economy.

- The development of age structure of agricultural population has been unfavourable since 1989. This is caused mainly by a small number of young workers entering the agricultural labour market. As a result, almost 55 % of agricultural workers are older than 45 years (as compared to less than 40 % in the country's economy).
- Agricultural wage levels have fallen deep below the wage levels of industry and the country's economy. During the last 10 years, agricultural wages have reached about 75 % of the average wage in the country's economy and there are no signs of leveling. Real wages in agriculture have long stayed under the 1989 threshold and rose above it only in 2007 (in the country's economy, the 1989 level was reached in 1996).
- The total working hours have been traditionally longer in agriculture: on average this makes one extra day monthly in comparison to other sectors. At the same time, the nature of working hours is often unfavourable due to its annual distribution (seasonal works in plant production) and daily distribution (early mornings in animal production, weekend work, etc.)
- Even though exact data are not available, long-term trends in agricultural unemployment can still be followed and analyzed. Since 2004, agricultural unemployment has been declining, yet the situation is still worse in comparison to the country's economy. Agricultural unemployment is also highly seasonal; nevertheless its lowest summer values are still higher compared to the total country's unemployment. Unemployment is also higher for agricultural women than men.
- About one third of total employment in rural areas is provided by industry. This is followed by agriculture, forestry and fishery, which together employ about 10 % of the rural population (the share being inversely proportional to municipality size) and building industry (less than 10 %). On the other hand, employment in services is substantially lower in rural areas.
- Average rural unemployment rate has been higher than total country's unemployment rate since 2003. Estimated unemployment rate in 2008 was 5.8 % in rural areas and 5.3 % in towns and cities. Both measures have declined yearly at a similar pace. Job vacancies in rural areas have constituted about one sixth of all country's job vacancies in 2008. The average number of applicants per vacancy has been higher in rural areas.
- There is a strong positive relation between employment levels in agriculture and the farmland area on the one hand and dairy cattle breeding on the other. Other factors which have positive impact in terms of employment are specific intensive crops (grapevine, fruits and vegetables): this is clearly visible on a number of districts in Jihomoravský kraj.
- Between 2007 and 2008, the number of unemployed applicants for agricultural jobs has decreased and, at the same time, the number of vacancies has increased. On the other hand, the influx of qualified workforce has thinned between 2005 and 2007: the number of study programs in secondary agricultural education has decreased, as well as the number of their graduates. An empirical research amongst the graduates of the Faculty of Agronomy of the Mendel University in Brno has suggested that only a small number of them plan to start a career in agricultural production.
- Qualification and education level of agricultural workforce has been rising in the past years. The „top of the heap“ in this case is constituted by managers of corporate businesses (legal persons): their qualification requirements go hand in hand with the businesses' size. However, in comparison with the country's workforce, agricultural workers are still less educated, which has its consequences. While a majority of agricultural jobs require physical labour, a substantial amount of them are unqualified,

unattractive jobs. This low attractiveness is documented by the fact that, in the Labour Offices' registry, there are three times more unqualified agricultural job vacancies than there are unemployed applicants ready to accept such a vacancy. Vacancies for unskilled labourers constitute more than a half of the sector's overall vacancies and a large share of them allow the employer to employ a foreigner. It thus seems that agricultural sector produces a number of vacancies which are not attractive for qualified workforce and are unable to stimulate labour market mobility. The average time of availability of these vacancies is significantly shorter when compared to qualified positions: this points to a certain friction, caused by quick employments and dismissals of workers. Some of the friction can also be explained by the seasonal nature of agricultural work. Taken together, it appears that some of these vacancies display characteristics of secondary labour market.

- A large number of participants in the agricultural labour market are graduates of gardening and horticulture. These professions were amongst the most frequent in the sum of last year's secondary education graduates and, at the same time, their numbers were rising (which is, in terms of agricultural professions, unusual). However, precisely these professionals in gardening and horticulture constitute the largest group of unemployed applicants with the Labour Offices (almost a third of the total number of applicants; the share of gardening/horticulture vacancies, on the other hand, is about 10 % of all agricultural vacancies). As can be expected, given the number of fresh graduates, these applicants are generally younger. Most of them are women, which suggest a strong influence on the aforementioned higher level of unemployment of agricultural women.
- A survey amongst the graduates of the Faculty of Agronomy of the Mendel University in Brno has confirmed our hypothesis about the diminishing influence of family traditions on the careers of qualified professionals in agriculture. Even though almost a third of the respondents come from rural background and, within this group, more than half of the families own agricultural land, no significant influence of family tradition on the choice of profession has been noted. Amongst the reasons quoted, the most frequent included personal interest, liking or entertainment found in the work – which all are individual factors, irrelevant of family background or labour market conditions.
- Only about 13 % of the graduates expressed their intention to work in agricultural production. Most of the respondents are not sure about their career yet and, amongst those who have already made up their minds, the largest share declares interest in agricultural research, schooling, administration or consulting.

An analysis of the respective dimensions of the agricultural labour market and their interconnectedness has allowed us to identify the following factors and barriers immanent to the agricultural labour market:

- **Wage levels in agriculture constitute a barrier which prevents the influx of young and qualified workers.** A significant disparity towards both industry and the country's economy is a long-term, well-known fact. It has been mentioned as a barrier by the graduates of the Faculty of Agronomy of the Mendel University in Brno. The disparity in agricultural wages is particularly high when comparing managerial positions, which further deters young, highly qualified workers. At the same time, the need for qualified workforce is closely tied to the ongoing curtailment of animal production and

conversion of arable land to grassland. This process further reduces the number of job opportunities for cattle breeders, agronomists and other professionals.

- **The demand for workforce by the agricultural enterprises does not stimulate the influx of young and qualified workers.** The number of applicants per vacancy is smaller in agriculture than in the country's economy and the largest share of agricultural vacancies is constituted by unqualified and unskilled jobs which are unattractive, lacking in career opportunities and do not provide enough incentive for job mobility. At the same time, agricultural enterprises are dependent on local labour markets where the probability of meeting supply with demand is lower. Failure in recruiting new workers may, in consequence, lead to a change in the structure of production (closing down of some businesses) which may be a further problem for the age and educational structure of agricultural workforce.
- **The supply of free agricultural labour (applicants for agricultural jobs) does not provide the resources for a „healthier“ age structure of the agricultural labour.** The unemployed applicants for agricultural jobs are generally older than their counterparts looking for other jobs in the country's economy. The share of applicants for jobs in agriculture who are less than 30 years old is lower than in the country's economy.
- **The lack of young, highly qualified workers in agriculture is not caused by an insufficient capacity of agricultural universities or by a lack of interest in studying there.** The numbers of both enrolled students and graduates have been growing recently, as well as the share of agricultural graduates in the total number of university graduates. Nevertheless, the growing interest in tertiary agricultural education is not matched by an appropriate interest in work in agriculture. Only about one eighth of all agricultural graduates have declared interest in a career in agriculture.
- **The declining numbers of agricultural high school graduates (including vocational with maturita exam) cannot, by themselves, be held accountable for the current bad state of qualification in agricultural sector.** The decreasing number of graduates goes hand in hand with their increasing level of unemployment. Currently, larger numbers of agricultural workers are reaching their retirement age and it remains to be answered, to what extent are high school graduates interested in jobs in agriculture. Moreover, it is obvious that the supply and demand for high school graduates are not in accord, which can be seen on the superfluous numbers of gardeners and horticulturalists.
- **The objective characteristics of agricultural jobs (most notably low wages, low qualification levels, unfavourable working conditions and standards and a limited participation on management and decision-making)** can be understood in terms of vertical stratification and are closely tied to the status of agricultural work (Machonin 1969, Petrusek 1990). As a result, the prestige (Tuček & Machonin 1993, Machonin & Tuček 1994) of agricultural professions in society is affected and these characteristics thus cannot provide for a higher interest in agricultural jobs.

These characteristics, determining the current situation on the agricultural labour market, are further affected by other factors, which are not in the scope of the present study:

- The situation on the agricultural labour market is fundamentally affected by the present agricultural policy (Buchta & Buchta 2009) and long-term trends in the commodity market (including energetic commodities), affecting the production structure, the entrepreneurship structure as well as other factors.

- A specific trait of agriculture is its dependency on land. Since it is virtually impossible to increase the area of the land as the upper limits are set (in reality, the area of arable land is rapidly decreasing), this provides also for upper limits of agricultural employment. Presently, the structure of agricultural land (conversion of arable land into grassland) and the structure of livestock and crops production (both the numbers of livestock and the intensive crops planting areas are diminishing) are affecting agricultural employment as well.
- The situation on the agricultural labour market is dependent on local (especially rural) labour markets, which means that it is further influenced by the structure of rural settlements, their economic and social condition, environmental conditions and other variables, including infrastructure, accessibility for traffic, distance to the local employment centre, etc. All these factors add to the risk of mismatch of supply and demand for workforce (Hodge et al. 2002).
- The lack of interest of young people in agriculture is often explained by a decreasing prestige of agricultural professions. In an empirical research in 1994 (Horská, Spěšná 1996), 73 % of agricultural workers considered their job's prestige to be lower than in 1989 and further 61 % considered their role in society undervalued. The prestige itself is a result of both objective factors (such as low wages and diminishing numbers of agricultural workers) and subjective factors (most notably changes in rural lifestyles). The result is then determined by a combination of unique, local factors, which define the relationship between farmers and the life of their villages. Empirical research (Škodová 2007) suggests that the prestige of the profession of „private farmer“ is comparably high: between 2004 and 2006, it has risen from the 10th rank in prestige to the 8th rank on a scale of 26 selected professions.
- The interest in agricultural work is weakened by an additional set of factors. First, the number of agricultural families which could naturally bring up future farmers has decreased. Second, for city youth, there is less contact with rural life than there used to be (with the decline of harvest brigades). Third, interest in animals, such as horses, can be saturated by other commercial means than taking part in agricultural activities.
- Since land ownership in the Czech Republic is strongly fractioned and most farmers and entrepreneurs work on rented land, it becomes difficult to conceive long-term entrepreneurial designs and projects, connected with investments in Czech agriculture.
- Unfavourable conditions in workplace, such as dustiness, dampness, smell and demanding work, contribute to the low attractiveness of agricultural work.
- As the empirical research has suggested, a good working team is considered an important asset by future job-searchers. In agriculture, however, working teams tend to be older, less educated and often relying on groovy rituals, which make the cooperation unattractive.

Agriculture and agricultural labour market have their distinct traits and characteristics, which, in the globalized condition, might present a certain drawback in comparison to the general labour market (most notably in terms of lower flexibility). However, large numbers of jobs in related sectors are dependent on agricultural production. A modern, multifunctional agriculture has, among others, also its social function. Its importance is only heightened in these days of economic recession, when employment is considered a priority, reinforced by political, economic and social policies.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ANDRLE, Alois. Vylidňování venkova se zastavilo. *Územní plánování a urbanismus*, 1996, roč. 23, č. 5-6, s. 240-244.
2. BUCHTA, Stanislav, BUCHTA, Tomáš. Impact of the investment grants from the European funds on the development of agriculture and rural areas. *Agricultural Economics*, 2009, roč. 55, č. 2, s. 59-66. ISSN 0139-570X.
3. BUCHTOVÁ, Božena (ed.). *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing a. s., 2002. 236 s. ISBN 80-247-9006-8.
4. DOERINGER, Peter, PIORE, Michael, J. *Internal Labor Markets and Manpower Adjustment*. New York: D.C. Heath and Company, 1971.
5. DRLÍK, Jan et al. *Příjmová situace v zemědělství*. Výstup tematického úkolu č. 4217. Praha: ÚZEI, 2009.
6. FIELDS, Gary, S. A guide to multisector labour market models. *World Bank social protection discussion paper series 0505* [online]. 2005 [2009-06-29]. Dostupné z <http://siteresources.worldbank.org/SOCIALPROTECTION/Resources/SP-Discussion-papers/Labor-Market-DP/0505.pdf>.
7. HODGE, Ian, DUNN, Jessica, MONK, Sarah, FITZGERALD Maureen. Barriers to participation in residual rural labour markets. *Work, Employment and Society*, 2002, roč. 16, č. 3, s. 457-476. ISSN 0950-0170.
8. HORALÍKOVÁ, Marie, MAJEROVÁ, Věra. Will they find jobs in agriculture? *Eastern European Countryside*, 2000, č. 6., s. 141-148. ISSN 1232-8855.
9. HORSKÁ, Hana, SPĚŠNÁ, Daniela. *Signály změn sociálního postavení zemědělců*. Výzkumná studie č. 30. Praha: VÚZE, 1996. ISBN 80-85898-33-0.
10. HORSKÁ, Hana, SPĚŠNÁ, Daniela. Sociální změny v zemědělství. *Zemědělská ekonomika*, 1997, roč. 43, č. 3, s. 121-124. ISSN 0139-570X.
11. HORSKÁ, Hana, SPĚŠNÁ, Daniela, DRLÍK, Jan, KOUTNÝ, Radek & RATINGER, Tomáš. Social aspects of agricultural employment in the Czech Republic. In *The role of agriculture in Central and East European rural development: engine of change or social buffer?*. PETRICK, Martin & WEINGARTEN, Peter (eds.). 1. vyd. Halle: IAMO, 2004, s. 119-144.
12. KRININSKÁ, Růžena, KLETEČKOVÁ, Marie, ŘEHOŘ, Petr. *Uplatnění absolventů Zemědělské fakulty Jihočeské univerzity z let 1998-2002*. České Budějovice: JČU. ISBN 80-7040-622-4.
13. MACOURS, Karen, SWINNEN, Jo. Agricultural labour adjustments in transition countries: the role of migration and impact on poverty. *Review of agricultural economics*, 2005, roč. 27, č. 3, s. 405-411. ISSN 1058-7195.
14. MAJEROVÁ, Věra et al. *Český venkov 2002: Podniky a podnikání*. Praha: PEF ČZU, 2003. 201 s. ISBN 80-213-1002-2.
15. MAJEROVÁ, Věra, KOČMÁNKOVÁ, Lucie. The contemporary stage of the Czech countryside: European integration expectations. *Agricultural Economics*, 2002, roč. 48, č. 6, s. 251-258. ISSN 0139-570X.
16. MACHONIN, Pavel et al. *Československá společnost: sociologická analýza sociální stratifikace*. 1. vyd. Bratislava: Epoque, 1969. 726 s.
17. MACHONIN, Pavel, TUČEK, Milan. Geneze nové sociální struktury v České republice a její sociální aktéři. *Sociologický časopis*, 1994, roč. 30, č. 3, s. 285-305. ISSN 0038-0288.
18. MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vyd. přepracované. Praha: SLON, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.

19. MATĚJŮ, Petr et al. *Studium na vysoké škole 2004. První výsledky longitudinálního výzkumu studentů vysokých škol* [online]. 2004 [2009-06-29]. Dostupné z <http://stratif.cz/?operation=display&id=92>.
20. NEŠPOR, Zdeněk, R. *Sociokulturní kapitál a socioekonomické instituce v zemědělství*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005, 89 s. ISBN 80-86729-22-2.
21. PETRUSEK, Miloslav. Sociální stratifikace československé společnosti 1967 (Resumé knihy Československá společnost). *Sociologický časopis*, 1990, roč. 26, č. 3, s. 146-168. ISSN 0038-0288.
22. SPĚŠNÁ, Daniela, DRLÍK, Jan, POSPĚCH, Pavel. Agrární zaměstnanost v kontextu venkova ČR. *Ekonomika pol'nohospodárstva*, 2008, roč. 8, č. 2, s. 57-64. ISSN 1335-6186.
23. SPĚŠNÁ, Daniela et al. *Situace na agrárním trhu práce*. 1. výstup tematického úkolu č. 4215. Praha: ÚZEI, 2008.
24. SPĚŠNÁ, Daniela et al. *Zaměstnanost v zemědělství a situace na agrárním trhu práce*. Výstup tematického úkolu č. 4215. Praha: ÚZEI, 2009.
25. SPĚŠNÁ, Daniela et al. The aging of agricultural workforce in relation to the agricultural labour market. *Agricultural Economics* (v tisku), 2009. ISSN 0139-570X.
26. ŠKODOVÁ, Markéta. *Prestiž povolání*. 2007, Praha: CVVM SOÚ AV. [online]. Dostupné z http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100704s_eu70628.pdf dne 2009-06-26.
27. TUČEK, Milan, MACHONIN, Pavel. Prestiž povolání v České republice v roce 1992. *Sociologický časopis*, 1993, roč. 29, č. 3, s. 367-382. ISSN 0038-0288.
28. WHITENER, Leslie, A. The agricultural labour market: A conceptual perspective. *Research in Rural Sociology and Development*, 1989, Vol. 4, Pp. 55-79. ISBN 0-89232-925-4.

PŘÍLOHY

2.1/01 - Zaměstnanost v zemědělství¹⁾ podle forem podnikání v letech 1989-2008 (tis.)

Podnikatelská forma	Průměrný evidenční počet pracovníků (fyzické osoby)																			
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Podniky právnických osob	531,1	510,4	402,9	299,6	253,0	215,3	186,6	184,2	181,7	171,7	151,0	134,2	129,7	126,5	117,9	110,8	106,9	104,6	101,7	98,2
v tom - státní podniky	127,9	123,3	95,0	54,2	25,2	5,1	1,1	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3
- družstva	403,2	387,1	307,9	215,7	185,0	147,1	118,0	105,7	89,5	76,0	65,1	54,1	50,3	46,4	41,8	37,0	34,5	33,2	31,3	29,6
- obchodní společnosti²⁾	-	-	-	29,7	42,9	63,1	67,5	77,8	91,8	95,3	85,6	79,9	79,1	79,8	75,8	73,5	72,1	71,1	70,2	68,3
Podniky fyzických osob³⁾	2,0	3,1	8,0	12,5	17,8	31,2	35,0	33,0	32,0	32,5	32,0	30,7	30,1	29,5	30,1	30,2	29,7	29,4	28,7	28,2
Celkem	533,1	513,6	410,9	312,1	270,8	246,5	221,6	217,2	213,7	204,2	183,0	164,9	159,8	156,0	148,0	141,0	136,6	134,0	130,4	126,4

1) Bez souvisejících služeb a myslivosti.

2) A. s., s. r. o. a ostatní společnosti se zemědělskou činností.

3) Odhad vč. námezdních pracovníků a pomáhajících rodinných příslušníků.

Pramen: Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, ČSÚ 2008

2.2/01 - Podíly zemědělců v národohospodářské struktuře krajů (%)

Kraj	1991	1995	2000	2005	2007
Hl.m. Praha	1,3	0,2	0,1	0,3	0,1
Středočeský	12,6	7,8	4,1	3,5	3,1
Jihočeský	15,3	8,7	5,6	5,2	4,5
Plzeňský	12,9	7,9	4,9	3,8	3,4
Karlovarský	6,5	3,0	1,4	1,3	1,2
Ústecký	6,6	3,4	2,2	1,8	1,6
Liberecký	6,8	2,8	1,7	1,9	1,8
Královéhradecký	11,0	5,9	4,2	3,8	3,5
Pardubický	11,8	7,2	5,3	4,7	4,2
Vysočina	18,2	12,0	8,0	7,3	6,5
Jihomoravský	11,1	5,7	4,0	4,1	3,7
Olomoucký	11,0	6,8	4,3	3,7	3,2
Zlínský	10,9	4,6	2,7	3,3	2,6
Moravskoslezský	5,5	2,8	1,8	1,9	1,6
Česká republika	9,4	5,0	3,3	3,1	2,7

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991, FSÚ 1992; Okresy ČR v roce 1996, ČSÚ 1996; Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ 2002; Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil – roční průměry 2005, ČSÚ 2006; Okresy ČR v roce 1992, ČSÚ 1993; Agrocensus 1995, ČSÚ 1996; Agrocensus 2000, ČSÚ 2001; Strukturální výsledky za zemědělství ČR 2005, ČSÚ 2006; Strukturální výsledky za zemědělství ČR 2007, ČSÚ 2008

2.2/02 - Regionální podíly zemědělců na celkové zaměstnanosti v zemědělství (%)

Kraj	1991	1995	2000	2005	2007
Hl.m. Praha	1,7	0,6	0,5	1,2	0,7
Středočeský	14,5	13,9	14,2	13,0	13,5
Jihočeský	9,9	10,6	10,5	10,7	10,4
Plzeňský	7,5	8,5	8,2	7,0	7,0
Karlovarský	2,1	1,8	1,3	1,2	1,3
Ústecký	5,7	4,9	5,0	4,5	4,4
Liberecký	3,1	2,3	2,3	2,6	2,6
Královéhradecký	6,4	7,0	7,0	6,6	7,0
Pardubický	6,2	7,3	7,8	7,5	7,5
Vysočina	9,6	11,4	12,1	11,7	12,1
Jihomoravský	12,7	12,4	12,8	14,3	14,6
Olomoucký	7,1	7,8	7,7	7,1	7,1
Zlínský	6,7	5,1	4,6	5,8	5,4
Moravskoslezský	7,1	6,4	6,1	6,7	6,5
Česká republika	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991, FSÚ 1992; Okresy ČR v roce 1996, ČSÚ 1996; Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ 2002; Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil – roční průměry 2005, ČSÚ 2006; Okresy ČR v roce 1992, ČSÚ 1993; Agrocensus 1995, ČSÚ 1996; Agrocensus 2000, ČSÚ 2001; Strukturální výsledky za zemědělství ČR 2005, ČSÚ 2006; Strukturální výsledky za zemědělství ČR 2007, ČSÚ 2008

4.1/01 - Zemědělské vzdělání vedoucího pracovníka v podniku (%)

Kraj	V podniku fyzických osob						V podniku právnických osob					
	pouze praktické zkušenosti	rekvalifikace	učební obory	střední s maturitou	vyšší a vysokoškolské	celkem	pouze praktické zkušenosti	rekvalifikace	učební obory	střední s maturitou	vyšší a vysokoškolské	celkem
Hlavní město Praha	50,0	6,3	6,3	16,5	20,9	100,0	24,1	16,7	3,7	18,5	37,0	100,0
Středočeský	44,8	3,4	23,3	18,9	9,7	100,0	12,6	1,3	3,8	25,9	56,5	100,0
Jihočeský	46,5	3,6	24,1	17,4	8,4	100,0	16,1	0,8	3,8	31,1	48,1	100,0
Plzeňský	42,0	4,6	28,2	17,5	7,6	100,0	14,1	1,0	2,1	29,3	53,4	100,0
Karlovarský	34,9	15,9	19,2	20,3	9,7	100,0	16,2	2,7	9,5	33,8	37,8	100,0
Ústecký	52,2	3,9	17,4	19,3	7,2	100,0	14,1	2,5	4,3	32,5	46,6	100,0
Liberecký	53,3	3,4	22,3	14,8	6,2	100,0	12,4	4,8	6,7	30,5	45,7	100,0
Královéhradecký	47,3	3,3	24,8	17,6	7,1	100,0	15,1	0,5	4,5	32,7	47,2	100,0
Pardubický	45,8	3,8	25,5	18,3	6,5	100,0	8,3	3,3	2,2	30,9	55,2	100,0
Vysočina	43,9	4,0	27,1	18,5	6,5	100,0	9,5	2,0	7,1	28,6	52,7	100,0
Jihomoravský	67,5	2,0	13,9	10,3	6,2	100,0	12,3	0,7	3,6	27,9	55,5	100,0
Olomoucký	46,9	4,1	22,4	17,2	9,4	100,0	7,0	0,5	3,8	25,8	62,9	100,0
Zlínský	70,0	1,5	14,9	9,0	4,6	100,0	8,7	2,7	1,3	24,8	62,4	100,0
Moravskoslezský	63,4	3,2	15,1	12,0	6,2	100,0	13,9	0,6	1,8	38,2	45,5	100,0
Česká republika	53,8	3,3	20,5	15,2	7,2	100,0	12,6	1,8	4,0	29,3	52,4	100,0

Pramen: Strukturální výsledky za zemědělství v roce 2007, ČSÚ 2008

4.2/01 - Popis hlavních tříd v klasifikaci zaměstnanosti (KZAM)

Kód	Název zaměstnání
0	Příslušníci armády
1	Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci
2	Vědečtí a odborní duševní pracovníci
3	Techničtí, zdravotničtí, pedagogičtí pracovníci a pracovníci v příbuzných oborech
4	Nižší administrativní pracovníci (úředníci)
5	Provozní pracovníci ve službách a obchodě
6	Kvalifikovaní dělníci v zemědělství, lesnictví a v příbuzných oborech (kromě obsluhy strojů a zařízení)
7	Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé, opraváři (kromě obsluhy strojů a zařízení)
8	Obsluha strojů a zařízení
9	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Pramen: ČSÚ

5.1/01 - Kódy a názvy vybraných podskupin¹⁾ KZAM zařazených mezi zemědělská zaměstnání

Kód	Název zaměstnání
1221	Vedoucí pracovníci v zemědělství, lesnictví, rybářství a myslivosti
1311	Vedoucí, ředitelé v zemědělství, lesnictví, rybářství a myslivosti
2213	Agromomové, šlechtitelé a odborníci v příbuzných oborech
3212	Technici v agronomii, v lesnictví a v zemědělství
6111	Pěstitelé polních plodin
6112	Ovocnáři, vinaři, chmelaři a ostatní pěstitelé plodin rostoucích na stromech a keřích
6113	Zahradníci a pěstitelé zahradních plodin a sazenic
6115	Pěstitelé různých plodin (kombinace polních, zahradních plodin a plodin rostoucích na stromech a keřích)
6121	Chovatelé hospodářských zvířat (kromě drůbeže a včel)
6122	Chovatelé drůbeže
6123	Včelaři a chovatelé bource morušového
6124	Chovatelé hospodářských zvířat, drůbeže, včel apod.
6130	Pěstitelé a chovatelé orientovaní na trh (smíšené hospodářství)
6210	Samozásobitelští zemědělci a rybáři
8331	Obsluha zemědělských a lesních strojů
9211	Pomocní a nekvalifikovaní dělníci v zemědělství

1) Na úrovni KZAM 4 je definováno 499 podskupin, vybraných zemědělských je 16.

Pramen: ČSÚ

6.1/01 - Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV)

Kód	Název vzdělání	Popis
E	nižší střední odborné vzdělání	nižší střední odborné vzdělání (vzdělávací programy učilišť, odborných učilišť)
H	střední odborné vzdělání s výučním listem	střední odborné vzdělání dosažené absolvováním nematuritních vzdělávacích programů poskytujících výuční list, s výjimkou programů uvedených v bodě E
J	střední nebo střední odborné vzdělání bez maturity i výučního listu	střední nebo střední odborné vzdělání dosažené absolvováním středoškolských nematuritních vzdělávacích programů neposkytujících výuční list
L	úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou	úplné střední odborné vzdělání dosažené absolvováním studijních programů SOU ukončených maturitou a vzdělávacích programů SOU i SOŠ pro absolventy tříletých učebních oborů ukončených maturitou
M	úplné střední odborné vzdělání s maturitou (bez vyučení)	úplné střední odborné vzdělání dosažené absolvováním vzdělávacích programů ukončených maturitou, s výjimkou programů uvedených v bodě L; pomaturitní studium kvalifikační
N	vyšší odborné vzdělání	vyšší vzdělání dosažené absolvováním vzdělávacích programů vyšších odborných škol, konzervatoří a tanečních konzervatoří; pomaturitní studium specializační a inovační

Pramen: ČSÚ

6.1/02 - Počty absolventů v jednotlivých oborech v letech 2005-2007 celkem, podíl žen a rozdíl mezi roky 2007-2005 celkově a u žen

Obor	Celkem	% žen	Rozdíl 2007-2005 celkem	Rozdíl 2007-2005 ženy
41-41-M/001 Agropodnikání	3 383	61	-78	-62
41-55-H/003 Opravář zemědělských strojů	3 307	0	-184	-12
41-52-H/001 Zahradník	1 327	83	-39	-45
41-44-M/001 Zahradnictví	1 287	83	73	44
64-43-M/002 Ekonomika zemědělství a výživy	904	79	8	-5
41-55-E/002 Opravářské práce	792	0	-127	0
41-46-M/001 Lesnictví	788	11	-35	-11
41-45-M/001 Mechanizace a služby	743	23	20	6
41-56-H/001 Mechanizátor lesní výroby	677	0	-28	0
64-41-L/518 Podnikání v oborech zem. a les. hosp.	580	43	-227	-94
41-52-E/008 Květinářské a aranžérské práce	480	89	19	14
41-45-L/505 Mechanizace zem. a les. hospodářství	346	0	-29	0
41-52-E/004 Květinářské, zelenářské a ovoc. práce	292	63	-134	-88
41-51-H/007 Zemědělec, hospodyňka	269	34	-42	-20
41-51-H/011 Farmář	207	52	13	11
41-44-L/501 Zahradnictví	196	84	39	35
41-52-E/011 Zahradnické práce	195	56	140	80
41-53-H/010 Chovatel koní a jezdec	183	90	21	20
41-53-H/002 Rybář	168	0	-4	0
41-31-N/005 Zahradní a krajinná tvorba	160	79	13	14
41-51-H/008 Krajínář	147	74	-13	-6
41-41-L/007 Zemědělský podnikatel	137	56	-35	-26
41-32-N/001 Lesnictví	124	22	10	4
41-04-M/001 Rostlinolékařství	104	64	-6	-4
41-43-M/002 Chovatelství	101	78	-19	-9
41-31-N/006 Péče o krajinu	99	76	-9	-4
41-31-N/003 Zemědělský manažer	89	63	-2	1
41-51-H/013 Včelař	83	11	-28	-2
41-52-E/005 Sadovnické a květinářské práce	83	45	-1	4
41-43-M/001 Rybářství	81	3	4	2
41-31-N/001 Obnova a rozvoj venkova	78	76	-1	5
41-51-E/006 Farmářské práce	76	8	-4	2
41-51-E/501 Zemědělská výroba	74	20	-38	-9
41-31-N/002 Zemědělské podnikání	67	52	-2	6
41-53-H/008 Jezdec a ošetřovatel dostihových koní	66	80	-29	-21
41-42-M/001 Vinohradnictví	63	13	11	0
41-31-N/010 Agroturistika	61	66	0	1
41-54-H/002 Kovář a podkovář	59	0	-12	0
41-43-L/004 Chovatel cizokrajných zvířat	52	60	21	14
41-57-H/001 Zpracovatel dřeva	51	0	-1	0
41-31-N/009 Šlechtitelství	51	49	2	0
64-42-M/022 Management potravinářských výrob	47	81	0	3
41-46-L/502 Lesní hospodářství	45	0	-12	0
64-43-M/008 Ekonomika zemědělství a výživy	45	64	-45	-29
41-52-E/510 Zahradnická výroba	36	64	-3	-6
41-51-H/003 Farmář	33	52	-33	-17
41-43-L/507 Trenérství dostihových a sportovních koní	24	88	-6	-3
41-41-L/504 Zemědělství - rybářství	20	0	-20	0
41-51-E/001 Zemědělská výroba	19	0	-19	0
41-46-J/002 Lesní hospodářství	14	7	-9	-1
41-46-M/003 Myslivecké hospodářství	14	7	0	0
41-53-H/006 Chovatel koní a jezdec z povolání	11	91	-11	-10
41-56-E/00-2 Pěstební a lesnické práce	11	9	-7	0
41-52-E/009 Květinářské a zahradnické práce	8	0	-8	0
41-52-E/010 Zahradnická výroba	6	33	-6	-2
41-54-H/001 Kovář	5	0	-5	0
41-51-H/002 Zemědělec	4	0	-4	0
41-56-E/001 Lesní výroba	1	0	-1	0
41-56-E/501 Lesní výroba	1	0	-1	0
Celkem	18 374	42	-923	-220

Pramen: ÚIV, 2008

8.1/01 - Vývoj nominálních mezd v zemědělství, průmyslu a národním hospodářství

Sektor	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ¹⁾
Zemědělství²⁾	3 455	3 692	3 791	4 240	5 061	5 840	6 882	7 829	8 493	9 143	9 405	10 134	11 148	11 506	11 762	12 930	13 635	14 514	15 971	17 738
Index 1989 = 100	100,0	106,9	109,7	122,7	146,5	169,0	199,2	226,6	245,8	264,6	272,2	293,3	322,7	333,0	340,4	374,2	394,6	420,1	462,3	513,4
meziroční index	x	106,9	102,7	111,8	119,4	115,4	117,8	113,8	108,5	107,7	102,9	107,8	110,0	103,2	102,2	109,9	105,5	106,4	110,0	112,0
Průmysl	3 335	3 428	4 068	4 793	5 962	6 888	8 148	9 587	10 748	11 853	12 674	13 583	14 542	15 345	16 301	17 490	18 326	19 544	20 949	22 735
Index 1989 = 100	100,0	102,8	122,0	143,7	178,8	206,5	244,3	287,5	322,3	355,4	380,0	407,3	436,0	460,1	488,8	524,4	549,5	586,0	628,2	681,7
meziroční index	x	102,8	118,7	117,8	124,4	115,5	118,3	117,7	112,1	110,3	106,9	107,2	107,1	105,5	106,2	107,3	104,8	106,6	107,2	110,5
Národní hosp.	3 170	3 286	3 792	4 644	5 817	6 894	8 172	9 676	10 695	11 688	12 658	13 614	14 793	15 866	16 917	18 035	19 030	20 211	21 694	23 542
Index 1989 = 100	100,0	103,7	119,6	146,5	183,5	217,5	257,8	305,2	337,4	368,7	399,3	429,5	466,7	500,5	533,7	568,9	600,3	637,6	684,4	742,6
Meziroční index	x	103,7	115,4	122,5	125,3	118,5	118,5	118,4	110,5	109,3	108,3	107,6	108,7	107,3	106,6	106,6	105,5	106,2	107,3	108,5
Relace zem./prům.	103,6	107,7	93,2	88,5	84,9	84,8	84,5	81,7	79,0	77,1	74,2	74,6	76,7	75,0	72,2	73,9	74,4	74,3	76,2	78,0
Relace zem./ NH	109,0	112,4	100,0	91,3	87,0	84,7	84,2	80,9	79,4	78,2	74,3	74,4	75,4	72,5	69,5	71,7	71,7	71,8	73,6	75,3

1) Předběžné údaje.

2) Bez podnikatelských subjektů fyzických osob.

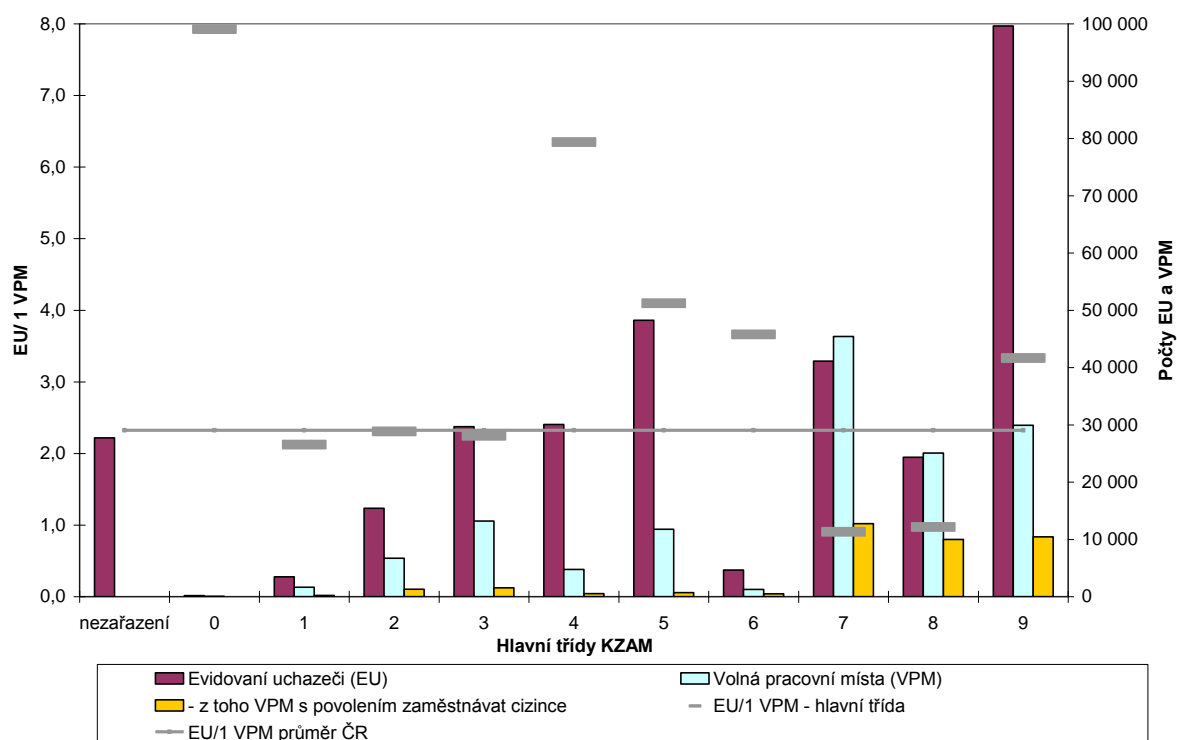
Pramen: Statistika zaměstnanosti a mezd FSÚ, ČSÚ 1993-2009

9.2/01 - Ekonomicky aktivní obyvatelstvo podle odvětví (%)

Odvětví národního hospodářství	Venkov	Města	Celkem
Zemědělství, lesnictví, rybolov	11,1	2,2	4,4
Průmysl	32,7	27,8	29,0
Stavebnictví	10,0	8,2	8,7
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	8,9	11,2	10,6
Pohostinství a ubytování	3,3	3,9	3,8
Doprava, pošta a telekomunikace	6,4	6,8	6,7
Peněžnictví a pojišťovnictví	1,2	2,4	2,1
Činnost v oblasti nemovitostí, služby pro podniky, výzkum	3,0	6,0	5,2
Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení	5,1	6,5	6,1
Školství, zdravotnictví, veterinární a sociální činnost	7,9	11,9	10,9
Ostatní veřejné a osobní služby	3,3	5,6	5,0
Nezjištěné odvětví	7,2	7,7	7,6
Celkem	100,0	100,0	100,0

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ

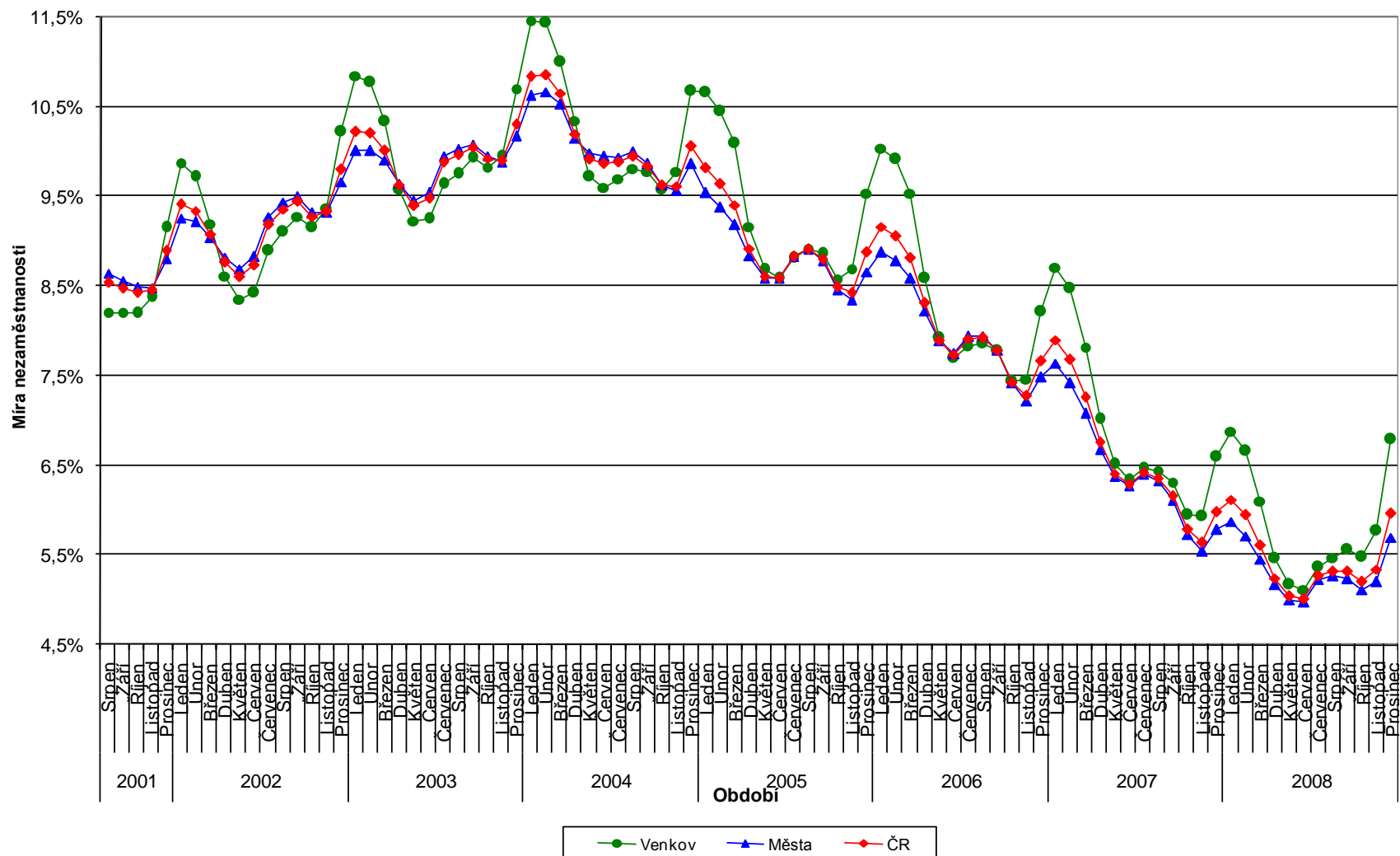
Graf 5.2/01 - Počet evidovaných uchazečů (EU), volných pracovních míst (VPM) a počet EU na 1 VPM v hlavních třídách¹⁾ KZAM

1) Klasifikace zaměstnání – KZAM (viz příl. tab. 4.2/01).

Pramen: Integrovaný portál MPSV

Graf 9.3/01 - Měsíční registrovaná míra nezaměstnanosti¹⁾ pro venkov, města a ČR

1) Do roku 2004 jde o výpočet míry nezaměstnanosti podle staré metodiky, od roku 2005 podle nové metodiky.

Pramen: Integrovaný portál MPSV